

S Z A B Ó   D E Z S Ó
M Ű V E I

CSODÁLATOS ÉLET

REGÉNY KÉT KÖTETBEN

MÁSODIK KÖTET

G E N I U S   K I A D Á S

S Z A B Ó   D E Z S Ö

CSODÁLATOS
ÉLET

REGÉNY KÉT KÖTETBEN
MÁSODIK KÖTET

G E N I U S   K I A D Á S

*Si vis profectum haurire: lege
humiliter simpliciter et fideliter.*

De imitatione Christi.

IV. A CSODÁLATOS SZIGET.

1.

Hat hete múlt már, hogy Pista mindennapi nehéz gyaloglásban ment a tenger felé a már közeledett a nagy kikötővároshoz. Minden jel arra mutatott, hogy közel van már az örökkévaló tenger. Mindegyre nagy ködesapatokkal találkozott, melyek vidám sietséggel húzódtak, hogy megpihenjenek örök anyjuk ölén. Piros lábú, fehérszárnyú madarak nagy serege húzott arrafelé. És a levegő széles mezein friss lehelletek lebegtek át. Érzett rajtuk, hogy nem a föld szomorúságai felől jönnek.

Pompás városokat és csodálatos vidékeket, különös embereket és furcsa állatokat látott ezalatt a hat hét alatt Pista. És mindenel, amit magába látott, lélegzett, nagy haragos fájdalommal épült ki s lassanként az egész világgal fájtá önmagát. De lassanként meg is szerette ezt a fájdalmat, mely sötét árnyékok roppant zsoltárává tette a világot. Kezdett játszani a fájdalomán, mint híres mester a sok

billentyűs zongorán. És ahogy az egész áthaladt életet, az emberek tarka, összefutását s az egész mohón evő világot egy mérhetetlen sötét tragédiává látta, melynek meg teljessége az ő fájdalma volt: xigy kezdte élvezni ezt a fájdalmat, mint cigány a saját ríkató nótáját. Olyan nagyra nőtt ebben a fájdalomban, hogy karjaira emelte benne az egész világot.

Ezen a napon már éjfél után útnak indult s hogy a nyári nap tüzes borával locsolta, délfelé megbágyadva ült le egy kis erdőcske szélén. Egészen kicsi erdőcske volt, vagy száz nagy szálfá, melyek nagy vidámsággal dugták szét karjaikat a nyárba. Pista éhes volt, de inni is szívesen ivott volna. De mert étel és ital nem volt, gondolta, szunnyad egyet.

Alig fektette fejét le a földre s alig hunyta le szemeit, orrát pipafüst kezdte csavarni. — Itt ember lesz, — gondolta és felült. Körülnézett, felállt, bejárta a közeli fák mögét is: sehol egy áldott lélek. — Csak képzelődtem, — mondta és megint visszafeküdt.

De alig volt elnyújtott karján a feje, megint csak eljött a pipafüst huncutkodni az orrával. Most már látta is a finom füstóernát a napos levegőben. Felállott s ment a füst nyomán. Egy nagy bütykös tölgyfához ért, mely alatt az erdő tavalyi levele nagy halomba volt gyűjtve. A füst a felgyújtott avarból jött, de ember egy mákszem sem látszott.

— Jézus, Mária, József úgy segéljen, ez a Szabó Pista! — kiáltott a levélcsomó.

Pista a hang felé nézett. Hát az avarból egy fej áll ki, semmi egyéb, csak egy emberi fej. A fej szájában egy rágyújtott pipa volt e a száj lassan szívta a pipát. A fej nagyra nyitott szemeiben és széles arcán mennyei boldogság képpendezett. Pista nagyot kiáltott:

— Peti, te vagy az, Peti lelkem!

Várta, hogy a Peti kiugrik a levelek közül s ki is tárta karjait egy nagy szomjas testvéri ölelésre. Be Peti csak nem mozdult.

— Tudod, Pista, hogy ilyen dohányt a háromszéki főispán sem szí — mondta nagy begyes legénykedéssel.

— Vigye az ördög a dohányodat, de ugorj ki onnan, hogy megöleljelek. Mi a fenét csinálsz ott?

Petinek nagyon körülményes lett az ábrázatja:

— Te nem is gondolod, milyen jó ilyen forró napon a hús levelek közt lenni. Ezt én találtam ki. Látod, én rászedem a napot is. Magyar Peti megél még a jég hátán is.

— Hát ha magadtól nem jössz, majd kiszedlek én onnan! — mondta Pista. Odaugrott, megfogta Petit s nagy falusi szeretettel fel-emelte a levegőbe. Hát akkor csodálkozott el igazán.

A Peti meztelen volt. Anyaszült meztelen volt. Még csak árnyék sem esett a testére.

Pistában valahol feltámadott egy bolond kacagás, az félrelökte a bánat nehéz vaskapuját e harsogva jött ki fiatal ajakán. Úgy kacagott, hogy Petit visszaejtette az avarcsamóra.

— Hát te melyik felhőből pottyantál ide a világ szélére ilyen szükös öltözetben?!

Peti szívni kezdte a pipáját és szemeivel az orra hegyét nézte. Csak szívta, szívta, csak nézte, nézte. Egyszerre aztán az orra hegyén felcsillant egy mosolygás s a szemeiben is már huncut kérdés volt. Kivette a szájából a pipát és mondta:

— Ülj le csak ide mellém, majd elbeszéllem az életem sorát.

Pista leült, de dombmellét még mindig rázta a kacagás. Peti beszélni kezdett:

— Azt tudod, hogy milyen rossz sorsom, volt nekem a faluban. Mindenki csak kutyájának nézett s mert szegény voltam, a lányoknál sem volt becsületem. Mikor aztán te is világgá mentél, akkor még sötétebb lett a világ köröttem. Te Pista, nem képezed, mennyi szóbeszéd volt felőled, még a szomszéd falvakban is mind téged rostáltak. Mindenid szidott, minden rosszat rád kentek, csak a szegény kis Márta fogta a pártodat. Jó leány volt az, néha még velem is elbeszélgetett. Pedig engem mindenki csak hajkurázott. Azt mondták, hogy éppen olyan akasztófára való vagyok, mint te, azért voltam olyan jó barátod. Azt csak eltűrték, hogy dolgozzam, mint

a marha, de alig adtak annyit, hogy betevő falatom legyen. A táncban pedig senki sem jött el velem és a legények sem hívtak asztalukhoz a korcsmában, mert tudták, hogy nem tudok fizetni. Egy esztendeig még valahogy csak bírtam a dolgot, de akkor azt mondtam magamban: Te Peti, te nagy bolond vagy, hogy tűröd ezt a sok háborúságot. Hiszen nem vagy te az utolsó legény, erős vagy, mint a bivaly és eszed is van annyi, mint a rektor úrnak. Ha a falu rossz hozzád, hát fűtyülj a drágalátos faludra és menj szerencsét próbálni. Lehet még belőled különb úr is, mint az Apor báró parádés kocsisa. Aztán egy szép napon vettem a sátorfám, vágtam egy mogyorófabotot és nyakamba vettem a világot. Nem mondom, visszanéztem egy párszor, mert azért olyan szép falu nincs a világon több, hogy a fészkes fene egye meg. Aztán kóboroltam, kóboroltam, híres és nevezetes dolgok estek meg velem. "Bejártam az egész világot, még a holdba is betévedtem egy kiesidég. Szolgáltam nagy uraknál, meg paraszti gazdáknál, de seholsem tudtam sokáig megmaradni. Egy évi kóborlás után aztán eljutottam ide egy gazdag korcsmáros-hoz, alig van innen egy napi járásnyira. Hűségesen szolgáltam a korcsmárost, marháját vigyáztam, földjét felszántottam, udvarát rendben tartottam, még a tolvajokat is én vertem el a ház tájáról. Az esztendő végén aztán

mondom a korcsmárosnak: Gazduram, én hűségesen szolgáltam s most már szeretnék más országokat látni. Adja ki a bérem, jól megérdemeltem, aztán az Isten áldása maradjon a házon. A gazda csak mosolyog és mondja: — Jó szolga voltál, fiam s jó szolgálatnak jó bér a fizetése. — Azzal adott szép új rend ruhát, szép új pipát, egy zacskó finom dohányt, meg ötven szép csillogó aranyat. Felvettem a ruhát, zsebrevágtam a pénzem meg a dohányom, rágyújtottam a pipára. Akkor a gazda azt mondja:

— De csak iszol velem egy búcsúpoharat.

Leültünk, ittunk. Volt ott egy kancsal cigány, az olyan falubéli bánatossággal tudta húzni, hogy megesett az ember szíve. Az húzni kezdte. Mi csak ittunk, ittunk, az meg húzta a szíve gyökeréből. Aztán daloltunk, meg táncoltunk is. Hát harmadnap reggel arra ébredek a korcsma asztalán, hogy csóré vagyok, mint a most született gyermek. Nem volt sem ruha, sem pénz, sem pipa, sem dohány. Elkezdtem káromkodni, mint a jégeső, mert mokány egy gyerek vagyok, ha megharagszom. Arra előjön a gazda s nagy csodálkozással kérdi: — Miért haragszol, Peti fiam?

Én arra megmutatom a csupasz testi valóságomat s mondom, hogy hol van az esztendei keresetem? Arra ő szelíden feleli:

— Látod, látod, Peti fiam, milyen gondatlan vagy. Három álló napig mulattál s a

sok borra, ételre, meg a cigányra felment minden kereseted, még a pipád is. Engem nem okolhatsz: én váltig hajtogattam: elég lesz, Peti, elég lesz, Peti, de neked annál szélesebb lett a kedved. Most már így tovább nem mehetsz, egye fene, szolgálj még egy évig s ha hűséges leszel, megint megkapod a béred. Mert nem mondhatod, hogy fősvény lettem volna hozzád. Fiatal vagy, ráérsz még a kóborlásra. Ottmaradtam, mit csináltam volna. A második esztendő végén megint csak úgy megjutalmaz a gazdám, ruhával, pipával, dohányossal, meg ötven arannyal. De hát egy esztendei keserves munka után megkívánja az ember a jót, mert nem marha az emberfia, hogy csak dolgozzék, dolgozzék. Megint ivás lett a dologból s az a kancsal cigány megint pucérrá muzsikált. De már a harmadik év végén mondtam magamnak: — Peti, Peti, mutasd meg, hogy magyar vagy és túljársz ezeknek a görbeszeműeknek az eszén. Ezért, mielőtt inni kezdtünk volna, a pipám és a zacskó dohányom úgy eldugtam magamon, hogy csoda s te is tudod, hogy hova. — Na, mondom magamban, itt leld meg sógor, ha van eszed. — Mikor aztán harmadnapra felébredtem, a ruha és a pénz megint sehol sincs, de a zacskó dohány, meg a szép pipa ott van az összeszorított lábam közt. Akkor aztán se szó, se beszéd, usdri Peti, amerre a szemed lát. Elkezdtem futni s ha láttad volna, hogy meg

ijedtek tőlem a földeken. Azt hitték, hogy a puják fejedelmét látják. Tegnap értem ide, bebújtam ebbe a levélcsomóba s egy jót aludtam. Most aztán úgy pipázom, mint egy kis király s még mindig maradt egy jó pipára való dohányom. Ezt, ha kell, neked adom. Hát mondd csak, láttál-é már nagyobb rókat nálam?

Pista nagy elbúsult szeretettel nézte a hengegő legényt. Szólt:

— Oh, Peti, Peti, de jó, hogy rád találtam. Bennem már összehullott a világ s most rajtad látom, hogy lehet még élni. Nem is engedjek el többé magamtól, együtt fogunk vándorolni. Ugy látom a falunkat rajtad keresztül, Peti,

Peti nagy bírói vizsgasággal apróra nézte Pistát, közben-közben megcsóválta a fejét, aztán mondta:

— Szépen tudsz te beszélni, Pista. Mindig mondtam, hogy többet ér a fejed, mint a brasói káptalan. De amint látom, nem valami jó sorod van s nemigen szereztél semmit öt esztendő alatt. A ruhád a régi falusi ruha, csak-hogy meg van kopva, meg már rongyos is. A csizmád is ismertem fiatal korában, de most négy helyen is kiáll belőle a lábad. Pista, Pista, te nem tudod használni a te eszedet. Nem elég ám, pajtás, szop lenni, eszes lenni, kell tudni okosan élni. Látod, olyan a sors, mint a rugós tehén, érteni kell megfejni. Az

orcádon is látom, hogy valami nagy bibid lehet. Meséld el, mit csináltál öt esztendő alatt. Pista levette a kalapot a fejről s térdel közt jól a földhöz mázolta. Aztán felsóhajtott:

— Ne kérdezd az én történetem, Peti, nem érdemes azt elmondani. Ettem egy csomó könyvet, hogy jobban tudjam szenvedni a szenvedéseket, szerettem, hogy ne tudjak többé hinni. Most aztán szeretnék kihányni mindent, mindent magamból, mint a hamis bort. Lerázott fa már az én fiatalságom. Beszélj a faluról. Emlékszel, mikor a Séraék kazalja tövében először pipáztunk száraz fuszujka lapból? Hát az öreg Simon bá mit csinál?

— Az jobban menyecskézik, mint valaha. A Simonné asszony egyszer rajtakapta az öregget s majd megkoppasztotta haragjában. Az öreg utóbb Dalnokra járt a Benkő Zsuzsihoz.

— Hát az öreg rektor mit csinált, mikor eljöttél?

A rektor úr, az derék ember. Meg kell adni, hogy igen akkorátos derék ember. Igaz, hogy iszik, de hát ha a szegény ember iszik, a jó Isten adott száját hozzá. Majd, ha gazdag leszek, a rektor úrnak minden évben egy hordó bort küldök a szőlőmből. Meg a Kis Mártát is meg fogom jutalmazni a jóságáért. Olyan ruhát varratok neki, mint a török szultán leányának. Még a folt is aranyból lesz rajta. Ne mondja azt senki, hogy Magyar Peti nem tudja viszonzni a mások jóságát.

Sokáig elbeszélgettek az izzó napban. És már nem érezték a napot, az idegen ország képei kihullottak a lelkükből, mint könnyen dobott zsák a rohanó szekérből. A föld alattuk a háromszéki síksággá mélyült el, lelkük szélén felzöldültek a zágoni hegyek. Mint mesebeli abrosz, lelkük megterült s kis székelly faluk, kalászos földek és reszkető nyírfák fakadtak fel rajta. Átfolyt rajtuk habtalan nyugodtsággal a Feketeügy, hallották, hogy simogatja az öreg füzek szakállát, látták a vidrát felbukni a Festők hídjánál. Hosszú szekerek nyikorogtak a háromszéki úton, hozták a frissen levágott fenyőt. És a szavak, az édes székelly szavak, mint vasárnapra öltözött széles szárnyú pillangók, nagy felhőkben szállták meg lelkük bokrárt. Hallották a munka kacagó nótáit s az esti köszönésre hullatott meghajló csendes jóéjszakát. Hallották a harangot, az orgona mélyebb zúgását s benne találtaik a gyermek szívük. Pistának harmat serkedt a szemeibe s hogy elüsse a dolgot, mondta:

— Hanem most veszem észre, hogy kutya módomban éhes vagyok.

— Én meg csóré is vagyok a tetejébe — kacagott Peti.

— Induljunk útnak, majd csak találunk valamit.

— Könnyű neked, rajtad ruha van, de én minden boldogságom a szabad levegőn fityeg-

tetem. Hogy menjek én ilyen természetes állapotban valahová?

De Pistában most már nagy volt a felbuzdulás:

— Sohse bucsálódj te azon, gyere csak velem. Amíg nem jön senki az országúton, úgy sem lát senki. Amint pedig jönni fog valaki, elvesszük a rubáját, ha a Herkópáter unokaöccse is.

Peti falevelekből zsenge övet fűzött magának s útnak indultak. Jó darab utat tettek már meg, de emberi féreg még nem mutatkozott. Egyszerre csak távolban egy fekete alak közeledett.

— Jön a ruhád, Peti, imádkozz, hogy vadonatúj legyen, — mondta Pista.

Az utas lassan közeledett. Vándorcigány volt, paszomántos ruhában, hegedűvel a hátán. Pista elébe dobbant:

— Na móré, vetkezz le, ha kedves az életed. A pajtásomnak ruhára van szüksége.

A cigány éktelen rémült pofát vágott. Behúzta a fejét a nyaka közé, szemei égtek és pislogtak, mint a sarokba hajszott rókának, de a kezei nem mozdultak. Pista fel-emelte öklét:

— Vetkezel, vagy...

A nyomorult egyik kezét védőleg tartotta feje fölé, mint egy korholt gyermek s egész megrémült élete nagy könyörgéssel

hajolt ki a szemeiből. Beszélni is akart, dő csak valami didergő dadogás fért ki a torlán. Peti nagy szánalommal állt a Pista ökle elé:

— Ne bántsod, Pista, ez a ruha úgyis szűk volna nekem. Meg aztán cigány is az isten adta. Majd a legközelebbiről lehúzzuk a ruhát, ha a pápa öszentsége fullajtárja ia lesz. — Azután pedig a cigányhoz fordult:

— Ha húzol egy-két szép nótát, elmehetsz és viheted a bőrödöt.

A cigány már vigyorgott s már pajtászkodó szavakat mondott. Levette a hegedűt a hátáról, belekezdett egy keserves rikató nótába. Nagy emberi zokogás jött ki a hegedűből. Pista komoran hallgatott, de a Peti feje utána bólongatott a nóta szomorúságának, nagy lapos könnyek jöttek ki szemeiből és végigfolytak pőre természetén. Azután a cigány vidám nótába csapott át. Idegennyelvű, idegenszívű nép vidámsága volt a furcsa ugráló nótában, de annyi jókedv és ritmus volt benne, hogy a Peti izmai táncot rögtönöztek hozzá, s eszeveszetten kezdte járni a kalamajkát a poros országúton. Újból és újból újrázott, ropta vadul a táncot, még a levél öve is széthullott róla. Mint egy őspogány istenség, meztelenül táncolt az ömlő napban a boldog fák és átúszó madarak előtt. Belebelekurjantotta a székely falu őskedvét az idegen levegő szélességébe. Mikor a cigány kifáradt, lekötötte a dohányzacskót, meg a

pipát a természetes búvóhelyéről, a cigány markába nyomta s olyan büszkén, mintha aranymente lett volna a vállán, mondta:

— Nesze, móré, ne mondd, hogy Magyar Petinek ingyen játszottál.

A cigány nagy kerek szemeket, nagy kerek száját tátott s a földbe gyökerezett nagy csodálkozásába. Pista és Peti tovább mentek. Peti nagy bizakodva mondta:

— Meglásd csak, Pista, hogy okosak voltunk, hogy nem ennek a ruháját vettük el. Meglátod, hogy a következőn olyan ruha lesz, mant a pinty. Nekem jó orrom van, én megtudom szagolni a sorsot. De el is vesszük ám tőle, ha a Belzebub rokona is.

A legelső kanyarodónál fel is tűnt már egy közeledő alak. Peti nagy mohón szúrt előre a szemeivel s megtapogatta karjain a békáját. Az alak nagyon lassan közeledett. Hát amint a szemükbe jut, látják, hogy egy öreg ember, összeaszott nyomorult öreg ember volt, szürke fején olyan volt a megcsavart ősz haj, mint egy bokréta árvalányhaj a szikladarabon. Az arcát az elhancúrozó évek telefirkálták nagy keserves betűkkel. Vézna testét alig vonszolta s minden öltözete egy összetépett piszkos vászoning volt, mely még figyelmeztetett a meztelenségére. Amint meglátta a két székelyt, reszkető kezét eléjük tolt. Könyörgött:

— Krisztus öt sebére alamizsnát!

— Na, Peti, te megszagoltad a sorsodat. Most már nyúzd le ennek az öregnek a bőrét, ha ruhát akarsz.

— Három nap óta egy betevő falatot sem ettem, — kuncorgott az öreg és lehullott.

Peti felkacagott: szemeiben benn ült a halál, mint egy szomorú vendég.

Peti szívét megfogta ez a reszkető kéz s ez a meghervadt emberi arc. Odakapott a két combjához, ahol a zsebei lettek volna, ha ruhája lett volna. De ujjai csak elcsúsztak a bőrén. Egy nagy keserveset sóhajtott s nagy szánakozással mondta:

— Megsegítnők, öregapám, de lássa, mi is rossz sorsban vagyunk. Ruhánk sincs és napok óta nem ettünk mi sem.

Vakon úgy érezte, hogy ez még mindig adakozás, ha az ők nélkülözését is oda vallja az öregnek. Az öreg fáradt szemeivel végigtántorgott a két legényen s üres szemeiből valami élet féle hajolt ki, mint egy gyenge ölelés:

— Szegény, szegény legények, pedig milyen fiatalok, — motyogta halkán.

— Szegény öreg ember, — ismételte Peti.

Egy percig nézték egymást s mindenkinek könny volt a szemében. És ez a könny a legszentebb bor volt, ami Isten szőlőjében termett. Ezek a megtépett, nyomorult, pisz-

kos, meztelen emberek ékes virágok voltak Isten szebbik kertjében és jóságot illatoztak. Az öreg tovább tipegett. Ők is folytatták útjukat. Nemsokára nagy por keveredett a szemük elé, lovas ember jött velük szembe. ékes szép paripán ült, szép fekete cylinder volt a fején, elegáns frakk volt a derekán, vörös mellénye volt, finom lovaglónadrágja, meg lakkos csizma a lábain. Mikor közelbe ért, Pista elébe ugrott és megragadta a ló zabláját.

— Szálljon le uram, de gyorsan, sürgős a dolog!

— Mit akartok? — riadt rájuk az úr gőgösen.

— Csak egy kicsit levetkeztetjük, — mondta Pista. — Nézze, a pajtásomnak ruhára van szüksége. Maga lovagolhat meztelenül is.

Az úr felemelte korbácsát, hogy a Pista szemébe vágjon. De már akkor repült is le a lóról. Pista acélkezében szétmorzsolta a korbácsot, mint egy száraz levelet. — Vetkezz le, ha kedves az életed, — dörmögte sötéten.

Olyan elszánt volt ez a hatalmas fiú, hogy a megszeppent úr fogvacogva vetkezett. Peti nagy udvariasan segített neki s egy pár perc alatt anyaszült meztelenül állott. Újból feltették a lovára. Az idegen megeresztette a kantárt s veszett gyorsasággal vágatott el. Meztelen teste messziről visszacsillogott a napban.

Egy fa mellé húzódtak, Peti nekikezdett öltözni. De nemigen értett az úri módi ruhához és sokszor alul bújt be ott, ahol felül kellett volna bebújnia. Először is a cilindert tette a fejére s nagyokat káromkodott alóla. Pistának minden eddig el nem kacagott kacagása felébredt s körtáncban lejtett ki belőle. Végre minden Petin volt, de látszott rajta, hogy minden kis porcikája külön harcban van a fene nagy úri móddal. Egy gödör volt a közelben, állott esővíz volt benne. Peti odament, belenézett. Nagy ott köpött:

— Az istenit, de pocsék úr lett belőlem.

Eleinte úgy lépett, mintha teste a ruha alatt elevenre lett volna nyúzva. De mikor látta, hogy semmi csoda nem történik, egyszerre nekibátorodott s nagy büszkén kezdte szedni a lábait. Már kezeit is nagy gögösen zsebre dugta és akkor egy nagyot kiáltott:

— Pista, Pista, gazdagok lettünk!

Kihúzott egy kövér erszényt. Az erszény aranyokkal volt tele. Peti hálásan buzgott:

— Látod Pista, a jó Isten csak küld segítséget azoknak, akiket szeret.

— De azt hiszem, hogy a jó Isten postása aem nagyon örvend a dolognak, — mosolygott Pista.

— Csak a pipám volna itt, meg a dohányom. Ha nagy örömem, vagy nagy bánatom van, mindig el fog a pipázhatnámság. Hol a

fenében is volt a fejem, hogy odaadtam annak a koszos cigánynak, — zsörtölődött Peti.

Már sűrű volt az este, mikor megérkeztek a tengerparti városhoz. A város szélén, közvetlen a tengerparton volt egy idomtalan nagy korcsma. Korcsma is volt, szálló is volt g nagy világosság és hangosság jött ki belőle. — Menjünk be ide, itt lesz pecsenye és vetett ágy, — mondta Peti nagy biztossággal.

Bementek a roppant tárt kapun. Régi volt az éktelen korcsma, ütődött volt a fala mint egy vén katona teste. Ormótlan nagy fekete teteje tétován állott a súlyos falakon, mintha gondolkozna: ne álljon-ó tovább a legközelebbi orkánnal? Harminchárom ablaka nézett a tengerre, kicsinyek voltak az ablakok és mindeniknek be volt ütve legalább egy szemé. Az óriási négyszögű udvaron szemétben, széna- és ételhulladékokban, lópiszikos pocso-lyákban szekerek és lovak állottak, kocsisok káromkodtak, nagy tenyeres-talpas vigyorgó cselédek ténferegtek, félig részeg, dülöngöző alakok végezték az elmulaszthatatlant. Az udvar mélyén lángolt a konyha, mint a pokol tornáca s furcsa sötét alakok sűrögtek körötte. A levegőben a bor, hagyma, széna s emberi vizelet szagában a sok kurjantás, kacagás, parancs, visítás úgy lubickolt, mint elítélt lelkek a pokol levében. Pista és Peti beléptek a korcsmaszobába. Ez egyetlen roppant terem volt, mely elfoglalta a nagy épület felét s tele

volt zajgó vendégekkel. Pista egy szegletbe tartott, hol még üresen állt egy asztal. Peti hallgatagon követte, de mikor az asztalhoz érték, kivette nehéz erszényét, levágta az asztalra, hogy egy csomó arany kigurult belőle. Nagy parancsolással kiáltotta:

— Hé korcsmáros, a kutyafádat, bort és peccsenyét ide! Van pénz, mint a polyva!

Az arany csörgésére az ivók, a részegek és józanok, suttogók és veszekedők, siránkozó és csókolózók mind odanéztek s ebben a percben mindenkinek hasonló volt a szeme. A korcsmáros és korcsmárosné a terem két különböző végéről törték magukat az új vendégek felé. A korcsmáros nyurga, hosszúhajú ember volt. Egyik szeme kék volt, a másik barna. Az az arca, ahol a barna szeme volt, szomorú volt, a másik mosolygós. Ha szomorú volt a vendége, a barna szemű arcával fordult feléje, ha vidám, a másikkal. Az orra pisze volt s orrlyukai felfelé fordultak. Fülei tele voltak szőrrel s ez a szőr összefolyt kissé őszes pofaszakállával. Ajkán egy mindenre alkalmas szolgálatkész mosolygás volt, mint szorgos kutya a ház küszöbén. De azért a széles száj, a vastag ajkak, a hosszú éles, sárga fogak, azt mondták: megeszlek, megeszlek! Hosszú ujjú, vékony, csontos kezeit, kiapadhatatlan előzékenységgel dörzsölte egymáshoz. A felesége egy roppant mozgó hústorony volt. Őszes haját még mindig vassal fodorította

kacér karikákba. Szemei körül ezer ránc és mély árok volt s szemeiben a mosolygás kerítő készséggel ígért fiatal lányt a férfigerincnek. Két füléből két óriási vörös korállkarika lógott le. Zsíros, tompa orra, ferde nagy szája, melynek ajkait nem lehetett bezárni s a rozoga fogak, ahol már megkezdte munkáját a rothadás, az ijesztésig undorítóvá tették ezt a bűnök anyját. S ezen az egész csúfságon mint maszk volt a ragadós nyájasság s hangja a szerelmes macska nyafogása volt. Kövér, rövid kezeit összetéve tartotta rengeteg hasán, köténye mellől pedig tömérdek kulcs csörgött, mintha menne megnyitni a kárhozat titkait.

— Mit parancsolnak a méltóságos és nemes urak? — kérdezte a korcsmáros és háromszor meghajolt s közben már megolvasta az asztalra kiömlött aranyakat.

— Mit akarnak a lelkem szép fiatal úrfik? — énekelt zsíros édességgel a korcsmárosné.

— A legjobb pecsenyét, a legtüzesebb bort, a legfehérebb kenyeret! — mondta Peti és az asztalra csapott, hogy urabb legyen tőle. — Aztán éjszakára tiszta szobát, két fehér ággyal, de patyolat legyen ám, mert mi széke-lyek vagyunk, Háromszékről. Pénzünk van elég, aranypénzünk. Nem akarjuk a sírba vinni.

Nemsokára egy nagy ürücomb, rozskenyér és egy hatalmas korsó vörös bor volt

előttük. Ettek mohón, nagy falással, köldökig gombolták ki a hasukat. Közben-közben szájukhoz tették a korsót szerelmetes, hosszú csókra. Mikor már a vér kezdett szétmelegedni Petiben, felmozdult a lelke kakasülője s szélesszárnyú, hangos szavak szálltak le róla:

— Mindig mondtam neked, Pista, hogy egyszer fenemód gazdag leszek. Igyuk ki most ennek a nagy korcsmának az egész pincéjét. Azt hiszed, hogy nem tudnám megfizetni? Annyi pénz van ebben a bugyellárisban, hogy megvehetném a várhegyi pálinkagyárat s még a borosnyói templom tornyát is, pedig az fényes pléhből van. Te, úgy szeretnék megházasodni. Nem jó az embernek egyedül lenni, olyan hideg az ágy és hosszúak az éjszakák. Hazamegyek, veszek földet, nagyobb úr leszek, mint a Séra bá, hadd pukkadjon bele. Elveszek egy szép lányt és veszek tizenkét ököröt s úgy tizenkétökrös szekéren fogunk vásárnap a templomba menni. A feleségem majd pünkösdi rózsával fogja befogni a tizenkét Ökör szarvát. Te Pista, olyan tizenkét gyermekem lesz, hogy csoda. Fiú lesz mind, érted, mind a tizenkettő. Na, mégis nem bánom, a tizenkettedik hadd legyen leány. Legyen ki varrjon, mosson rájuk, ha megnőnek. Szép szőke lány lesz, szebb, mint a főbíró Boriskája.

Pista már nem hallotta a Peti szavait. Hogy megpihent az evéstől, lelke sötét vizeken úszott el. Az utolsó öt év alatt nemigen élt

szeszfélével, a könyvek elriasztották az alkohol manóját, mint biblia az ördögöt. Most, hogy olvasatlan nyelte a kortyokat, a bor felkurjantotta az elbujt ördögöket és nagy fekete tánc keletkezett benne. Egy összehullott világ füstös romjain vigyorgó ördögök verték össze bokájukat és mondták: — Pista, Pista, mi vagyunk a te erőd, mi vagyunk az élet. Láte-á. a szép nagy szavak, hogy megdöglenek, ha egy nyefle lány ágyékába ütődnek. Hát hiszel-e még, Pista, tervezel még¹? Nincs holnap, nincs holnapután, csak a ma van, fogd nyakon, élvezz. Légy rossz, Pista, ezen a világon a gonosznak van igaza.

Fenékig hajította az öblös korsót, összerázkódott s kinézelt magából, hogy ne lássa ezt az éjféli fergeteget. Szemei kezdtek szétolvasni a nagy szállóban. A bor már rakta a tüzet a vendégekben, lángos szavak és égető csókok lobogtak mindenfelé. Közele hozzájuk, megbújva a fal egy mélyedésében, egy fiatal pár sülyedeze itt a szerelembe, Az italt nem itták, az ételt nem ették, egymást falták a szemükkel, egymást falták az ajkukkal s egymást szorították letéphetetlen mohó szorításban a karjaikkal. A lány olyan édes, ijedten gyermek volt még, a fiú olyan berzenkedőn kamasz, mintha úgy szöktek volna öl két lecke közötti szünet alatt az iskolából. Egy másik asztalnál egy vén asszony ült, egyesegyedül. Körötte ebben a zsúfolt összehemzsegő szál-

lóban is olyan hideg és csendes volt az egyedülvalóság, mint befagyott tó a puszta közepén. Félretorzult kalapja alól kifolyt az ősz haj, óh milyen panaszos, síró ősz haj. Nagy, téveteget szemei a bor gőzén át meg nem lábolható messzeségbe nyúltak, szóles, fáradt, megalázott ajkai néha motyogtak valamit. Reszkető keze kétségbeesett meneküléssel emelgette szájához a messzelyt, mint feszületet a haldokló. Közel hozzá, összehajolva az asztal fölött, két kereskedő ült. Az egyik kövér, arca nyílt, mint egy tárt kapu, kopasz fején, kék szemeiben s szája körül örökre ottmaradt gyermekség. A másik fekete göndörszakállú, vastag görbeorrú. Pislogó szemeiben elő-elővillanó kés, hullaevő szája körül a célját ért éhség undorító mosolya. Egy piapirosra firkáltak, közben roppant számokat mondtak s nagy halom bankópénzt számoltak. A szakállas töltött, de csak a másik ivott, a szakállas az asztal alá töltötte borát. Távolabb egy magas, szikár pap ült, katedrái ünnepélyes felegyenesedéssel. Hosszú volt, száraz, tagolatlan és fekete, mint egy fekete koporsó. Roppant poharakkal itta a bort, de olyan szögletes, holt mozdulattal emelte szájához, mintha egy sírját őrző kőszobor nyúlt volna ki, hogy megnyihitse szomjúságát. Egy hatalmas asztal körül vad tivornyában fiatalemberek zsi-bongtak. Mindeniknek bontott mellű lány volt az ölében s bontott lelkű dal az ajakán, Néha

összeverték poharaikat, mint meg rázott láncot, néha kórusban felüvöltöttek, mint tavaszi .kutyák, tagjaikat rázták, mint megszállottak, csókolóztak, ölelkeztek, kicserélték egymással szeretőiket s céda összekapaszkodásban ott végeztek el mindent. Az egymásba kavarodó emberhús forrt, rázkódott, tajtékozott, mint a mocsár, ha tavaszi fergeteg kap belé. És a kigyúlt nedves szeméken, melyek mégis emlékeztek a gyermekre és az édesanyára, M-kinyújtotta esdő kezeit a fuldokló lélek: — Segítség! segítség! — De a test harsogott, esemegett, üvöltött és senki sem hallotta a hívást. Egyik szomszéd asztalnál egy idősebb nő ült. Vasalt volt a fejkendőse, a ruhája, gonddal vasalt volt négyszögletű szigorú arca is. Őrült megbotránkozással nézte ezt az ítéletes dárídót, el-elfordult, keresztet vetett, de azután megint csak odanézett, hogy megint megbotránkozzék. Mert látszott, hogy ez a botránkozás az élete tartalma, ez lényege, ebben él s ha ez hiányoznék, üresen hullna el, mint egy kicsépelte kalász. De legkiötlőbb volt az egész nagy sokadalomban három fiatalember. Az egyik hegedült, a másik énekelt, a harmadik vad tréfákkal heccelte a jókedvet. Ezek voltak a leghangosabbak, ezek roptak a legtorzabbul a pokol táncát. Asztalról asztalra jártak, odaodakoccintottak, ölelkeztek, bízattak, kurjantottak s nagy boldog részeg lobogásukkal megtöltötték az egész termet. És mindez a sok ösz-

szefutott emberbogár, kik holnap ezer úton akarják futni az életet, kétségbeesett szilaj kirohanás volt a porból a végtelenbe. És künn a part tépett szikláim harsogott az örökkévaló tenger.

Egy mezítelen, rövidszoknyás, retkestérdű, szélesarcú, szétszeretett mellű konyhaszolgáló futott át a termen, egy üres üveggel a kezében. Peti felugrott, átnyalábolta, úgy hogy az üveg kiesett kezéből, az asztalhoz cipelte és az ölébe ültette. Nagy, szerelmes virágok fakadtak Petiből:

— Nézzed, Pista, milyen virágszálat választottam. Ez a legszebb lány az egész világon, még Székelyföldön sincs szebb. Maradj itt, babám, mulass velünk: s hsa valakinek nem tetszik, elküldjük a pulyákhoz. Minden csókodért adok egy szekér aranyat. Én Peti vagyok, Magyar Peti Háromszékről. Voltál már Háromszéken?

A varangyos liba száján elfetrengett egy vastag mosolygás. Peti töltött neki. A korcsmárosné vigyorgott, mint egy meztelen comb. Nagy, éhező pislantást borított rájuk, mint egy találkasátrat. Peti tovább bimbózott:

— Igyál szentem, Peti mondja, hogy igyál. Karmazsin csizmát csináltatok szép kis lábacskáidra, arany sarkantyúkkal. Láthatlan színű selyemruhát varratok neked, hattyútollal töltetem meg a párnáidat. Igyál, szentem, hogy a fene egye meg a bőrödöt.

Nagy szerelmes hozzá dörzsölődéssel kurjantott egyet. A vendégeik odanéztek, kacagtak, de Peti már csak a leányt látta. Térdein riszálgatta, szorongatta, falta, mint éhes kapás a szalonnát. Tántorgó szavakkal mondta: — Elviszlek magammal a világ végére. Jobban szeretlek, mint a lelki üdvösségeimért. Hát aztán te szeretsz-e?

— Hozzas még bort, — mondta a leány.

Peti hozatott. Az emberek fokozódó mámorral ettek-ittak. Sötét kutyái a környörtelesen halálnak: csattogó fogaktól, csemcsegő nyelvvel, szomjas, nagy szájjal rohantak az anyagnak, hogy minél többet magukkal vigyenek, mielőtt gazdájuk ostora bekergetné őket az örök fekete ólba. A három fiatalember gyújtogató nótákkal bokázott egyik asztaltól a másikig. A gyermekarcú kopasz kereskedő már felgyúlt mámorban ordított: — Holnap reggel indul a hajó, igyunk, ki tudja, mit terem számunkra a tenger! — A korcsmáros roppant kupákkal hordta szét az ördög italát, most már pálinkát is és össze-összemosolygott a korcsmárosnéval.

Nemsokára már halálos részeg volt az egész terem. A nyavalyás test eldőlt s a megpiszkolt emberhúsból kivonított a lélek, mint megkorbácsolt kutya. A három fiatalembert a terem közepén ütötte le a szesz, úgy feküdtek egymásba keveredve, egymásba nyálazva, egymásba rángva. Az egyik, a daloló, szörnyű

csuklásokban fel-felemelte felső testét, karjait könyörögve tárta ki az eldült mulatók felé és kuncogta: — Mi nem vagyunk hibásak, mi hárman ártatlanok vagyunk. Minket azért fizet a korcsmáros, hogy másokat rácsaljunk a kárhozatra. Gazember korcsmáros, gyere, hogy öljelek meg. Oh, ha volna bátorságunk éhen halni! Nekem csak a testem részeg, de a lelkem józan és az fáj, fáj, fáj! Jó emberek, gyertek, üssetek agyon!

A nagy fiatal társaság egymásba hullott, egyetlen domb volt meggyalázott embertestből. A nők meztelen teste kivillant a káromkodó, hörgő férfiak rángatózása közül s irtózatossá öklendezések közt piszkoltak egymás arcába. Egy szép fiatalember, egy bukott arkangyal, kinek mellét tüzes harapófogókkal tépte a mámor, egy ráhullott vastag céda lány alól, mint mocsárba fúló, üvöltötte ki: — Fiatal vagyok! fiatal vagyok! megfúlok! segítség! — A pap pedig, kinek parázsló szeméből kilobogott az örület, mint egy szélbe kapott vörös zászló, tántorogva járt a vonagló, élő hullák közt, le-lehajolt hozzájuk s nagy szerelmes szétolvadással dadogta a megvakult érzékeknek: — Fiacskáim, szeressétek egymást! Fiacskáim, szeressétek egymást!

Künn, a nagy éjszakában feltámadtak a szélkeselyűk s haragos szárnyakkal verték a jajgató tengert. A halál befogatott parádés kocsijába s kibontott ostorral vágatott a le-

vegő zord madarai után. Üvöltő hullák gar-
madája volt a korcsmaterem s künn a meg-
rázott világ zokogta hozzá a circumdederun-
tot. A vad fiatal szeleik feltépték a korcsma-
terem egyik ablakát, belekaptak az égő sző-
vétnekek lobogó ruhájába s visítva húzták
magukkal. A láng több helyen belekapott a
tető gerendáiba, a tűz apró kölykei egyszerre
feltámadtak mindenütt. Irtózatos füst töltötte
meg a termet. A fojtó gomolyagban ordító
alakok rohantak az ajtóhoz s tántorgó mozdu-
latokkal próbálták feltépni. De a korcsmáros
estére, nehogy valamelyik vendég fizetés nél-
kül szökjön el, minden kijárást elzáratott,
még az udvar kapuját is és gerendákkal tor-
laszolta el. Már az udvaron, a konyhában, a
pincében, mindenütt fellázadt a tűz. Az ud-
varon a széna vörös lánggal hejehujázott. A
pincében és söntésben a pálinkáshordóik és
fiaskók felpattantak, az égő szesz beteg fénye
lidércekké torzította a füstben hadonászó,
üvöltő alakokat. Az emberek az ajtóknál egy-
mászt tépték, egymást verték agyba-főbe. A
megkergült korcsmárost és feleségét a terem
közepén üres üvegekkel ütötték le s az élette-
len testeket rugdosva bőgték: — A kulcsot! a
kulcsot! — A józan részeg lett, a részeg örült.
Csak a pap folytatta mámora álmát s a ret-
tenetes kavarodásban odanyálazta — sírva,
behízsgálóan — a hadonászó öklöknek, véres
szájaknak és csattogó fogaknak: — Fiacskáim,

szeressétek egymást! Fiacskáim, szeressétek egymást!

Mikor Pista látta, hogy több kettőnél a dolog, odakiáltott Petinek: — Meneküljünk!

— De Peti, aki teljesen elázott, a mámorban megdermedt szolgálót szorongatta s nagy lapos csókokat ragasztott rá. A Pista kiáltását nem is akarta hallani, a hortyogó culának motyogta nagy szerelmi vallomással:

— Nem hagylak el, veled halok, együtt megyünk a paradicsomba. — Pista zsebébe dobta, ami pénz még az erszényben volt, letépte Petit a lányról, felemelte a levegőbe s úgy rohant ki vele az udvarra. Ott a nagy füstben próbált tájékozódni, hogy hogyan juthat ki a jajgató kavarodásból. Aztán jó ötlete támadt: Petivel a karján az udvar mélyére futott, hol az istálló volt. Az istálló már üres volt, a riadt állatok eltépték köteleiket a örült nyerítéssel vágattak az udvaron, belebeletiporva az üvöltő emberhúsba. Pista berohant az istállóba s látta, hogy a hátsó fala hitvány vályogból van. Vett egy gerendát, ropant csapásokat mért a falra és az hamar kaput állt előtte.

A tengerpartra futott. Ott egy sziklát keresett, mely védve volt a szél éhes madaraitól. Letette a mámoros legényt a sziklára, kiből most is gyöngéd szerelmi vallomás hajolt ki, mint hínár-virág a megzavart pocsolyából, öklendezte: — Veled halok meg, szeretlek. —

Pista mellé ült, megtörölte izzadt homlokát s nézte az égő szállót. A tűz már beborította az egész épületet, a szél, mint egy óriási vámpír lebegett a pusztuló ház felett s verdeste új, meg új haragra a marakodó lángokat. Az égő házból lónyerítés, jajgatás, rettentő kihasadt káromkodások hallszottak. A csillagok sápadtak voltak a felgyúlt ház világánál.

Egész éjjel égett a korcsma, de az ordítás nemsokára elhallgatott. Az égő ház lassan roskadt össze. A szél leánya kéjes visítással tartotta nászát a fiatal halállal, a tenger jajgatott. Peti nyugodtan horkolt a Pista lábánál. És Pista lemerítette lelkét az éjszakába, mint szomjas vedret a csodálatos kútba. Nagy árnyékkal tolt el s már a felkísérő bűn is csak hitvány kis klaun volt a szemében. Oh, milyen nyomorult dolog, milyen pillanatnyi rossz tréfa ember lenni! Miért nem született valami mérhetetlen természeti erőnek, testvéréül a haragos szeleknek, szeretőjéül a bontotthajú villámlásnak, hogy világokat járó léptekkel bujdosna az örök tér pusztáin s világok bús harcaiban emésztené fel magát. Kitérta karjait a végtelen tenger felé. Peti csendesen horkolt tovább.

Másnap reggel jókor felébresztette Petit. A legény, ahogy kinyitotta szemeit, egy óriásit csodálkozott. Aztán nekifutott a megbékélt tengernek, beledugta a fejét és olyan józan lett, mint a pinty. Egy jó órai gyalog-

lás után elérték a kikötővárost. Ott a megmentett pénzből ruhát vettek maguknak, Pistának szép úri ruhát. Peti pedig tisztas munkásruhát választott, mert teste nem tudta állni az úri bőrt. Azután kimentek a kikötőbe, ahol árbocokból volt az erdő és sok mindenben lehetett csodálkozni. Amint ott ténferegtek, egy különösarcú ember elébük állt és kérdezte:

- Nem akartok felszegődni a hajónkra?
- Szívesen, — válaszolt Pista.
- Kövessetek, — mondta az idegen.

2.

Jó félóránnyira a kikötőtől, egészen félre a többi hajótól, egy kis öböl védelmében állott egy csodálatos hajó. Nagy ékes hajó volt, oldalai vert arannyal voltak borítva, roppant patyolatvitorlái közt szelíden énekeltek a tenger fúvásai. Kétszáznegyven aranyozott evező nyúlt róla köröskörül a tengerbe s mindenik tövénél egy odaláncolt rabszolga ült. A hatalmas fedélzeten sok ember nyüzsgött.

A parton egy kis csónak várt, a vezető ebbe ültette Pistát és Petit. Odaeveztek a hajóhoz. Mikor felléptek a hajóra, egy aranyosruhájú szolga a kürtjébe fújt s az felkiáltott mély bűgással. A hajó emberei az

érkezők felé néztek és mondták: — Új emberek érkeztek. — Azután mindenki csinálta a maga dolgát.

— Gyertek a király elé, — mondta a vezető.

Matrózok, lábatlankodó szolgák és bámész emberek közt egy biborkárpithoz jutottak. A kárpit mögül lassú zene és halk tánc ritmusa hallatszott ki. Tizenkét szolga állott ajtót. A vezető előtt földig hajoltak és félrehárították a nehéz bíborfüggönyt. A király termébe értek.

A két székely Tündérországbán hitte magát, mert csodálatos volt a terem. A falakra széles tavaszi mezők és virágos fák voltak festve. Nagy művész festette őket, mert végtelenek voltak a mezők, élők a fák s határtalan a horizont. A teremben csodálatos virágok illata szállt, apró, kékszárnyú, aranyosfejű madarak röpködtek ér. tavaszt énekeltek. A terem mélyén magas 3melvényen, vert aranytrónon ült a király, nagyszirmú különös virágok hajoltak föléje, előtte kis aranyasztalka volt, aranyserleg rajta. Körülötte urak álltak, ragyogó ruhában. A terem egyik szögletében huszonnégy muzsikás soha nem hallott nótát játszott furcsa húros- és fuvóhangszereken. Szélesszárnyú volt a nóta és végtelen fiatalság volt benne. A királyi emelvény előtt tizenkét fiatal lány, alig tizennégy évesek s szavakba nem férhetően szépek,

lassúmozdulatú hívó táncot lejtettek. Köröskörül a teremben, aranyos kereveteken fiatal urak és nagyszépségű dámák ültek.

A király hatalmas termetű, ragyogó szépségű ember volt. De haja már őszesen csillogott s szemeiben az őszi erdők nagy szomorúsága volt. Úgy nézte a táncoló leányokat, mintha elsodró folyamból virágos fa ágába kapaszkodnék. Ahogy a vezetőt észrevette, intett: a zene elhallgatott, a leánykák, mint ijedt madarak csoportba ültek össze a terem közepén. A vezető a trón emelvénye elé vitte a két fiatal embert, háromszor mélyen meghajtotta magát és szólt:

— Nagy király, idegeneket hoztam szolgálatodba.

A király rányitotta két nagy szemét a leányekre, hogy szomorúságán át meglássa őket. Kérdezte:

— Önként álltatok szolgálatomba, vagy pedig kényszerített valaki?

— Király, nem azok fajtájából valók vagyunk, akiket kényszeríteni lehet — válaszolta Pista.

— Szeretem a merészséged, arcod fiatal és szép s mintha régi barátira emlékeztetne. Három kérdésre felelj meg, hogy megismerjelek. Mert az ember beszéde olyan, mint a kard pengése, megismerszik benne, hogy milyen nemes acél ad hangot. Van-e örökkévalóság, fiatalember?

Pista felelt:

— Ezelőtt ezer évvel és azelőtt ezer évvel és azelőtt sok ezer évvel sírtak és nevettek az emberek. A sírás és nevetés más hangú volt, de a fájdalom és az öröm ugyanaz, ami bennünk sír és nevet. Örök fájdalom és örök öröm a világ, ó király, csak más-más arccal sír és nevet. Ami bennünk sír és nevet Örökkétől fogva van és soha el nem múlik.

A király arca most olyanra változott, mintha szomjas ember friss forrás felé hajlik:

— Leszünk-e még fiatalok? — kérdezte és könnyek teltek a szemeibe.

— Mindig öregek vagyunk, király és mindig fiatalok. A gyermekben már messzi apának szomorúsága van és ezer év zokogása szepreg fel benne. Az öreg emberben pedig kihajtanak a gyermekörömök, mint kékszemű virágok a behullott síron. És a mi erőnk és vágyunk megnőtt fiatalsága lesz azoknak, akik utánunk következnek.

— Hogyan lehet boldog az ember itt a földön? — kérdezte újból a király.

Pista felelt s most már homályosak voltak az ő szemei is:

— Oh király, én egyszerű székely legény voltam és nem ültek nehéz szavú bölcsek a bölcsöm körül. De végtelen vágyaim voltak, de végtelenül szenvedtem. Azután bemártottam a lelkem a lőnyvekbe és megláttam az élet ezer arcát s amit mondok, azt az én életemen próbáltam ki. Az ember úgy lehet boldog ezen a

földön, ha szereti a fájdalmát, mint leghűségesebb szeretőjét. Ha nem fut a bánatától, hanem szembe fordul vele, térdeire ülteti, megmagsimogatja hosszú fekete haját és elhallgatja mélyült énekét. Szeresd a fájdalmad, ó király.

A király mélyet ivott poharából és sóhajtott egyet. Sóhajtottak az urak, a dámák, az ajtónállók s a tizenkét fiatal leány is oldalra lankasztotta fejét és sóhajtott, mint májusi szellő a liliumok szoknyája körül. A király szólt:

— Szeretlek, idegen, mert feleleted nemes lélek tiszta csengése volt. Gyere, ülj mellém, állj a lelkem mellett, mert olyan szomorú, ha az ember nagy sokaságban egyedül van. Szolgádat pedig felveszem a szolgálaim közé.

Peti meglehetősen unta a sok szóbeszédet s a dámák ékes külsőségeit nézegette a beszélgetés alatt. De most felvetette a fejét, belepirult az indulatába, igazított egyet a nadrágján és mondta:

— Szolga volt a munkád!... Engedelmet kérek, király úr, én Magyar Peti vagyok Háromszékről s hat arany van a zsebemben. Ha nem ha van a király úrnak valami becsületes alkalmatossága, beállnék hozzá egy jó szóért, meg a Pista kedviért.

A király mosolygott:

— Aztán te is meg tudsz felelni három kérdésre.

Peti megint rántott egyet a nadrágja szíján:

— De nem az az Isten igazsága, hogy mindig csak maga kérdezzen s a szegény ember fia csak törje a fejét. Pistát a király úr faggatta, most hadd kérdezzem én öfelségét, mert az a székely igazság. És ha nem felel meg csak egy kérdésre is, kedvem fogja tölteni.

A király arcára nagy adakozó jókedv ült ki és még királyibb volt tőle az arca. — Hát kérdezd ki a kedvedet, — mondta.

— Olyan csikóm van, aki maga alól a ganét kihányja s mi a? — kérdezte Peti.

A király az urakra nézett, az urak a plafonra néztek. Peti kacagott:

— Hát a fúru meg a fűrészpör. Hát ezt se tudja: melyik ennek a széles világnak a legelső feje?

A király megint az urakra nézett, azok most a padlót figyelték. Peti diadalmasan verte össze tenyerét:

— Hát az ekefő, mert az ad a király úrnak is enni. Most ezt mondja meg, hogy mi: Ityeg-fityeg, lóg, alól szőrös várja.

Az úri hölgyek eltakarták arcukat, az urak dühös megbotránkozással néztek a leányre. Csak a király volt nyugodt. — Nem tudom, — mondta mosolyogva.

Peti féllábát a levegőbe emelte, félkezét

feje fölé nyújtotta s két ujjával egy nagyot csettintett:

— Tudtam, hogy valami huncutságot fognak gondolni. Pedig csak a makk a fán, meg a disznó a földön s maguk is tudnák, ha székelyek volnának. De mostan tegye meg öfelsége a kívánságomat.

— Aztán mit kívánsz¹?

— Van a király úrnak kocsija meg lova?

— Akad otthon a birodalmamban egykettő.

— Hát vegyen fel a parádéskocsisának, akár mindjárt parolát üthetünk. Ne féljen, mert nem leszek a szégyenére. Szolgáltam én már olyan urat, mint maga.

A király fennhangon kacagott és most már mindenki kacagott utána. A kacagás végiggurult a termen, ráfolyt az ajtónállók ajakaira, tovább csörgött s egy negyedóra múlva a kormányos a kormánykerék mellett a hasát fogta nevéttében. A király felfogadta Petit s parancsára elvezették a legényt, hogy egyék és igyék kedve szerint. Pista a király mellé ült.

— Egy fiatal nótát, egy nagyon fiatal nótát! — kiáltotta a király a zenészek felék.

A muzsikások nótába kezdtek. Mintha fiatal erdőik s májusi virágok ajakáról szedték volna a nótát. Mint friss madarak tavaszi fa lombjában, szűz szívek repestek a hangok lágy bokrai közt s kiénekeltek belőlük a

halhatatlan szerelem. A vidámság olyan szelíd volt benne, mint szerelmes lány kezes simulása s a búbanatos is úgy mosolygott, mint egy holnapra ígért boldogság. A lányok felugrottak, szoknyáik mozogtak, lebbentek, mint fehér szirmok sokasága. Kinyújtották egymás felé karjaikat s testük tova-mozdulásában végtelen vágyódás volt. Habruhájukon át gyöngén rózsaszínlett fiatal testük s szemükben az örök folytatás kitárt ölelése volt. A kis madarak száján kidobogott a tavaszi föld szíve s a fiatalság nagy hullámai mosták a termet. A király háromszor ürítette ki roppant poharát s mint titkolt zokogást tördelte Pista fülébe:

— Óh, ha még egyszer fiatal tudnék lenni!

Azután a lányok felé fordult, haragos daccal s mégis kímélő hívással kiáltotta:

— Zóra, gyere ide!

A lányok közül kivált egy csodálatos gyermek, a tündöklően szépek között a legszebbik. Mozdulatainak édes gyermeksége, fejének hajlott lankadtsága meleg elbágyadást vitt a lélekbe s pusztá látása olyan volt, mint egy hosszú csók. Odament a királyhoz és letérdelt előtte.

A király felölelte magához ezt a valótlan szépséget, hulló virágát a tragikus életnek és mondta s mellében, mint megrázott láncok, nagy fájdalmak csikorogtak.

— Nézz rám, Zóra, nézz az arcomra, a szemembe, a hajamra, nézz hosszan, nézz jól meg.

A lány a királyra nyitotta nagy szemét, Csodálatosak voltak a szemek, felnyílt csókjai az örök szerelemnek, daloló szája az elrohanó tavasznak. A király mondta:

— Mondd, öreg vagyok-e már, csúf vagyok-e már? Óh, milyen szép, milyen fiatal voltam!

A gyermek mondta s apró kis ezüst csengők voltak a szavai:

— Szép vagy, király, te vagy a legszebb férfi. Fiatal és erős vagy.

A király benézett a lány szemeibe, mint sorsot megmondó csodálatos kútba. És feje bús hava visszacsillogott onnan. Felhördült és eltaszította a lányt:

— Menj, Zóra, menj vissza táncolni társnődhez, mert még kiszúratom a szemeid.

A lány visszarebbent a táncoló csoport-hoz, mint kézből kiengedett galamb. A király kiáltott:

— Még fiatalabb nótát! Mindenki énekeljen, mindenki táncoljon, mindenki legyen jókedvű és fiatal, azértis!

A muzsikások tavaszi erdők viharos kedvét fújták, csuhajos táncát a márciusi szeleknek. És mind felugráltak, urak, dámák, szolgák és mindenki énekelt, hajrázott és táncolt. A bölcs államférfiak igyekeztek

fiatalabbak lenni a fiataloknál s úgy bokáztak, hogy majd beleharaptak a sarkaikba. A vén udvari dámák csontjai csikorogtak, mint egy tovább taszított öreg karosszék. A kis madarak megvadulva cikázták át a forró levegőt s kéjes visítással szúrdosták tele. Csak Pista nem táncolt.

— Te fiatal vagy és nem táncolsz? — kérdezte a király.

— Én halott vagyok, engem megöltek, a hulla nem táncol, — felelt Pista.

— Ki ölt meg?

— Egy fiatal kis nőstény állat, akit emberi társnak hittem, pedig csak egy kis éhes szuka volt.

— Óh, hogyha én is ilyen fiatal halott lehetnék, tele ezer feltámadással, — sóhajtott a király.

Azután sűrűn ürítette serlegét s a bor nehéz tüze kilángolt arcán lenenő nap volt az arca, bús, haragos búcsúzással nézte az elforduló életet. Pista is ivott vele.

A táncoló diplomaták közül egy magas, karcsú, ősz ember kivált. A hóna alatt nagy íráscsomó volt, az egyik szeme a másikkal szembe nézett. Odament a királyhoz, fülébe súgta:

— Felség, mielőtt megérkeznénk haza, kegyeskedjék elintézni a folyó ügyeket.

— Olvasd a firkáidat, — mondta a király

olyan arccal, mintha egy legyet kergetne el az orráról.

A hosszú úr széltteregette papírjait, szemüveget tett fel, olvasott:

— Felség, a Nagyfolyó melletti falvakat elöntötte a víz. Odalett a szegény emberek háza, vetése. A lakosok rongyokban jönnek felséged palotájához s egész nap ott üvöltenek kenyérért. Mit csináljak?

A zene éppen a rohanó időt jajgatta. Hogy virágot, tavaszt, sima arcot tovább megállíthatatlan örök zuhatag. Hogy a fiatal-ság olyan, mint a szélbe kapott ének s a szerelem elrepül, mint álomban látott csodálatos madár.

— Korbácsoljátok meg s kergessétek be a folyóba őket. Mi az ő éhségük! Üvöltsék az én fájdalmamat! — mondta a király és nehéz fergeteg ment át az arcán.

— Felség, felséged kincstartójának három szép lánya van, akik szeretik a vidámságot és mohón isszák az életet. Szórják az aranyat s az apjuknak nincs akarata az ő akaratukkal szemben. Most megvizsgálták a királyi kincstárat s kisült, hogy a kincstartó hűtlen sáfár volt. Milliókat lopott el, hogy etesse a lányai jó kedvét. Most börtönben várja felséged ítéletét.

A zene édes lebágyadással pihegett, mint forró nyárban leszállott madár. Forró eltikkadással nyögte az első szerelem ígéreteit,

a csók végtelen örömét. A lányok tánca szerelmes elnyúlás volt egy végtelen ölelésbe. A király szólt:

— A kincstartót tegyék vissza hivatalába s adjatok hatszoros fizetést neki. Lányai pedig szabadon arathatnak a királyi kert virágiban. Legyenek féktelenül fiatalok.

— Felső, felsőed egyik vadásza a szomszéd birodalom területére tévedt. Ott lelőtt egy fehér szarvast és magával hozta. Most a szomszédkirálytól hírnök jött, ki alázatosan kéri felsőgedet, hogy a jogtalan tettért kegyeskedjék megfenyíteni szolgáját. Különben a legnagyobb örömmel ajánlja fel felsőgednek erdei minden vadját, folyói minden halát, csakhogy a jognak bántása ne legyen. A zene most sírt. Késői novemberi szél fúvása volt benne. A hangok, mint megszáradt levelek csörögtek s néha nagy örvénylésükből kivillant a halál fehér ásítása. A kis madarak csüggedten bocsátották le szárnyukat s hangjuk leesett, mint az ezüst kés a fáradt kézből. A kis lányok hangja a távozó szerelem zokogása volt s bús halotti tánc a mozdulásuk. — Elmúlunk, elmúlunk, — zokogták a hangok. A király riadtan kiáltott fel:

— Kössétek: fel a hírnököt a legelső fára, vagy nyúzzátok meg elevenen s küldjétek vissza az urának. Ez legyen az én üzenetem. Te pedig vidd a paksamétád, mert behajítatlak a tengerbe.

A király most már úgy esett a bornak, mint éhes oroszlán az eltalált áldozat húsának. Koppant máglya égett a szemeiben s nehéz lobogása rávöröslött az arcára. A zene csak szólt, a lányok csak táncoltak, a király vert hadak zokogó panaszával szólt Pistának:

— Nézd ezeket a roppant kezeket. Egy ország életét tartom velük, millió sorsot rángatok s egy ország lehet zátonyra tört hajó, ha én akarom. Adhatok nekik halált és nemzedékekre szóló boldogságot. És ezekkel a mindenható kezekkel hiába kapaszkodom az időbe, flünyit sem érái meg, mint rohanó kocsi, a csecsemő zsenge kezét, tovarohan, mint megmarokolt folyóvíz. Otthon már tizennyolcéves lányom van, virágzó és szép, mint a tavaszi nyírfa. S én néha majdnem gyűlölöm és rettegek, hogy maholnap nagyapó leszek. Csak egy tragédia van a világon, hogy múlik az idő. Pedig fiatal vagyok és hazudik az ötven évem. Szeretni akarok, dalolni, táncolni s hozzávágom a koronám a főpaphoz. Kiáltások, hogy fiatal vagyok!

Felemelte serlegét s haragos paranccsal fordult a terem felé. A zene elhallgatott, a tánc megállott, muzsikások, urak, dámák, lányok, szolgák: mindenki kiáltotta a tenger harsagásába:

— A király fiatal! A király fiatal!

— Most pedig sírjatok, jajgassatok, mindenki sírjon és kiáltsa: jaj, jaj!

A terem egyetlen nagy zokogássá forrott. A muzsikások bántották hangszereiket, azokból folyt a sírás, mint megszúrt bikából a vér. A kislányok esdő zokogással verték a földet s jajgató testüik egymásba keveredett, mint hullám a hullámba. Az udvari dámák sivítot-tak, mint az őszi szél, az öreg urak mély reszketéssel sóhajtottak: jaj, jaj, jaj! — A madárkák dideregve húzták be szárayaikat. A király felállott, teletöltötte poharát s mint megdöfött oroszlán késégbeesett ordítással üvöltötte be a nagy zokogásba:

— Fiatal vagyok, fiatal vagyok!

Azután fenéig ürítette poharát s nehéz mámorral vágódott a trón lépcsőjéhez. Az urak hozzásiettek, felemelték, biborbársonyos, pompás ágyra fektették. A tizenkét fiatal lány az ágya köré telepedett és halkán énekelt. A zene csendesen kísérte. Mindenki lábujjhegyen járt.

Este Pista felment a fedélzetre. Amint az egyik kabin mellett megy el, hallja, hogy Peti kegyetlenül énekl:

Fiátfalvi halas tóba
Fürdik egy fekete csóka.
Hiába fürdik a csóka,
Nem lesz abból galamb soha.
Eredj haza, feküdj le,
Rálépek a füledre
S rá én mind a kettőre.

Pista benyitott. Hát Peti ott ül egymagában egy irgalmatlan nagy flaskó előtt. A szemei már keresztbe álltak, a teste igen utána engedett a hajó mozgásának. Amint Pista belépett, ráakasztotta szemeit, mint két lepotytyanni készülő fügét:

— Szervusz, Pista, a kutyateremtésed. Nekem már kezd elég lenni ebből az Óperenciás tengerből. Mindig mozog, mindig mozog, sohasem fér meg a helyén. Mindenütt csak víz, csak víz, sehol egy Más hegy vagy egy kis szántóföld. Nem tisztességes embernek való ez a sok nedvesség. Hol ásnak itt sírt az ember fiának, hova ültetik itt a pityókát? Én csak azt mondom, jó lesz már Háromszék felé lépni, mert baj talál lenni ebből a fene nagy zaftosságból.

Pista látta, hogy Peti most a búsuló állapotjában van. Otthagyta, hogy hadd beszélje ki magát a borral. Alig tett egy pár lépést, már TI tana mászott a Peti keserves hangja:

Sírhatok én árva, legén
A szeretőm beteg szegén
Jaj, ha meg nem gyavulna,
Életem es elmulma.

Felért a fedélzetre. Itt csend volt s csak megszűrve jött fel a hajó halkult lármája. A kormányos fekete alakja mozdulatlan volt a holdvilágban. Kezei a kormánykereket fogták, előre hajolt és mereven nézte a vizet.

A tenger és az éjszaka nézték egymást és hallgattak. Pistában átment egy gondolat, mint távol repülő madár:

— Lám, ez a hatalmas király hogy sír a fiatalság után és nem érzi tőle hatalmas gyönyörűségeit. Nekem pedig eddig csak tüskepárna és határtalan vágyak sajkása volt a fiatalágom.

És akkor vágya jött, hogy ott az elterült vizek szélességére egy csillagokig érő katedrális építsen, hogy az elforgó századok körülállva bámulják. Vagy, hogy lemerüljön az elrejtőző vizek mélyére s valami csodás várost hozzon felszínre s elmúlt világok életét tartsa roppant vállain. Irtózatos ereje felni ózdult s valami gigászian lehetetlenbe kívánkozott megvalósulni. Mint etetésre váró kis oroszlánok, izmai éhesen tátogtak az élet után: tenni, tenni, építeni!

Sok karikájú nagy kacagás ömlött a fülébe. Hátranézett. A hajóból fehér ruhás emberek és asszonyok jöttek fel és mindenik hosszú, kanyargós kacagással kacagott. Egy pár matróz is ténfergett utánuk, kik mosolyogva nézték a kacagókat. A nevetők félkörbe ültek a fedélzet szélére, lehettek vagy százan, szembe a mosolygó holddal Közbul ült egy ezüstszakállú öreg ember, akinek arca vonásai már örök kacagó patakokba oszlottak. Ő volt a kacagás Kántor, ő kezdte, a többi utána. Felső testüket előre s hátra lóbálták,

mintha egy láthatatlan harang bütüi volnának. Közben-közben elhallgattak és nagy elnyelő boldogsággal néztek a holdra.

Egyszerre aztán egy nagy elhallgatás következett. Az arcokról némán folyt a holdvilág és a boldogság. Két fiatal lány egy asztalkát vitt az öreg elé, melyen kenyér, hús, bor és rózsakoszorú volt. A lányok az öreg lábaihoz ülték. Az öreg a rózsakoszorút fejére tette, bort töltött a pohárba és a hold felé emelte:

— Légy üdvözölve, hold istenség, örök Örömnök örök mosolya!

— Hihihihhi..., — kacagott a gyülekezet és háromszor a hold felé hajolt.

— Légy üdvözölve, három ujjú Istenség. Mert három ujjad van s örök boldog kacagásra csiklandod velük a világot. A te három ujjad: a szerelem, az étvágy, a jóság. Áldott legyenek a te szent íjjaid!

— Hahabahaha..., — kacagott mélyebb hangon a főmeg.

— Én, a te boldog szolgád, hirdetem a Jó kacagás vallását, melynek te vagy az egyetlen istene. Az élet csupa öröm, az élet csupa jóság, az élet csupa szeretet és jó kacagással kell megélni az öröm, a jóság, a szeretet világát. A legszebb élet a kacagás, a legnagyobb győzelem a kacagás, a legforróbb hála a kacagás. Üdvözlégy, Örök mosolygás istene!

A hívek kacagva henteregtek a földön, aztán megint felültek. Az öreg folytatta:

— Mikor iszom a borból, résztveszek az egyetemes szent öröm folyamában. íme, a bor emberi örömmé lesz.

Kiitta a poharat. A hívek boldog csemegecsegéssel vigyorogtak a holdra.

Azután felemelte a kenyeret és a húst és mondta:

— Mikor eszem ebből a kenyérből és ebből a húsból, résztveszek a világ testvéri boldogságában, íme a kalász, íme az állat emberi jósággá lesz.

A hívek páronként átölelték egymást, egymás szemébe nevettek s összecsókolóztak. Azután felugrottak, körbe forogtak s furcsa körtáncot jártak az öreg körül. Közben énekeltek:

Az élet csupa boldogság-,
Az élet csupa öröm,
Az élet csupa jóság,
Az élet csupa szeretet.

Az öreg pedig rájuk szórta koszorúja szirmait s háromszoros megismétléssel mondta:

— Áldás a Jó kacagás híveire!

Azután kettős csoportban, szelid nevetéssel visszamentek a hajóba. Pista megkérdezte az egyik matróztól:

— Bolondok ezek?

— Dehogyan bolondok, uram, ezek a leg-

jobb emberek a világon. Ezek a Jó kacagás vallásának a hívei s majd megtetszik látni, hogy szigetünk jó részét ők lakják. Nagyon derék, okos, munkás emberek s jók, mint a falás kenyér. Csak az a bogaruk van, hogy mindig kacagni kell és hogy az élet csupa öröm. Még a halottaikat is kacagva temetik. Különben a legengedelmesebb hívei ő felségének.

Mindenki lement a fedélzetről, a matrózok is. Csak a kormányos ült változatlanul dermedt előrehajlásában. Pista valami nagy nyugtalanságot érzett az éjszakában s úgy bántotta a hold vigyorgása. Valami nagy kézfogásra, irányt mutató ujjra, meleg emberi szóra lett volna szüksége. Odalopózott a kormányoshoz s szelíd hívással mondta:

— Kormányos úr!

A kormányos meg sem mozdult. Meghajlott árnyéka sötét volt a fedélzet bevilágított padlóján. Pista, megismételte:

— Kormányos úr, kormányos úr!

A kormányos dermedt, néma volt. Pista közelebb hajolt hozzá. Az ember lehunyt szemekkel mélyen aludt. A hajó pedig ment tovább a hallgató habokon s azt hitte, hogy vigyázó szemek irányítják.

3.

A partok már énekeltek a közeledő hajó felé, mikor a király felébredett. A kezével kinyúlt a levegőbe, mintha elszálló álmát akarná megfogni, mint egy kezes madarat. Azután felült és eszébe jutott a tegnapi valóság. —

Hol van az idegen? — kérdezte.

Rögtön előhívták Pistát. A király szólt: — Maradj a lelkem mellett, idegen. Néha nem ismerem önmagamat s az akaratom mint idegen zsarnok üvölt bennem. Én is félek tőle és én is bánom tetteit. Te bátor vagy és beszéltél már a halállal, te majd szembe mersz szállani az akaratommal is.

A hajó mind közelebb ment a parthoz. Virágos fák és csodálatos virágok hajoltak a víz felé s ragyogó madarak énekeltek az ágakon. Közel a parthoz, lankás domb oldalán egy palota csillogott, örvendő zászlók lobogtak rajta. A parton rengeteg ember várt. A hajó kikötött.

Háromszáz szűz élén várta a királylány édesapját. Szépek voltak a szüzek, legszebb álmai a tragikus életnek, de legszebb volt a királylány.

A király kilépett a partra s kitárt karjával elébe futott a királylány. A király magához ölelte szépséges magzatját, egyik szemében büszke öröm csillogott, a másiktól csurgott a könny. — Az én leányom ez a felséges

csoda, belőlem szakadt ez a nagyszerű élet! — mondta az egyik szeme. — Jaj, maholnap nagypapa leszek! — zokogott a másik.

Mikor Pista meglátta a királylányt, összeszorította az öklét és megcsikorgatta a fogát. Zivataros düh és nagy félelem marcangolták a szívét. Jött, hogy ökle egyetlen csapásával szétrontsa ezt a gyönyörűséges látszatot, vagy, hogy nekiiramodjék és elfusson szakadékos erdők rejtett mélyére. — Nekem csak egy szívem volt, — szólt sötéten feltámadt fiatalságához, — azt szétaposta egy nőstény állat, nekem csak öklöm és fogaim vannak ezután.

A király szólt lányának és rámutatott Pistára:

— Mindig panaszkodtál, hogy nincs egy szép, erős és okos bátyád, akinek a jóságában úgy volnál, mint alvó gyermek a biztos sátorban. Most hoztam neked egyet, ha meg fogod ismerni, szeretni fogod.

A királylány végignézett Pistán és megnyílt a szíve kapuja. Nagy jóság jött ki a szeméből és hívó muzsika volt a hangja:

— Isten hozott, kedves bátyám, én jó hűséges húgocskád leszek.

Pista meghajolt, de nem fakadt szó a szívéből és sötét volt, mint mély völgyek fenyeője. — Vájjon a majma hol maradt? — kérdezte magában.

Aranyos kocsi, tizenkét fehér lóval vitte őket a királyi palotába. A nép örömekeket énekelt és ujjongott a királya láttára. Minél rongyosabbak voltak, annál boldogabbak voltak a bevonuló pompa láttára. A szegény emberek, akiknek hívására kijön a kenyér a földből, a ház a kőből, a fegyver a vasból, ujjongva ünnepelték azokat, akiknek kenyeret, paletát és fegyvert termelnek.

Ebéd előtt a király így szólít Pistához:

— Most pedig menjünk az ország tanácsába. Ebéd előtt tartom, hogy ha sokat beszélnek, a gyomruk siettesse őket. Ebéd után sohasem volna vége. Én már halálosan unom az egész országosdit. Jó, hogy itt vagy, majd te leszel a szám és az akaratom.

Egy óriási nagy teremben volt a tanácskozás. A terem falain ragyogó tükrök voltak, hogy mindenki láthassa az arcát s ne beszéljen mást vele, mint a nyelvével. A terem ajtói nyitva voltak a királyi konyhák folyósójára, hogy bejöjjön a készülő ebéd szaga és figyelmeztesse az urakat, hogy a has nem csak azért van, hogy belőle beszéljenek. A roppant asztal körül már vártak az ország főtanácsosai s a király beléptére mind olyan arcot vágtak, mintha váratlanul valami nagyszerű ajándékot kaptak volna. A király leült az asztalfőre és intett az uraknak, hogy ők is leülhetnek. — Üljetek mellém, idegen, — szólta Pistához a király. Az urak csak most látták meg Pistát s már

gyűlöltek is. Minden szem egyforma volt, mikor ránézett és mindenik azt mondta: — Megeszünk, megeszünk. — De a Pista szeme sem volt néma, büszkén szikrázta vissza: — Én is ott leszek!

Először az ország főpapja üdvözölte a királyt és hálát adott az istennek az utazás szerencsés befejezéséért. Indítványozta, hogy egy mázsza arany pénzt szavazzon meg a tanács egy hálaadó templom építésére. Az urak nagy lelkesedéssel fogadták az indítványt. Mindenik igyekezett külön könyökölni be újjongásával a király szemébe. A király mondta Pistáinak:

— Furfangos egy legény ez a te társad. Megtettem a királyi istállók fő parádés kocsisának.

Azután az urak felé fordult:

— Most adj a te elő mindenki a maga jelentését. De ne felejtsetek el, hogy már érzik az ebéd szaga. Aki sokat beszél, az a hasa ellen beszél. Aki pedig a hasa ellen beszél, az bolond ember. És hogy adjak én valamit egy bolond ember beszédére?

Felállott a főkancellár:

— Felség, országod évek óta élvez a béke áldását. És a béke hálás volt Felségedhez, bűvös vesszejével megérintette országod földjét.

— A barna, vagy a szőke lányt szereted jobban? — kérdezte Pistától a király.

A főkancellár folytatta:

— És a földből palotáik, gyárak, kertek és iskolák fakadtak. De az álnok szomszéd, kivel megosztjuk ezt a szigetet, megirigyelte ezt a békás fejlődést. Vadászod egy tévedését akarja felhasználni, hogy megint az emberi vér zuhagata borítsa el az arany termést, a nehéz munka gyümölcseit.

— Jól áll a bíbor az arcomhoz! — kérdezte megint a király.

— Felség, elődöm annyira hitt a szomszéd békés akaratának, hogy vak könnyelműséggel feloszlatta hadseregünket s katonáinkat munkába fogta. Nincs elég fegyverünk, nincsenek tanult vezetőink s a gőgös ellenség fenyegetése sötétben függ felettünk. Én, Felséges úr, nem megalázkodást, de okos ravaszságot ajánlok. Adjunk neki színleg valami elégtételfélét, amíg felkészülhetünk. Felséged szent birodalma, mindnyájunk élete, hosszú békés munkánk minden eredménye van kockán.

Elhallgatott, leült. Nagy döbbenet volt a teremben s mindenki a király arcáról nézte, hogy mit akarjon. A király szétnézett:

— De hol van Zóra, hívjátok be az én szép Zórámat, hogy legyen mellettem.

A lányt előkerítették. Leült egy zsámolyra a király mellé. A király befúrta kezét a lány omló fürtéibe.

Most a belső rend főnöke állt fel:

— Felség, már második éve, hogy a termés

igen gyenge volt. A városokban és falvakban óriási a nyomorúság.

— Zára, hány évesnek látszom ma! — kérdezte a király.

— Fiatal vagy! Fiatal és szép, a legszebb minden férfiak között! — suttogta a lány és megcsókolta a király kezét.

A rend feje beszélt:

— És est lelketlen izgatók felhasználják. A Jó kacagás vallásának hívei mosolyogva tűrik a dolgot, de a többi lázong. Kezdik észrevenni, hogy éhesek és rongyosak és azt üvöltik, hogy többé nem dolgoznak másnak.

— Hogy lüktet a szíved, Zára. Ma elhiszem, hogy fiatal vagyok — súgta a király.

A szóló most felemelte a hangját:

— Felség, most, mikor az ellenség határaink felé csattog tagja fogait, most acélból legyen a rend és hű kutya az engedelmesség. Ajánlom, hogy küldjünk fegyveres öröket a bányákba, a szántóföldekre, a gyárakba. Aki megmozdul, le kell lőni. Egy pár ilyen példa s megint nem fogják látni az éhségüket.

A király mély, hosszú csókot adott Zóranak.

A főítélőmester állott fel:

— Felség, ma délután három akasztás lesz, melyre felséged legmagasabb megjelenését kérjük. Ma, mikor a társadalmi rend évszázados kapuját vas öklökkel döngetik, mikor az ős morális keretek szétgyengültek...

— Sok az ősz hajam, Zóra! — kérdezte a király.

— Olyan fényesek a Felséged szemei — mondta a lány.

— Ma, mikor a lázadás a család szentélyébe is behatol, ma az igazságszolgáltatásnak kérlelhetetlen szigorral kell lesújtani. Keméljük, hogy Felséged egyik esetben sem fog kegyelmet gyakorolni.

Az ebéd szaga már gőzölögve jött be a terembe s mintha sült fácánok repdestek volna a levegőben. Az urak nyugtalanul fészkelődtek helyükön. A király mosolygva szólt Pistához:

— Beszélj szám, nem fáj fejem.

Pistát az egész jelenet alatt egy különös mámor öntötte el. Egy új akarat toppant beléje s felkurjantotta minden életkedvét. Félretolni ezeket a méltóságtól puffadt alakokat, akiknek minden szavatövén három félelem és három éhes érdek állott, fölébe kerülni mindenkinek, uralkodni, milliók életében döntő akarat lenni. Olyan kicsinynek, nyomorultnak látta most a férfi játékait a nő macskával. Akarni, tenni, élő, vergődő, szétrohanó emberekből építeni egy hatalmas piramist magának, melynek ő legyen egysége és nehézkedése! Szemeim, homlokán, vállain ragyogott a felébredt férfi, mikor felállott és beszélni kezdett:

— Felség, ha a hatalom a kezemben lenne, ezt tenném. Megizenném a szomszéd királynak,

hogy ebben az országban annyi férfiszív dobog, hogy attól nem lehet meghallani az ő fenyegetését. Vizsgálatot indítanék a gazdagok és a kormányzó urak közt, hogyan szerezték vagyonukat és hogyan sáfárcodtak felséged vagyonával. Akit hibában kapnék, attól elvenném vagyonát s a nyomorúságot enyhíteném vele. Megszüntetném az éhezést, hajlékot és ruhát adnék a nyomorultnak. Aki pedig még azután is lázongana, azt felkötteném. A három elitölt ügyét majd a helyszínen hallgatnám meg a végső kegyelem kérésekor és igazságuk szerint Ítélnék.

Az urak arcán kilobogott a düh. Acsarkodó hangokat adtak, mint a zabáló ártányok, ha elveszik előlük a vályút. A király megsimogatta Zórát és mondta:

— Ezt a hangot szeretem, voltaképen ezzel kellett volna kezdeni, akkor már az ebédnél ülnénk. Fiatalember, én kezembe teszem a hatalmammat, amit parancsolsz, én parancsolom, a te ítéleted az én Ítéletem.

Az urak elnémultak, az ajkuk mosolygásra csikorgott, de a szemük fogakkal volt tele. Szerencsére az ebéd szaga úgy ment beléjük, mint a katonazene a vasárnapi városba. Máskorra tették el a dühüket, hogy ne rontsa el az étvágyukat.

Ebéd végén aranyos hírnök jött jelenteni, hogy az akasztási ünnepség várja őfelségét.

A király, lánya, Viola felé fordult, de úgy, hogy Zárának is mondta az akaratát:

— Jöjjetek ti is, gyermekek, tarka népet fogtok látni és érdekes arcokat. — A két lány örvendve kapott a király meghívásain.

A palota előtti hatalmas téren volt elkészítve az ünnepi cécó. A téren félkörben pompás sátrak bársonya borult, bíbor volt a királyi sátor, dús arannyal díszítve. Sötét poroszlók, fényes kürtösök és egy óriási zenekar tette még ünnepélyesebbé a jelenetet. Köröskörül hatalmas néptömeg állott, kitátott szemmel és kitátott lélekkel. Nagyon szerette az idevaló nép az ilyen látványosságot. Láthatta a felvonuló udvar pompáját, a tündöklő hölgyek és urak gazdagságát, az ország rendjének nagy-szerű pompáját. Láthatta az óriási hóhért vörös ruhájában a fekete bitófa s a fehérruhás áldozat mellett. Mert ebben az országban a kivégzendőket hófehér ruhába öltöztették, jeleül annak, hogy aki a homályos küszöbön átlép, arról az élet minden hazug színe leválik s ős meztelenségében kerül a kikerülhetetlen szemek elé. Visszatartott lélekzettel szoronghatott, mikor a főítélőmester odalépett a fekete pálcával a király elé s az utolsó kegyelmet kérte. Elránghatta az elítélt végső tusáját az elítélt ólomszínű arcában, kétségbeesetten könyörgő szemében, remegő tagjaiban. Hallhatta a nagy gyászzenét, melyet az ország szokása szerint, mint egy mindent elmosó fekete zuhatagot

árasztott az ezer emberből álló zenekar. Szóval csodálkozhattak, kacaghattak, rémülhettek, sírhattak: az egyforma köznapok gépjeiből élő életté loboghattak s mindezt egy krajcárt sem kellett fizetni.

Háromszáz kürt szava riadt, mikor a király a bíborsátorba lépett. Beült a nehéz vert-arany trónusba, Zóra a lábaihoz ült. Mellette még két karosszék volt, az egyik Viola, a másik Pista számára. A Viola vállán egy hófehér kezes galamb ült, a királylány második lelke, melytől sohasem vált meg. A galamb szelíden turbékolt, szélesereszű kis falusi ház békéje muzsikált a turbékolásában s néha csőrével meg-megcsókolta a királylány kékesfekete haját, fehér nyakát. Ilyenkor Viola meg-megsimogatta a kis állatot. — Ez csak galamb és fehér, de hol van a majom? — kérdezte magában Pista.

A tér közepén állott a három fekete akasztófa. Mindenik előtt ott volt az áldozat, hófehérben, hátrakötött kezekkel. Előttük állott a roppant vörös hóhér s két vörös hóhérlégény, mintha a pokol felcsapó lángjai volnának a kárhozottak előtt. Az első elítélt egy vén asszony volt, kuszált ősz hajjal, nagy elmondó szemekkel, melyek mélyén szörnyű évek osontak el, mint kergetett gyilkosok, reszkető, síró ajkakkal, hosszú, vékony panaszos nyakkal. A második egy csodálatos fiatal parasztlány. Dús kibontott haja volt, sejtelmes,

mint bokrok sűrűje s mélyén, mint pihenő driád, hevert a kéj. Szemei mélyek és forrók voltak, hívták a szerelmet, mint nap a csirát. Vörös nedves ajkai körül röpdestek a csókok, mint hazajövő fecskék az eresz körül. Gazdag melle, dús tagjai felverték az ölelést a férfikarban, mint tavaszi szél a völgyek visszhangját. A termékenység követelő, sürgető, szerelmes riadója volt ez a lány. A harmadik elítelt egy körülbelül harmincéves fiatalember volt. Teljesen nyugodtan, majdnem elegánsan állott a bitófája előtt.

A trombiták harsogása után a főítélőmester egy kis fekete pálcával a király elé lépett és fennhangon mondta:

— Felség, íme ez az öreg asszony nehéz bűnnel érdemelte meg halálát, de az emberi szánalom kegyelmet kér a kegyelem legfőbb forrásától az igazság ellenében.

A király átvette a pálcát, odanyújtotta Pistának:

— Légy ma a király szája és akarata.

Pista felállott. Halálos csendbe dermedt a roppant tér, állottak a szívek. Mint szomjas száj, Pistát szívta minden szem. Pista oda kiáltott az öregasszonynak:

— Mondd el magad a bűnödöt!

Az öregasszony egy percig hallgatott és szomorúan nézett maga elé. Mintha töprengene, hogy itt az élet legvégső határán érdemes-e még szavakkal toldani ki az életet. De

hátranézett, látta az akasztófát és elkezdett beszólni:

— Jaj, jaj szegény bűnös lelkenek, megöltem a testvéreanet. Egyetlen test véretem öltem meg. Az én férjem már húsz éve meghalt, a szegény testvéremmel éltem együtt, aki vén leány volt. Ő két évvel volt fiatalabb nálam, én pedig ősszel hatvannyolc leszek, azaz az Isten bocsássa meg a vétkem, lennék, ha életben hagynának. Irtózatos nagy nyomorúságban élünk, férjemről semmi sem maradt rám, csak egy csomó adósság a korcsmákban, az Isten nyugosztalja meg. Munkát pedig két ilyen fehérnépnek nemigen adtak, csak néha akadt egy kis seprés, perváta tisztogatás vagy más eféle. Csoda, hogy az éhségtől minden nap meg nem haltunk. A testvérem akaratos, nagyétvágyú fehérnép volt és erősebb volt nálamnál. Elvett minden falatot tőlem, meg-megtaszított, néha meg is ütött. Én néha az éhségtől félholtan néztem, hogy ő hogy falja fel az utolsó falat kenyeret. Éjszakánként sírtam az éhségtől és kértem a jó Istent, hogy vegyen magához ebből az ínséges világból. Egyszer aztán a nagyságos jegyző úrnál takarítottam az egérfogókat. A nagyságos úrnak a kamarájában négy sonka megromlott s egyet nekem adott belőle. Én kendőmbe bonyáltam a sonkát, mikor késő este hazavittem. A testvérem már aludt. És amint én ott láttam nyitott szájjal aludni és láttam erős karjait, tudtam, hogy el-

vesz mindent tőlem, ha felébred. Nagyon éhes voltam és sok volt bennem az elkeseredés. Azt hiszem, hogy Isten egy percre elvette az eszemet. Az öreg rozsdás ollónkat, melyet még a férjemtől kaptam, beleszúrtam a testvérem nyakába. Alig hogy ezt tettem, már úgy szerettem volna szegényt megkínálni a sonkával és már én sem tudtam enni belőle. Jaj, jaj, mi lesz az én bűnös lelkemmel!

Pista végignézett a királyon, a két lányon, a csillogó urak s dámák dús sátrain, ringó páholyokon, aranyon, drágakövön, bársonyon és nehéz selymen és teljes magasságára egyenesedett fel. A hangja sötét volt, mint a vád és lágy, mint a szánalom:

— Nagy bűnt követtél el szegény nyomorult öregasszony. De a te bűnöd az egyetemes egyetlen bűnnek a mozdulata. Őfelsége arra ítél, hogy élj.

A roppant tömegén átrándult az élet, kacagott és örömtől sírt mindenki. Az emberek összeverték tenyerüket, éljent ordítottak s éppen úgy örvendtek az öregasszony megkegyelmeztetésének, mintha felakasztották volna. Az öregasszonyt eloldották, az elítéltek fehér köntösét levették róla. Csodálkozó révedezéssel tipegett félre.

A főítélőmester egy másik fekete pálcával lépett a király elé és megismételte az utolsó kérést. A király megint Pista kezébe adta a pálcát.

— Mondd el a bűnöd — szólt Pista.

A lány sírva fakadt, sírt, sírt, mint az őszi csatorna. Végre a nagy sírásból előtápázkodtak szavai:

— Én szerelemből tettem az egészet. A szüleim nagyon szegény emberek voltak s férjhez adtak egy vén gazdag emberhez, ahhoz, aki ott ül ni a népek között. Pedig én kislánykoromtól kezdve szerelemben voltam egy legénnyel. De azért, ha már hites felesége lettem az uramnak, nem csaltam meg, pedig majd megszakadt a szívem. De azért ő mindig gyanakodott, leskelődött, rosszfélének nevezgetett. Néha bezárt és meg is vert. Nem lehetett ezt kibírni. Meg aztán a kedvesem szenvedését is láttam. Amellett az uramnak csúnya, piszkos betegségei voltak, néha napokig nem mozdulhattam mellőle. De ha egy kis erőhöz jött, akkor csak gyötört, gyötört. Egyszer titokban levelet írt a kedvesemnek, mintha én írtam volna és meghívta őt vacsorára, ő pedig azt mondta, hogy elutazik és megbújt a házban. Én egyedül maradtam, hát egyszer betoppant a kedvesem. Sápadt volt szegény és szomorú, majd kiesett láttára a szívem. Nagyon elfogott a szerelem bennünket s megcsókoltuk egymást. De Isten látja a lelkeket, hogy nem volt egyéb közöttünk, mint ez a csók. Akkor csak előrohan az uram három botos legénnyel, megtámadják a kedvesem, kiverik a hasból. Engem meg csak ütleget, vádol és kiáltja, hogy

másnap közszégyenre fog kiállítani. Azután előparancsolja a vacsorát és evés közben is folyton csak marcangol:

— Látod, én eszem meg a vacsorát, én, a te kedves urad s nem az a kurafi, az a betyár, az a fiatal.

Nagyon felfordult bennem a lélek, volt ott-hon egy csomó patkánymlreg, hát betettem egy csomót az uram ételébe. Egész éjjel úgy volt, hogy meghal, de ördöge volt s reggel már orvost is hivatott. Aztán törvény kezére adott s még a börtönbe is eljárt, hogy bántson. Mindennap odajött és kacagva mondta:

— Látod, drágám, milyen jó vagyok. Vén férj helyett fiatalat szerzek neked. Szép egyenes fiatal férjet, úgy hívják, hogy akasztófa.

— Igazat mondtál-é? — kérdezte Pista.

— Igazat, igazat, az élő Istenre mondom, hogy igazat! — kiáltott egy hang s nagy mozdulás lett a tömegben.

Egy szép fiatal legény evickélt ki az emberek sűrűjéből. Odafutott a lány mellé, két kezét előrenyújtotta, mintha bilincseket kérne rá s nagy zokogású kiáltással kiáltott a királyi sátor felé:

— Felséges királyom, engedd, hogy haljak én meg helyette. Mert az én szerelmemért, az én gyűlöletemért tette ő ezt.

— Álljon elő a férj is! — parancsolta Pista.

Egy csúf, rozoga, kapálóslábú ősz ember-

ke botorkázott elő. A szemei olyanok voltak, mintha mindig kulcslyukon leskelődnék át, az arcán csúnya mosolygás volt, mintha a lelkét ragasztották volna a képéhez ebben a mosolygásban. Szép alázatosan meghajtotta magát és mondta:

— Itt vagyok, felséges uram!

— Kívánod-e ennek a fiatal nőnek a halálát? — kérdezte Pista.

Az öreg az ég felé pislákkolt, mint egy szerelmes kecske, kezét szívére tette és kegyes hangon mondta:

— A jó Isten látja, hogy én személy szerint megbocsátottam neki. De az ország érdeke nagyobb az egyesénél, hadd teljesedjék hát be rajta a törvény példaadó akarata.

Pista harsányan kiáltott és felszikkasztak a szemei:

— Az ország érdeke az, hogy erős fiatal anyáktól erős fiatal férfiaknak erős szép gyermekeik legyenek. Fiatal asszony, te bűnt követtél el, de a te bűnöd a természet rendjében van. Őfelsége arra ítél, hogy menj férjhez ehhez a derék fiatal legényhez. Dolgozzatok, szeressétek egymást, legyen sok gyermeketek és ez lesz a megbocsátás. Ezt a vén kecskét pedig, aki megsértette a világ egészségét, húzzátok fel helyébe.

Mérhetetlen ujjongás lobogott az égnek. A királylány szemei rátapadtak a Pista arcára, mint két kiszakadt csók. A galamb megrezzent

a vállán, fölrepült és kanyargós lebegéssel a Pista vállára szállt. Az öreg férjet már levegőbe emelte a hóhér és visított, mint a farkon húzgált malac:

— Minden pénzem odaadom, csak az életem ne bántsátok.

Aztán már ott lógott az akasztófán. Kinyújtotta a nyelvét és most már nem rikoltott semmit. A zene szólt, a tömeg tapsolt. Az egyik hóhérlégény pedig odasúgott a másiknak:

— Micsoda fogása van a mesternek! Ha én egyszer így tudnék akasztani!

A harmadik fekete pálcával is a király elé lépett a főítélőmester. A király most már előre intett, hogy Pistának nyújtsa át a pálcát. Pista újból mondta:

— Fiatal ember, mondd el a bűnödöt!

A fiatalember egy óriásit ásított. Azután szólt s szavait úgy hullatta, mintha megunt pénzt engedett volna kiesni a zsebéből:

— Nem érdemes olyan sokat diskurálni ezért az életért.

Pista szigorúan ismételte:

— Őfelsége hallani akarja a bűnödöt, beszélj!

A fiatalember kissé oldalra hajtotta fejét s hanyag, vontatott hangon mondta:

— Hát legyen, ha ez olyan nagy mulatság őfelségének. Én is öltem, de nekem az jobban sikerült, mint ennek a fiatal asszonynak. Én úri, gazdag családnak voltam az egyetlen fia,

tehettem, amit akartam. De minden akaratom végén rettenetes üresnek találtam az életet, hát mulatsággal és mámorral akartam megtölteni. A vagyonom aztán ráment a vidám éjszakákra és a barátokra. Utoljára már csak adósságból éltem. Egy uzsorásom, aki belőlem palotákat épített, erősen zaklatott egy nagyobb összegért. És mert szórakozottságból más nevét írtam a kötelezvény alá, fenyegett, hogy törvény kezére juttat. Én határnapot kértem, ő megadta és hozzám jött azon a napon. Pénzt nem adhattam neki, hát agyonütöttem. Kezdheti a hóhér úr?

Az utolsó kérdésnél megint ásított. Pista nehéz döbbenéssel kérdezte:

— És nem bántad meg a tettedet?

A fiatalember mosolygói:

— Ugyan! Mindenki gyilkol, aki él.

Pista lelkében felállott valaki, egy nagy, nyitottszemű idegen. Nagy lélegzetet nyelt, kérdezte:

— Hogyan érted ezt?

— Az egész emberiség a gyilkosság rendszerén áll fenn. A végső szó mindig azoké, akik jobban tudnak gyilkolni. Ha a gyilkosság megszűnik, széthull az emberiség.

Pista egy nagy földrehulló test zuhanását hallotta és elsápadt. Azután erős hangon szólt:

— A te vétked nagyobb a gyilkolásnál: te üresen éltél. Kényszermunkára ítélt öfélése.

Tanulj még szenvedni, szorongani, remélni. Ha háború lesz, az első sorban megválthatod az életedet.

Megint harsogó taps és piros ujjongások törtek ki a tömegből, melynek tetszett az elítélt a fiatalságáért, az egykedvűségéért, de különösen azért, hogy egy uzsorást tett el láb alól. A nép egyszerre a szívébe fogadta Pistát, magasztalták a szépségét, hatalmas termetét, éles esztét. Már legendáik is kezdtek fölrepdesni, hogy voltaképen egy tündérkirály fia, aki álruhában jött kiismerni a királylány hajlandóságát. De az urak nyakán fcitokásodott a boszszankodás s nem egy haragosan dörmögte:

— Mi lesz a társadalmi renddel?

Másnap a királylány így szólt Pistához:

— Kedves bátyám, a kocsi készen vár, a reggel olyan szép, gyere, nézzünk szét egy kisé a birodalomban, hegy te is ismerjed.

— Engedelmeskedem a parancsnak — szólt Pista.

Mikor az aranyos hintóba beültek, mely elé hat hófehér ló volt fogva, Pista szeme elállott a paradés kocsison. Tündöklő paszomántos ruhában volt az, kis bajusz-féléje lehetőleg látszó bajusszá volt pödörve s ravaszul hunyorgatott Pistára:

— Te vagy az, Peti! — kiáltott fel Pista.

— Én a! most jöjjön a háromszéki vicispán gúnyát cserélni! — mondta Peti és egy édes hosszút kacagott.

A lovak közé csapott, a kocsi megindult. Begyesen léptek a lovak, mint friss fűvön járó kényes hattyúk. Nagyon szép nyári reggel volt. A fehér galamb a királylány ölében ült, Viola meg-megcirógatta, mire az felturbékolt. Pista hallgatott. Nézte a fák, az ég, a kertek nyári boldogságát, de valami árnyék volt a lelkén. A királylánynak nagy beszélhetnékje volt, de nem tudta, hol kezdje, azért cirógatta olyan buzgón a galambot. Egy kanyarodónál Peti hátrafordult. Ravasz biztatással szólt Violához:

— Aztán királykisasszony, én se nem látok, se nem hallok.

Viola elpirult, de egy édes mosolygás is nyílt a száján, mely lassan leszállt a szíve gyökeréig. Nagyon jó meleg lett tőle. Félénken mondta:

— Milyen szép reggel van.

— Szép — felelte Pista.

Viola nekibátorodott:

— Hány éves vagy, kedves bátyám!

— Talán huszonöt, talán nyolcvan.

Most újból széles mosolygás derült végig a lány ajkain. Mint egy pajkos gyermek, huncut bátorság ugrált szemében.

— Voltál már szerelmes, kedves bátyám?

— Átestem rajta — felelt kurtán Pista.

Viola most már felkacagott:

— És kit szerettél?

Pista beszélt s maga nem tudta, honnan

jön a felelete. De minden szava olyan jól esett, mintha egy ellenségnek adott volna egy-egy pofont.

—Egy csodálatos szép lányt szerettem. De egy nagy hibája volt: mindig rothadt almát evett. Egy reggel aztán őt is teljesen rothadtan találtuk ágyában. Borzasztó volt így és rettenetes szaga volt. Azóta, ha szép fiatal lányt látok, mindig ezt a rothadt szagot érzem.

Violából kicsilingelt jókedve minden csengetyüje:

—Kedves bátyám, hát én is ilyen kellemetlen érzést keltek benned¹?

Pista megfricskázta a galamb feléje tartott csőrét. Élesen szemébe nézett a királyleánynak és kérdezte:

—A majmodat miért nem hoztad magaddal?

—Micsoda majmomat? Nekem soha sem volt majmom. — És most már egy ismeretlen gondolat fázott át rajta.

Elhallgattak. Kis idő múlva a lányból, mint ejtett gondolat jött ki a sóhajtás és szemei kiharmatoztak:

—Szegény bátyám, te sokat szenvedhettél!

Pista nem felelt. Peti egyszerre csak felkiáltott:

—Ni pest, pest, pest!

Megállította a kocsit, leugrott a bakról, nagy hadonázással rohant be egy kis falusi ház udvarára. Mert már egy falu szélére ju-

tottak. Az udvaron egy domboshátú sütőkemence volt. Peti odarohant, körülölelte a kemencét, úgy, hogy szép paradés hasa csupa méz lett tőle. Azután nekirohant az udvaron álló parasztasszonynak, azt is átnyalábolta, két nagy csókpalcshintát rittyentett a képére. Közben folyton kiabálta:

— Ni pest, Pistta pest, Pista, Pista pest! A házából kijöttek a falusiak, férfi, asszonynép, gyermekek és bámulták ezt a hórihorgas legényt, ahogy hadonászik és csokolódzik az udvar közepén. Viola és Pista is leszálltak a kocsiról. Peti nagy lelkendezve jött eléjük:

— Pista lelke, most egy tapodtat sem megyek tovább. Levetem ezt a cifra gúnyát és beállok szántóvetőnek. Megérkeztünk Székelyföldre, megérkeztünk Székelyföldre!

És tényleg a falu olyan ősi emlékeztetéssel volt falu. A zsindeyes házak, a tág udvarok, a kerek kutak, a boglyas sütőkemencék olyan egyazonosan otthoniak voltak. És a nép is, az örök kenyér lassú mozgású, egyszerű dédelgetői olyan egyföldi arccal néztek az idegen legényre. Pista szelíden intette Petit:

— Idegen vidék ez, Peti pajtás. Székelyföld a világ túlsó orcáján van s talán mi már sohasem fogunk odajutni.

Peti nehéz kijózanodással nézett szét. És most látta meg azt, ami idegen a dolgokban és az emberekben. Nagy keserveset sóhajtott és

bennebb húzta a szép aranyos kalapja karimáját. — Akkor mehetünk tovább, — mondta megüresedett szemekkel.

Visszaültek a kocsiba. Peti haragos elbűsulással vágott a lovak közé, azok repültek, mint a vihart kergető sasok. Falvak, városok, szántóföldek és dús kertek rohantak hátra a vágató hintó mellett. A kékruhás fiatal ég vidáman keringett bele a dolgok táncába. Viola mondta:

— Óh bár így mennénk egészen a világ végéig!

Pista erősen ránézett a leányra. És akkor lelkében új gondolat kelt fel, mint egy éhes óriás, ő már nem fog szeretni, neki már nincs új hite új csalatás számára. De már gyermekkorában ragyogó jövőt jóstoltak neki, hogy hódítani, hogy uralkodni fog. És előtte volt a haladkló Bodor Benedek, amint nagy illetődéssel mondta el álmát. Most itt van ez a felé hulló fiatal lány, aki szép, mint amilyen a másik volt és valószínűen éppen olyan, mint a másik. De ebben a csatában már ő fog nyerni, mert már nincs szíve. Eszközül fogja használni, hogy valóvá tegyen egy olyan álmot, melyet más álmodni sem mer. ő királynak született s minden koronás fő az ő jogát bitorolja. Ennek a rabolt jognak a vak érzése verte el nyugalját az otthoni faluban, ez a mérhetetlen ős visszavágás hajtotta rossz tettekre és bújdosásba. Most ez a lány lesz a hágcsó, me-

lyen visszajut ős jogához. És ha övé lesz a korona, meghódítja a szomszéd királyságot, 6 lesz egyetlen úr az egész szigeten. És nem fog tudni róla, hogy azonkívül még van világ. Megfogta a leány kezét:

— Engedd, hogy örökre búcsút vegyek tőled.

A királyleány szemét megtágította a rémület s a torkába zökkent a szíve:

— Mit akarsz, mit akarsz?

Pista szomorú arcot mutatott. Hangját zengette, mint esti tárogatót:

— Hadd, hogy folytassam tovább magános utamat. Bujdosó senki voltam, nem nekem való hely melletted ülni. Egyszer már szerettem az életben és nem tudok már többet szeretni. Te királyleány vagy.

Viola kiszakadt boldog sírással boralt a Pista mellére, de kacagott is közbe-közbe:

— Szeretlek... szeretlek, — csuklotta oda a hatalmas fiúnak.

Pista csókolgatta a leányt és szelíden simogatta fekete haját. És magában mondta:

— Csak játszódj, édes kis macskám, egy cseppet sem foglak szeretni. Te már nem fogsz megkarmolni. Nincs szívem, nincs szívem, nincs szívem!

Királyabb volt a királynál Pista, ő lett az egyetlen hatalom s a birodalom végzete. A király maga második fiatalságát élte, mulatságokat, vadászatokat rendezett, ének és zene közt töltötte életét és mindinkább csak Zórát látta a világon. Már el sem nézett az ország tanácsába, még azt sem kívánta Pistától, hogy jelentést tegyen a dolgokról. Az urak eleinte próbáltak besúgóba menni és apró töviseket hinteni a király szívébe Pista ellen. De a király eszes ember volt, ilyenkor nagyot kacagott és rögtön hívatta Pistát. Ahogy Pista megjelent, a király rámutatott az árulkodóra és mondta:

— Nézd, ez ezt meg ezt mondta ellened. Neked adom, felköttetheted.

Pista eleinte kegyelmes volt az ilyenek iránt, de később börtönbe vetette őket s még jószágaikat is elvette tőlük. És mindezért a nagy királyi kegyért csak annyi fáradsága volt, hogy minden reggel azt mondta a királynak:

— Sohasem volt felséged olyan fiatal, mint ma. — Mert ennél a mondatnál az okos király sem tudott okos lenni.

Nagy változások történtek Pistában. Ő sem ismerte volna meg a tükörben saját lelkét. Az ország népe szerette s a nők is olyan szemmel néztek rá, mint a fa tetején levő leg-

szebb gyümölcsre. De az urak gyűlöltek, minden tettét gázságnak mondták, minden jószágát gonosz fondorlatnak, még a testi szépségét is undorító csúfságnak festették. Ha fényes ruhában járt, azt mondták, hogy sehonnai jötmént, pöffeszkedik mint egy részeg pulyka. Ha egyszerű ruhát vett magára, úgy magyarázták, hogy komédiás, aki olcsó eszközökkel akarja megnyerni a nép szeretetét. Ha elítélt valakit, bitorló zsarnok volt, ha megkegyelmezett, cinkosokat biztosított magának, hogy majd egyszer felforgassa az országot és legyilkolja az urakat, összeesküvéseket szőttek ellene s próbálták elpusztítani. Egyszer mérget talált ételében, egyszer rálöttek éjnek idején, egyszer pedig tüzet támasztottak a hálószobájában. De semmi gyilkos akarat nem fogott rajta s minden ilyen eset után még nagyobb lett a hatalma, mert a király és a nép még jobban szerette. Eleinte próbálta barátjaivá szelídíteni az urakat, magas állásokkal, adományozásokkal, barátsággal megnyerni őket, de minél jobban közeledett feléjük annál inkább egyedül volt közöttük s ők annál jobban gyűlöltek. — Hát ha szeretni nem tudtok, majd félni fogtok tőlem, — mondta magában. Büszke, rideg és könyörtelen lett, ezer szemmel ügyelt a hatalmára és biztonságára. Bravókat tartott, kémeket fizetett, kik éjjel-nappal rendelkezésére álltak. Néha éjjel felriadt s egy gyanús pillantás, egy rejtélyes arc villant

meg előtte és rögtön titkos tervet, készülő veszedelmek biztos tudatára jött. Ilyenkor felkelt, összehívatta biztos embereit s mint kopókkal verette fel velük a gonosz szándékok nyomait. És rendesen eredménnyel járt a hajszá, rendesen új meg új bandára találtak, kik ellene törtek. Most már nem ismert kegyelmet és sok úricsaládnak lett nehéz zokogás az élete, A börtönözés, vagyonekobbzás napirenden volt s hetenként nagy fekete hintó vitte tengerre a száműzötteket.

Ez a folytonos izgalom és minden perces új dac és új győzelem most már korlátlan szenvedéllé tette benne az uralkodás vágyát. Olyan volt ez az élet neki, mint a részegnek az ital, tépte is, de mind nagyobbra, mind nagyobbra lobbantotta életét. Most már minden éjjel arról álmodott, hogy harangok zúgása közt ropant ünnepi menetben koronázzák s az egész világ eltikkadva nézi az ő egyetlen urát. Violával játszott, mint kézre szoktatott madárral és este, mikor egyedül maradt, mindig kérkedett magának, hogy mennyire nem szereti ezt a lányt, hogy milyen győzedelmes minden szépsége ellenében. De azért, ha a lány más férfival beszélt, vagy csak más arc felé mosolygott, minden vére a fejébe ment s már fertelmes ölelkezésben látta azzal a férfival. Leste és lesette is, ezer fogással igyekezett meglepni, szinte rögzött vágya lett, hogy rábizonyítsa: ez is csak olyan, mint a másik. Reggelenként

első találkozásikor fürkészte a leány arcát, szemének aláárnyalását, ajka színét, vonásai sűrűjét, hogy felfedezze bennük a megbújt bujaságot. De azért folyvást mondogatta magának, hogy semmi köze a lány hajlandóságához, hogy nem több neki az egész híres szépség, mint a létra a tetőre menőnek.

Ebben az életben arca megfogyott, termete idegesebb lett, szemei fellázasodtak, de így még szebb lett. Viola veszettül szerette ezt a férfit, akit annyian szerettek és annyian gyűlöltek. Egyszer, hogy a király szelíd jókedvvel hallgatta a szüzek énekét, átölelte apját és kérdezte tőle:

— Apám, hozzá fogsz-ó majd adni ahhoz, akit szeretni fogok?

A király arca sötét lett, mintha halotti szövet vetette volna rá árnyékát. Gúnyos, keserűn mondta:

— És úgy-e, ringassam majd az unokáim a térdeimen?

Aznap a király mindenkit elkergetett magától, még Pistát sem fogadta. Szobájából haragos kiáltások hallatszottak ki, mint egy beteg orozslán üvöltése.

Egy szép szeptembervégi reggelen hívatta Pistát a király:

— Menjünk vadászni, — mondta és ragyogott a jókedvtől. — Ma nagyon szépet álmotam s az álmom fiatalsága bennmaradt az izmaimban. Ma jó lesz nyargalni, üzni a vadat,

felrohanni magas tetőkre. Ma hagyd te is az ország baját és örvendj az én kedvemnek.

Pompás lovakon már várt az úri társaság, a kürtösök, a kutyák s a hajtók. Hölgyek is voltak a társaságban s Viola és Zóra is jöttek. A király felpattant hosszúnyakú fehér lovára és nekieresztette a térnek. Pista mellette lovagolt, az úri társaság pedig repült utánuk. A kutyák vidáman csaholtak.

Rohantak, rohamtak, megbújt kis falukon, tarlott rögökön és fehér utakon át rohantak. A király és Pista mindinkább engedtek a vágatás mámorának, a társaság mögöttük elmaradt. Rohantak és a világ futott mellettük, mint egy vert hadsereg. A király neki-vágatott egy rengeteg erdőnek. Az erdő halálos csendjében olyan volt a lovak lábainak döngése, mint egy feldobogó szív.

Nedves volt az erdő levegője s a roppant szálfák közt már ott állott a halál. Ott állott és fésülte az ősz hosszú haját. Lágyan, szeliden fogta kezére és halkán dúdolt is hozzá: — Milyen jó meghalni, — suttozták a fák.

A fák tövéről sápadt kis kék virágok nyúltak a jó dajka felé és mondták: — Néni, én is aludni akarok. — A király vágatott a meghaló erdőben.

A sűrűből egy rengeteg vadkan riadt fel, a király utána vágatott. Rohant a vadkan fel a hegynek és nyomán járt a király. Fel-

értek a tetőre, a király rálőtt a vadra, de csak könnyen sebezte meg. Az erdő megbántott lakója megfordult s fertelmes fejét támadásra suvasztotta. A király leszökött lováról és kivont késével várta a vadat.

Pista már odaérkezett, közbe akarta vetni magát. A király rákiáltott:

— Ne merj mozdulni, most dül el az életem sorsa! — A vad rávetette magát a királyra.

Percekig tartott a szörnyű birkózás, messze döngött a föld s hallszott a két küzdő vad lihegése. Végre a király nyakába szúrta a kést a fenevadnak s az úgy eldőlt, hogy meg sem nyekkent. Akkor a király felugrott, a véres késsel kezében felhágott a szirt legmagasabb fokára és a sárgult lombnak, a hallgató erdőnek, a hervadt fűnek és behullt szemű virágoknak: a halál roppant arcába kiáltotta:

— Győztem, győztem, fiatal vagyok!

A fák közül női kacagás ezüstje csengett. Zóra és Viola lovagoltak ki a sűrűből. A király odafordult a lányok felé s mint hogyha vár bevételeit hirdetné, nagy harsányan kiáltott:

— Egy hét múlva lakodalmat ülök veled, Zóra!

És azon a héten az egész ország nem tett egyebet, mint készült a király lakodalmára. Az ország minden szál virágát az udvarba hordták, hogy dacos emberi akarattal mégis tavasz legyen. Háromezer legszebb szüzlány

volt a menyasszony kísérete. Mintha, fehér liliomszirmok végtelen hullása lett volna a menet. A nép közt rengeteg ételmet és bort osztottak, hogy legyen részeg mindenki a király boldogságától.

Már három napig tartott a dáridó a palotában, a városban, az egész országban. Az emberek olyan részegek voltak, hogy testvérnek szólították egymást s még ölelkeztek is bele. A foguk elvászott a szokatlan sok ételben, többet nem haraphattak, hát csókolni kezdték egymást. Még az állatoknak is szeszben kevert ételt adtak, úgy, hogy a kutyák, disznóik, baromfiak, juhok, örült táncot jártak az udvarokon és uccákon szerteszét, s furcsa hangokat hallattak, mintha emberek volnának.

Mikor harmadnap este a palotában a legmagasabban lobogott a dáridó s a lakodalmas ének verdeste az örömtüzeMől felgyújtott eget, lobogó fáklyáival egy idegen hírnök jelent meg a roppant lakodalmas teremben. A király feje a Zóra ölében volt és nehéz arany poharat tartott a keze. A hírnök hangja zúgott, mint a félrevert harang.

— Király, az én királyom nem testvéred többé. Ő kinyílt kézzel közeledett feléd, te eltaszítottad őt. Ő békét akart, a te akaratod gyűlölet. Ő az építést szereti, te a pusztítást kívánod. Legyen hát a te akaratod szerint, legyen háború!

Odavágta a lobogó fáklyát a trón emel-

yénye elé és kirohant a teremből. Felszökött lovára és elvágatott. A teremben elakadt az ének, elhallgatott a zene s a mámoros szívet hideg verte ki. A király hanyagul emelte fel a fejét Zóra öléből és mondta:

— Szép vagy, Zóra és a te szépséged az én fiatalságom.

Azután Pista felé fordult:

— Ha legyőzöd a szomszédkirályt,   tied
lesz lányom keze és fele királyságom.

V. SZENT ELEK ÉJSZAKÁJA

1.

Vörösen lobogó fáklyákkal fekete lovasok vágattak széjjel, még azon éjszaka az országban és felüvöltöttek az alvó faluk csendjét:

— Háború! háború! Holnap mindenki gyűljön a királyi palota köré.

A falusi ház asszonya felriadt ágyában, egyenesre ült és dermedt szemmel nézett az éjszakába. Azután elkezdett vonítani, mint halottas ház kutyája:

— Háború! háború! Jaj, édes uram, drága lelkem uram, jaj, gyermekeim, háború!

A gyermekek felriadtak s belevisítottak az anyjuk kétségbeesésébe. Nehéz álmából felmerült a szántó-vető is, mint hulla a kútból.

— Mit jajgatsz, asszony? — kérdezte és megdörzsölte a szemeit, de már hallotta az uccákról besüvöltő hangot: — Háború, háború! — Akkor meredten nézett maga elé s egyszerre csak kikökönt lelkéből: — Mi lesz az őszi vetéssel? — Erre aztán még jobbam sírtak. Végre a gyermekek beleszumnyadtak a nagy keser-

vüikbe. Akkor a paraszt átölelte feleségét s addig dörzsölték egymáshoz a bánatukat, amíg elbúsult nagy szerelmes csókban vetettek új életet új halálnak a holnapi halál küszöbén.

Másnap reggel a szántó-vető jókor felkelt s felköltötte fiúgyermekait. Kiment a pajtába, megnézte a tehenet. Azután körülnézett a telken, megnézte a baromfit, a kazalt, az ekét, az eleséges kamrát. Akkor sóhajtott egyet és azt mondta: — Majd csak lesz valahogy. — Az anya és a lánygyermek ríttak, mint a záporosó és akkor az apa egy természetes nagyot káromkodott. De már megjuhászkodott, megölelte az övét, Istent emlegette s fiaival megindult a palota fölé. Vele jöttek a kis fiúk és a nagyon öregek is, mert a két ország szokása szerint ezek is résztvettek a háborúban.

Pista megparancsolta, hogy minden vasból fegyvert kell csinálni s hogy a gyárakban még az asszonyok és a lánygyermek is dolgozzalak. Éjjel-nappal folyt a munka, az egész ország egyetlen óriási műhely lett, hol lázasan készítették a halál kelengyéjét.

A király üzte Zórával a mézeshetek játékait. Mindenütt Pista parancsolt, az ő akarata volt minden munka gyökerén. Éjjel-nappal ló totó-futott lóháton, gyalog, falvakbaai, mezőkön, gyárakban irányította a munkát és szította a szíveket. Az emberek jobban szerették mint valaha és ha látták, bátrak voltak és ujjongtak a halál előtt.

A hadsereg négy részből állott. Az első hadosztály az aggastyánok serege volt. Ebben az ötven és száz év közötti emberek voltak, összeaszott, csontraszáradt, fogavesztett embertöpörtök, elpohosodott, hullaszemű, réveteg guttaütésesek, kapáló járású paralitikusok, kik a nap helyett papot mondtak s az ételt szájuk helyett a fülükbe dugdosták, szomorúszemű, hosszúnyakú vén életigások, kikből úgy sírt az élet, mint éhes gyermek a nyomorult ágyból, fogatlan, félvak, tántorgó töredékei az emberi hercehurcának.

A második hadosztály a gyermekek: hat-tizenötévesek hadserege volt. Mikor ezek felvonultak nótával az ajkukon, nótákkal, melyekben még a dédó fehér ártatlansága, csilingelt, meleg lett minden szívben és minden férfiszem, apai szem, minden asszonyszem, anyai szem lett. Duzzadt, virítóarcú kis emberágacsok, szösze hajjal s nagy nyitott szemekkel, melyeknek kérdése mély, mint őserdő mélyére rótt titok. Jó tanuló arcú, nagyhomlokú gyermekek, kiknek arcán már ott ült a gondolat, mint komoly madár a virágos ágon. Villogószemű, örökmosolyú kis csibészek, kikben fickándozott az élet, mint a morzsák után kapkodó halacska. És sápadt, vézna, kenyértelen arcú, fájdalmas legénykék, szomorú hajtásai a nagy nyqmorúságerdőnek.

A harmadik a fiatalok, a tizenhat-huszonötévesek hadosztálya volt. Ezekben hetven-

kedett a hús, énekelt a kenyér és kacagott a jó munka. Fiatal szálerdő volt ez, viharos zúgása az elrohanó életnek. Az ajkuk még nedves volt szeretőjük csókjaitól és szerelmes nagy vágyakozás volt a daluk. A negyedik a férfiak, a huszonhat-ötvenévesek, nehéz, sötét, biztos hadserege volt. Még menve is mozdulatlanoknak látszottak, mint a végzet, mint a végső elhatározás.

Vége megindulhatott a hadsereg. Amerre ment, sírt, énekelt és kacagott a fehérnép-féle. Csakhamar átléptek az ellenség országába. Pista nagy csodálkozására az ellenség nem volt felkészülve s a határfalvak népei futottak az ellenség elől, mint az ördögszekér a szélben. Egy csomó falut harc nélkül foglalt el, itt-ott történt csak egy kis csetepaté. Vége egyik este az előőrsök jelentést hoztak, hogy nem messze jelentékeny haderő várja a támadást. Pista kiadta a parancsot, hogy az egész hadsereg üssön tábort s csak holnap folytassák az útjukat. Napvilágnál biztosabb a győzelem.

Egy kis falu mellett táboroztak le. Hűvös, ködös, őszi este volt. Sötétvörösek voltak a tábortüzek a ködben, az alakok szétoldva óriásoknak látszottak a tüzeknél. Néhol egy nóta szólt, néhol egy kürt sírta az elhagyott otthon keservét. Tréfa is járta és kacagás is esett. Be sokan hallgattak, mert szívükben beszélt a halál.

Pista egyedüli ült vezéri sátra előtt és nézte a lobogó tüzet. Nézte mereven és váratlanul épített álma a lángok fölé. Csak Peti volt mellette, ki köpönyegét a földre terítette s végighasalt rajta. Ő is a tüzet nézte, de néha egy-egy tört székely nóta dúdolt fel az ajkán.

Pista nézte a tüzet. Szemeiben győzelmes seregek vonultak el. Diadalmas kürtöik zengését hallotta és szólt:

— Király leszek.

Peti kiköpött egy vékony kanyargót a két újjá között és kedvetlenül mondta:

— Legyél, ha kedved telik benne. Magad sütöd a kenyered, magad eszed meg.

Pista most eszmélt rá, hogy ez a másik lélek mellette van. Kérdezte:

— Mi bánt, Peti pajtás?

— Mi bánt! Hát semmi sem bánt, csak az, hogy megesz a fészkes fityfene. Mi bánt? Persze, téged nem bánt semmi, neked csak a királykisasszony, meg a korona kell, aztán megvan minden.

— Hát csak nem panaszkodhatol te sem a sorsodra?

— Nem panaszkodhatom? Hát persze, hogy nem panaszkodhatom. Éppen ez a baj. Azóta esz a fene, mióta nem panaszkodhatom. Tudod, hogy én már torkig vagyok ezzel az urasággal? Néha titokban két-három napig éhezem, hogy legalább ezzel érezzem otthon a falunkban magamat. Mert én már vágyom

haza, Székelyföldre és belehalok ebbe a nagyvagyakozásba. Ezt a háborút még végigcsinálom, ne mondják, hogy Magyar Peti hálátlan vagy gyáva. De azután, ha megszököm is, hazamegyek. Inkább beállok a zsugori Séra báékhoz igáslónak, az is jobb lesz, mint itt ez a nagy paradés komédia. Nem mondom, nem csúf tájék ez s a királyi palota sem utolsó, de mégsem Székelyország. Itt még azt sem tudják mondani az embernek, hogy a sűj álljon beléd, Peti.

Pista hallgatott és nem akarta hallani a Peti beszédét. Közében egy katona énekelt. Énekelt a tavasz örömeit, első felfakadását a megápoltt rögnek. Énekelt a csira reménységét, a jóságos munkát az édes napon, a megért kalász kacagó diadalát. Énekelt az aratás boldogságát, a tűzhely szelíd melegét, az összefogó kezek vidám biztonságát. Énekelt a lámpa fényét az öreg asztalon és a szelíd sugárjátékát a szöske fejeken. Énekelt a családot, mely olyan az örök tragédiák zuhatagában, mint boldog sziget a sötét vizek hátán.

Pista megint a tűzre meredt. Peti megszólalt:

— Pista, te!

— Mi az?

— Jó fehérnép volt az a Kis Márta. Milyen jó berbécstokányt tudott készíteni.

— Holnap ilyenkor már győztem, — felelte Pista.

Megint csend letlt. Peti megint felzökkent:

— Mondok valamit.

— Mi a bajod megint?

— Vájjon gondol valaki a szegény édesanyám sírjára! Közel van a te édesapád anyád sírjához.

— Három Eónap alatt enyim lesz az egész ország — mondta Pista.

Peti most már nagyobbat hallgatott. De azután megint csak felokvetlenkedett:

— Pista, nem haragszol?

— Mi az ördögért haragudnám?

— Hált akkor megmondom, hogy nem vagy te már Pista, csak a testi formád az s megette a fene ezt a világot.

Béggel hat órákor már szembeállít a két hadsereg. Az ellenség egy falu előtt állott teljes hadirendben. Pista előbb egy hírnököt küldött eléjük s kegyelmet ígért annak, aki megadja magát. — Menj, mondd meg uradnak, hogy csinálja meg a végrendeletét — mondta az ellenség vezére s a csata megkezdődött.

A sziget népeinek ősi törvényei szerint először az aggastyánokat eresztették egymásnak. A két öreg hadsereg inogva, tántorogva, mankósan, lihegve, krárogva keveredett egybe. Sok vakult szemű a levegőbe hadonászott, míg holtra fáradva eldőlt s a többi összetaposta. Némelyik megfordítva sütötte el a puskát és önmagát lőtte hasba. Sok a szembenálló ellenséget akarta kupán vágni s szom-

szédja fejét hasította, ketté. De azért példás buzgalommal tépték, vágták, lötték, harapták, rugdosták egymást s nemsokára egy lihegő, hörgő, rikácsoló véres gombolyag volt az egész. Reszkető vén kéz kapott ősz hajba, fogatlan vén száj harapott remegő vén nyakba, világtalan tántorgók osztották világtalan tántorgóknak a halált. Egy pohos halszemű öreg megőrült, felült egy földbuckára és tele torokból istenes énekeket kezdett énekelni. Egy másik öreg odatántorgott és mankójával agyonütötte. A két hadsereg többi része némán nézte az irtózatos küzdelmet.

Mikor már egyetlen vonagló véres kocsonya volt az egész s halott, haldokló vagy tehetetlen volt mindenki, csak egynéhány próbált menekülni a véres hínárból, akkor a két gyermekhadsereget engedték össze. A gyermekek dalolva mentek egymásnak. A Pista gyermekei egy dalt énekeltek, melyet az ő parancsára tanítottak be az iskolákban:

Maros vize folyik csendesen,
Viseld magad illedelmesen,
Mert ki magát illetetlenül viseli.
Tanító-bácsi azt megveri.

A másik csapat nótája gyorsabb és vidámabb volt:

A friss pogácsa meleg,
Szereti azt a gyerekek,
Ha leckéjét bevágja,
Övé lesz a pogácsa.

Az öreg testek garmadán találkozott a két gyermekhadserég. És akkor a két ének szörnyű visítózássá változott. És bár botlottak az öreg fejekben és vézna karokban, bár el-elsikultak a véres ember iszapban, egymásnak estek, tépték, bántották egymást. A puskát alig használták, vagy inkább az agyával csapkodtak szerzetészt. De karmaikkal, fogaikkal, széthadonászó kis kardjaikkal annál vitézbbek voltak. Kis szöske fejek ütődtek kis szöske fejeknek, zsenge rózsaszínű kéz szorítása alatt kis fehér nyakakban állt el a lélekzet. A mesehallgató szemek dermedten tágultak a halálra, anyamell-szívó kis szájak haraptak kis fehér torkokba, melyeken még mintha látszott volna az anyatej édes lefutása. A hadonászó cseppségek részekek lettek a vértől, visítózva rúgtak ellenfeleik ragyogó arcába, mellébe, hasába s kis kezeikkel, melyek tegnap még hintaló nyakát fogták, kitepték a felhasított ellenség bclét. A két hadserég sötét mozdulatlanságban nézte a szörnyű látványt.

Mikor aztán a friss hangok betörték a vérző torkokba, a kis holttestek elvegyültek a véres hullák közé, mint kis véres babocskák az iszap vizébe, mikor már mozdulatlan vagy rángó véres csonk volt minden s csak itt-ott állott ki még egy kérő kezecke, egy jajgató kis fej, akkor egyetlen harsona jelére egyszerre megindult mindkét részről az ifjak és a férfiak tábora. És nemsokára ordító, üvöltő,

rángó embererdő sűrűjében járta táncát a lakodalmas halál.

Peti már alig türtőztette magát. Mikor aztán a jelt megadták, eldobta puskáját, két kézre kapta a kardját s szörnyű hadonázással futott az ellenségnek. Ordított, mintha veszett kutya harapta volna meg:

— Gyertek ide, azt a ragyogó dicsőségét a pofátoknak, gyertek, hogy hasítsam ki a beleteket!

Azzal vágta, pusztította maga körül az ellenséget, mintha ünnepi kocsi számára váгна szekerutat. Csakhamar az ellenség vezére mellé férközött. Fülébe ordította:

— Egy meg egy a kettő s én vagyok a Magyar Peti Háromszékről!

És egyetlen csapással kettőbe osztotta a büszke vezért. Aztán valaki őt is homlokon vágta s eldőlt a tipró lábak alá.

Estére vége lett a csatának. A Pista teljes győzelmével végződött s aki megmaradt az ellenségből, futott, mint a kárhozott lélek. A győztes hadsereg mámorosan énekelte diadalmi dalát. Pista rögtön hozzáfogott a kiűntetések osztásához.

— Ki érdemli a legnagyobb vitézség monétáját! — kérdezte a katonáiktól.

— A Magyar Peti, Magyar Peti! — kiáltották a katonák.

— Peti, lépj elő! — parancsolta Pista.

Senki sem felelt. Egy katona jelentette:

— Jelentem alásan, én láttam elesni a csatatéren, de nem tudom megmondani, hol.

Pistának nagyot dobbant a szíve. Hat fáklyáslegényt vett maga mellé és két kürtöst s megindult keresni hű kenyeres pajtását. — Csak életben legyen, csak életben legyen! — ismételte magában.

A köd ma lengébb volt s fehér, mint a csorduló tej. A hold átszűrte és olyan volt a csatatér, mintha a hullák fölött még ott lebegne a meleg lélek. Pista bele-belekiáltott a halálos csendbe:

— Peti, hol vagy? Peti, hol vagy?!

A két kürtös megfújta kürtjét s hangjuk hosszan zengett a nyugvó holtak felett.

Pista le-lehajolt megnézni az elesettek arcát. A lenge ködön, mint finom szemfödelen át, holt arcok meredtek feléje. Meghidegült gyermekfejecskék, némelyikre visszajött a mosolygás, minit fecske a leégett házra. öreg, halálra dermedt szörnyű arcok, nyugodt szép fiatal fejek, csóktalan ajkakkal, elhallgatott szívvel. Egy helyen szelíd kacagás csörgött fel az éjszakából. A jó kacagás vallásának hívei temették el hitsorsos bajtársaikat és szembenevettek a holddal.

A fáklyák sötét lobogása véresre harapdosta a ködöt. Pista újra meg újra kiáltotta a holtak felé: — Peti, hol vagy? Peti felelj! — A kürtök újra, meg újra felharsantak. Utána fázott a keresők szíve.

Egyszer csak gyöngé nyögést hallottak. A hullák dermedt hullámaiból fel-felrángott egy alak. Megállottak, hallgatóztak. — Pista! Pista! — suttogta valaki.

Pista odarohant, a fáklyások követték. Ott volt Peti, véres sebbel homlokán. Mellette durva csizma taposta be. — Pista! Pista! — ismételte s vér jött ki minden szóra ajakán.

Pista feléje hajolt és ebben a percben csak testvér és székely volt. — Peti, édes Peti, csakhogy élsz — mondta.

— Élek, de nem sokáig. Ez a seb a homlokomon, ez nem volna semmi. De a mellem, a mellem. Adjatok inni.

Egy kis rumot adtak neki. Azután óvatosan egy hordozó ágyra fektették s fáklyák ravatalos fénye mellett vitték a haldoklót a táborba. Egy óriási tábortűz mellett tették le. Pista szólt az orvosnak:

— Ha megmented, milliós vagyon urává teszek.

Peti kissé felemelkedett. Most már nyugodt volt és mosolygott. Rászólt nehéz beszéddel az orvosra:

— Menj a francba, meghalok én nálad nélkül es.

Azután nagy csodálkozó szemekkel nézett szét és mondta:

— Milyen idegen katonák ezek.

Most egyszerre rémületre rángott az arca s véres hörgéssel ordította:

— Pista! Pista!

Fel akart szökni. Pista szelíden feléje hajolt és átölelte:

— Itt vagyok, Peti, itt vagyok, édes pajtásom, mi bánt?

A haldokló magához szorította a Pista jobb kezét, mintha egy habokból kiálló árboc lett volna. Nagy jajgatással mondta:

— Nézd, nézd, ég Székelyország, az egész Székelyország! Jaj, mennyi láng, mennyi láng, jaj szegény Háromszék!

— Peti, édes Peti — csitította Pista.

— Nézd, égnek a kazlak, égnek a házak. Ég a templom, ég a temető. Jaj, jaj, ég az édesanyám sírja! Nézd, nézd, véres a Fekete-ügy! — zokogta a haldokló.

— Peti, nem ismersz meg? én vagyok, Pista.

— Hogy fú a szél, milyen sötét hollók szállnak. Már ég a vetés is, a drága vetés. Hess, hess!

Egy irtózatosszerű véreset csuklott és nagyot rángott, mint a homokra dobott hal. Egy pár percig csendben volt. A katonák néma körben nézték a haldoklót, a tűz lobogott, mint egy mérhetetlen áldozat. A haldokló körülnézett az arcokon, véres szája dudorászni próbált.

Fiátfalvi halas tóba,
Fürdik egy fekete csóka ...

Vér buggyant ki száján, lökött a testén egyet s ködön át, holdfényen át, éjszakán át a szegény Peti Lelke szállt az ég szelíd vetései felé.

Árkot ástak neki s nagy halmot hánytak az idegen földből rá. Pista egy kis keresztet szúrt a domb tetejébe. A keresztre ráírta:

— Itt nyugszik Magyar Peti, vitéz székelylegény.

A katonák a fáklyák nehéz fényénél sötét halotti éneket énekeltek, a kürtök zúgtak. Pista némán állott a friss domb fölött.

Egy falusi temető mellett táboroztak le. A megvilágított oldott ködön át olyanok voltak a fejfák, mint bontott hajú szőke leányok. A lobogó tüzek mellett lassan mozogtak a katonák.

Pista ott ült a sátor előtt s nézte, nézte a halkfényű temetőt. Most már nyugodt volt, elsimult lelkébe visszatértek a győzelem örömei. És szemei előtt mintha a sírok és fejfák felett ott ragyogott volna a korona.

Azután elaludt. Álmában a fejfák rendes hadisorban mentek egymásnak, hadonáztak, tépték, ütötték egymást. — Ugyan mi értelme van annak, hogy a temető csatázik? — kérdezte álmában.

Majd a Viola fehér alakját látta korona-

val a fején. Majd az álom képei belehalványnltek egy édes mély pihenésbe. Néha a másik oldalára fordult s ilyenkor alvó ajkai suttogták:

— Király leszek, király leszek.

2.

Riadt hirnök tajtékos lovon vitte meg a Szomnunak, az ellenséges királynak az első nagy csatavesztés hírét. Ahol átfutott a ló a rémült arcú lovassal, félreverte a szíveket a félelem. — Jön az ellenség! jön az ellenség! — üvöltötték a fehérnépek és sorban jajgattak a házak előtt. Aki tehetett, menekült tovább, az ország belseje felé. A főváros megtelt jajgató aszonyokkal és sivító lánykákkal. Akik pedig otthonukban maradtak, kenyértelen napokon, világtalan éjszakákon várták, hogy fellobogjon a láng határukon s felharsanjon a vad katonák ordítása.

Szomnu király palotájában volt, az asszonyok termében. Ott volt háromszáz csodálatos szép feleségével. A hatalmas teremben örökké nyíló virágok, mosolygó zöld lomb, szökőkutak s cirógató lágy levegő hazudtak örök tavaszt. A király egy díványon hevert, az asszonyok körötte ültek egy csodás szőnyegen, melyen fiatal erdő volt és tovamozduló állatok. Egy fiatal nő — szép, mint a

reggeli nap — egy könyvből verseket olvasott fel. Édeszenéjű, fmonszavú versek voltak s a szavak úgy hullottak a királyra, mint széternyedt rózsa szirmai. A király nagy szemei nyitva voltak, de álom felhőzött bennük, mint köd a reggeli hegyeken.

Az öreg király, Szomnu apja, aki már rég lemondott a királyságról s már kilencven éves volt, egy ablak előtt ült egy kis asztal mellett. Kétfelől két inas állott nyársegyenesen. A kis asztalon apró kis fakatonák voltak, az öreg király csatarendbe állította őket. Vezényelt, hadonászott, buzdított, nagy harci zakatát csinált. Egyszer azítán a kezeivel leseperte az egyik félt, erre gyermekörömmel tapsolt és kiáltott: — Győztünk, győztünk! — A két inas felszedte a lehullott katonákat s az öreg király újból kezdte a hadjáratot.

Kürtök jelentették a hírnök érkezését s a hatalmas ajtó feltárult. Sápadtan, ajakán véres tajtókkal jött be a hírnök, odaborult a király elé és nehéz zokogással mondta:

— Felség, felség, szörnyű veszteséget szenvedtünk. Derékhadunk java odaveszett, az ellenség dúlja falvainkat és száguld előre! Jaj, jaj, jaj!

— Győztem, győztem! — rikoltotta az öreg király, mint egy megcsiklandott papagály a ujjongva verdeste össze tenyerét. A fakatonák megint a földön heverték.

Szomnu király bágyadtan nézett a hírnökre. Aztán szólt:

— Adjatok szegénynek friss málnalevet inni, nagyon eltikkadhatott. Folytasd a verset, édes. A szép vers olyan, mintha fiatal lány harmatos keze cirógat. Meleg marad utána a szívben és jó emlékezés.

A leány olvasni próbált, de zokogásba tört a hangja. És erre az asszonyokból újra felcsapott a sírás, mintha mélység sötét vizébe nehéz köveket dobálnak: — Jaj, jaj, felség, jaj, felséges urunk!

— Győztem, győztem! — kacagott az öreg király és hulltak a fakatonák.

A király kiadta a parancsot, hogy nyerjék a lovát s a főváros hadserege álljon indulásra készen. — Készüljetek ti is, velem jöttök ~ szólt az asszonyokhoz.

Pár óra múlva megindult seregével a király. Az egész udvar követte. Pompás menet volt, inkább lakodalom nézett ki belőle, mint háborús bajlódás. A háromszáz asszonyt fényes hintók vitték ragyogó lovasok őrizete alatt. Az udvari konyhát hetvenhét nagy társzekér cipelte s a nagyhasú főszakács úgy ült az első kocsi tetején, mint egy tengeri isten. Az öreg királyt aranyos zárt kocsiban vitték s hogy ki ne bukják, két lakáj is vele szállt a kocsiba. Nagy lelógó bajusza volt a két lakájnak s az öreg király azzal mulatott, hogy énekelve ismételte:

Ciróka, maróka,
Húst evett a róka.

A róka szó után jól meghúzta a lakájok bajuszát s nagyot kacagott. Nagyon boldog volt az öreg király.

A birodalom egy nagyobb városába igyekeztek, de nem arra, amerről az ellenség jött, hanem éppen ellenkező irányban. Lovas hírnökök vitték meg a hírt, hogy jön a király és fogadják illendőségesen. Mikor aztán a város széléhez ért a király, zúgtak a harangok, mint lakodalmas szívek, fehérruhás koszorús szüzek, fényes dámák, urak és rengeteg nép vártak rája. A városparancsnok kivágta a hasát és szép beszédet mondott a királyról, ki odahagyja a nyugalom bíborpárnáit, hogy meghaljon a népért, azért a népért, melynek legnagyobb boldogsága meghalni királyáért.

— Győztem, győztem! — rikácsolta ki a kocsiból az öreg király.

Azután előállott a város főpapja, főbírája, főtanítómestere, főkincstárnoka, főlevéltárnoka, főlámpagyújtogatója, főpléhese, fősusztere és minden fője s mind nagy beszédet tartottak. Úgy folyt belőlük a szó, mint a tavaszi olvadás a csatornából. Ez volt a nemzeti tehetségük, mert ez a nép tovább lakott hajdan a Bábel-torony tövében, mint a többi s minden szó, melyet a többi népek otthagytak, az övé lett. Mikor a főlámpapu-

coló biztosította a királyt a birodalom összes lámpapucolójának hűségéről, az öreg király, akit a lakájok már kiemeltek a kocsiból, odament a nagyban szavaló pocakos bácsihoz, képébe vigyorgott és mondta:

Ciróka, maróka,
Húst evett a róka.

És úgy belekapaszkodott a szónok bajuszába, hogy annak kiszökött a könnye. A főparancsnok felesége meghatva súgta a többi urinőnek: — Hogy szereti még most is a népet az öreg felség.

Szomnu király komolyan beszélt. Az ő szíve csupa szeretet, ő népéért él s ha meg kell halnia, jöjjön a halál. De kímélni kell a fajtát, a drága vért, mely annyit hullott a történelem folyamán. Minél kevesebb vért, lehetőleg semmi vért.

A főparancsnok meghatva mondott köszönetet a királyi szavakért. Az utolsó mondatot rögtön kőbe vészték ott a város határán egy óriási márványtömbbe. Azután nagy ujjongva bevonultak, nagy lakomát tartottak, ahol megint mindenki beszélt, a király is. A lakoma harminchárom hét rendes ételmébe került. Azután elhelyezték a királyt és udvarát egy fényes palotába. Mikor a király megint magára volt feleségeivel, mosolyogva mondta:

— Lássátok, nincs semmi baj. Ezt a várost ma meghódítottam egy kardcsapás, egy vércsepp kiontása nélkül. És milyen szépen beszéltek, milyen boldogan könnyeztek. Mert nagyobb dolog ám szíveket bódítani, mint hitvány területeket. Az én váram a népem szíve.

Azután az asszonyokkal lágy románcokat daloltatott. Majd behívta a költőket és azok versenyben ódát írtak róla. Azután bejöttek a szobrászok és megmintázták márványszobrok számára. Azután bejöttek a festők és lefestették. Végre bejöttek a fényképészek és lefényképezték. És szobron, festményen, fényképen boldog mosolya volt a királynak. És amint látta a saját mosolygását, mondta:

— Mégis boldog az én népem.

Az öreg király ezalatt levágta egy függöny aranyzsinórját, megnyergelt vele egy széket, szétvetett lábakkal ült rá és boldogan kiáltozta:

— Gyí, coco, menjünk csatába, gyí coeó!

A Pista hadserege pedig folyvást nyomult előre s új meg új győzelem sugárzott a Pista homlokára. De valahányszor egy új csapás híret vitték meg Szomnu királynak, ő udvarával és seregével más meg más olyan városba vonult be, melyet még az ellenség nem érintett. És mindenütt volt harangzúgás, fehérruhás szúzi sereg, sok beszéd, la-

koma, költő, szobrász, festő, fényképész. És ő is beszélt mindenütt, mindenütt ismételte:

— Minél kevesebb vért, lehetőleg semmi vért!

Ezt a mondatot mindenütt márványba vésték és az egész országban elterjedt ez a mondás.

Így folytonos veszteségek mellett Szomnu király mindig úgy érezte, hogy folytonosan hódít. Az öreg király is boldog volt, mert vén szemeinek tetszett a sok cécó. De a háromszáz asszony mind szomorúbb lett.

Egész télen folyt a háború s az ország javarésze már Pista kezében volt. Március elején aztán, mikor megindult az élet a természet dolgaiban, ordító hírnökök hozták a hírt, hogy az ellenség a főváros kapuja előtt áll s a kétségbeesett nép követeli, hogy királya seregével védelmére jöjjön.

A király búcsúlakomát tartott, ahol megint mindenki szépen beszélt. Nagy poharakból ittak áldomást a király végleges győzelmére. A nők külön zászlót hímeztek a királyi diadalra. Másnap aztán megmozdult a tábor a főváros felé.

Mindenütt olyan területeken kellett visszamaenniök, melyet az ellenség elpusztított. A halottak garmadával feküdtek a mezőkön, farkasok és elvadult kutyák lakmároztak belőlük. Félig örült, tépett nők kószáltak a tarlókon s szavakra nem osztott ordí-

tásban üvöltötték fájdalmukat a királyi menet felé. A felégett falvak romjai közt meg-
 lapulva panaszos anyák és éhes gyermekek
 vergődtek az életet. Egyik elpusztult faluba
 bement a király, hogy lássa a háború rette-
 netes munkáját. Felesége s kísérete vele men-
 tek. A meztelen gyermekek és nők jajgatva
 vették körül. — Felség, adj kenyeret! felség,
 adj kenyeret! — Egy házikó romjai közt
 megszaggatott ruhában, félmeztelenül egy asz-
 szony állott. Tejet adó két emlője elárvulva
 csüngött ki megtépett ruhájából, szemeiben,
 mint felgyújtott erdő lobogott az örület.
 A kunyhó romjai közt megszenesedett gyer-
 mekhullák voltak. Ahogy az asszony a királyt
 megpillantotta, levegőbe dobta karjait s örült
 erővel visította a király arcába:

— Lehetőleg semmi vért, te jószívű ki-
 rály, te vajszívű drága jó király. Nézd itt
 ezeket a gyermekeket, olyanok voltak, mint
 az élet, nézd ezt a falut, mely úgy hitte az
 Istent és boldogan termelt neked, nézd mivé
 lett. De te jószívű vagy, ha a tükörbe nézel.
 Lehetőleg semmi vért! Nézd, vérbe fulladt
 az országod, vérbe fulladtak embereid és
 ebbe a vérbe befulladás a te drága jó szíved is.
 Lehetőleg semmi vért, lehetőleg semmi vért,
 te gyilkos, gyilkos, gyilkos!

A király sápadt lett, mint aki először
 látja meg önmagát. Az egyik kísérő szólt: —

Lelőjjem ezt a boszorkányt? — A királynak zúgott a szíve és nem hallotta a kérdést. Az ember lőtt s az asszony, mint egy eltalált vércse, rettentő visítással esett a romok közé.

Pár nap múlva Szommi király elérte a fővárost és még be is vonulhatott a hadseregével. A nép jajgatva, könyörögve vette körül. A király szemeiben most már nehéz elszántság volt. Nyugodtan mondta:

— Eddig álmodtam, most tenni fogok. Vagy megmentlek benneteket, vagy veletek halok.

Másnapra megkezdődött az ostrom. A Pista hadserege irtózatos erővel támadott egyszerre minden oldalról. A városban mindenki harcolt, még a nők is, még a kis lányok is. Ha egyebet nem tehettek, legalább tüzes köveket dobáltalk az ostromlókra.

Három napig állta a város az ostromot. Állta étlen, szomjan, álmotlanul. A legveszélyesebb helyen mindig Szommi király volt, ő volt a szíve, az esze és »z ökle az egész vergődő városnak. Ha valahol rémület vagy csüggedés ütötte fel fejét, rögtön ott termett és kiáltott: — Veletek halok, veletek halok! — És erre megint fellobogott minden élet.

A katonák csodálkozva beszéltek, hogy mikor a király a város egyik uccáján saját szobra mellett ment el, felragadott egy szörnyű dorongot és lezúzta a szobrot. A mellette álló csatlós hallotta, amint csendesen mondta:

— Oh, ha tükör nem volna a világon!

A harmadik napon, estefelé, az ellenség egyszerre több helyen törte át a falat. Irtózatossá öldöklés keletkezett, uccákon, udvarokon, szobákban egymás gyilkolták az emberek. Szomnu király megsokszorozta magát és százszorosan hős volt. Pista megparancsolta, hogy nem szabad bántani a két király életét. A fojtogatott város egyetlen örült vízió lett, hol rángó, véres emberdómonok tiporták egymást. A lámpák legtöbbször szétzúzódott, a sötétben folyt a rettenetes szünet. Szomnu király háromszáz felesége letépte magáról a ruhát s meztelenül, lobogó fáklyákkal, visítva rohanták meg az ellenséget. Az égő fáklyát az ellenség arcába verték, rúgtak, haraptak, fojtották, amíg hústörEölyé tipródtak a hódító katonák lábai alatt. Egyszer aztán elfogták Szomnu királyt is s akkor a Pista katonái betörték a királyi palotába. Az öreg király vigyorogva ült kis asztala mellett és éppen leverte bábkatonáit. — Győztem, győztem! — tapsolt a berohanó katonák elé. A katonák megfogták, megkötözték és elhurcolták.

Egyszer aztán az utolsó ordítás is elnémult, az utolsó kar is megmerevedett. Diadalmi kürt hangzott fel s tárogatók széles muzsikája mellett, lobogó fáklyák közt, döngő léptű serege élén Pista vonult be a városba.

3.

Roppant diadalmenetben vonult be Pista leendő apósa székvárosába. Lovas kürtösök vitték szét a népnek a nagy örömhírt s diadalmi tüzek gyúltak fel az egész országban. Rikító lobogók lengtek a házakon és lobogó rikoltások fakadtak az ajkakon. A szomszéd ország minden eltiprott szíve itt fakadó öröm lett, minden szédült otthonból itt egy otthon lett napsugarassá. — Lám, az Isten velünk van, az Isten a mi öklünkkel ütött, az Isten a mi fegyverünkkel ölt! — ujjongták az emberek s futottak a templomokba, hogy ott hálát adjanak az ők jobban Ölö Istenének.

Azután mindenki az érkező diadalmas sereg elé indult. És soha még ilyen diadalt nem látott az ország népe. Elöl hajtották az ellenséges országban összefogott barmokat roppant számban, végtelen sorban. A lomha állatok, nehéz hullámai a kenyéradó földnek, ijedten, lehajtott fővel loholtak tova az újjongó nép között. — Mit visítoznak, mit csodálkoznak olyan nagyon ezek, mikor eddig senki sem hederített ránk! — gondolták magukban s némi zavart éreztek. Utánuk hozták az elfogott paripákat. Hosszúnyakú, lobogó hajú, nagyfarkú, pompás lovak ezrei, kényes fejjel ijedeztek s fel-felágaskodtak a nagy riadalomra. Aztán roppant társzekereken az

összehirárcsolt élelmet hozták, gabonát, fűszert s más egyebet, hogy lássa a nép, milyen gazdag tehén, a háború s hány csecsből lehet megfejni. Aztán jöttek az elfoglalt fegyverek és zászlók garmadáai. Utánuk a foglyok végtelen sora, leghátul a két összekötözött király. Végre dobok, tárogatók, kürtök zengése mellett jött a győzedelmes hadvezér seregei élén.

Hullott az éljen, az áldás, a virág, hullott az asszonyok és lányok csókja, hullott, mint felhőszakadás. Hullott leginkább Pistára, de jutott az utolsó bakának is belőle. A nép körülvette Pistát, ruháikat lova elé terítettéli, sírtak és kacagtak neki, még a lova farkát is összevissza csókolták.

A palota előtt virágerdőben, úri szüzek, dámák s az ország urai várták. Az urak szörnyen gutaütéses képűek voltak az irigységtől, de azért csak kiáltották, hogy éljen és hadonáztak ártatlan kardjaikkal. A palota lépcsőjén maga a király várt Zórával és Violával. A lépcső alján Pista leszállott, meghajtotta magát és szólt:

— Felség, a szomszéd birodalom lábaid előtt fekszik. Te vagy az egyetlen úr az egész szigeten. — Közben pedig gondolta: — Milyen szép leány ez a Viola, de azért egy cseppet sem szeretem.

A király vidám volt. Mondta:

— Ezt neked köszönhetem. Ím, fogadd jutalmul lányom kezét és uralkodj a sziget felén.

Megfogta lánya kezét és a Pistáéba tette. A nép öröme felharsant, mint a zivataros erdő. Pista lehajolt, megcsókolta menyasznya kezét és mondta magában:

— Király vagyok, király vagyok.

A király megint Pista felé fordult:

— Úgy-e, megfiatalodtam, mióta ez a kis pintyőke a feleségem? — és megveregette Zóra arcocskáját.

Három hétre tüzték ki a Pista esküvőjét. Az egész országban lázasan készülődtek, hogy soha nem látott ünneppé tegyék ezt a napot. Az ország tizenkét leghíresebb ötvöse dolgozott éjjel-nappal az új koronán.

Hazaérkezése után mindjárt a második este Pista — félórai alvás után — felriadt álmából. Szemeiben gyilkos tüzek égtek s mint igéző képet nézte a levegőt. Láta, hogy most, ebben a percben, Viola egy borzasztó majomforma emberrel búja ölelésben keveredik össze. Azután megrázkódott, felvonta vállát és megvető mosolygással mondta:

— Mit bánom én, nekem csak eszköz a korona elérésére. Ha fejemen lesz a korona, széttöröm az eszközt.

Visszafeküdt, befelé fordult. De két perc múlva kiugrott ágyából. Úgy kapdosta ruháit magára, mint vádolt lélek a mentségeket. Ki-

ment az éjszakába s fekete lobogással forrt a szíve. Hágcsót kerített és felkúszott a királylány ablakához. A szobában még világosság volt. A fehér galamb az ágy fejfáján bóbiskolt. Viola patyolat-ingben egy kép előtt imádkozott. A képen az ő, a Pista arca volt. Pistában elkeseredett harag támadt fel. De mert nem merte bevallani magának, hogy önmagára haragszik, hát a lányra haragudott.

— Ez ügyesebb, ez még a hálószobájában is színjátékot játszik. Ennek mérgesebb lesz a harapása, — mondta magában.

Másnap a királyi kertben sétált Violával. A tavasz eladó lányai már felnyitották nagy szemeiket s kék, fehér és vörös virágok hajbókoltak a királyi pár előtt. Leültek egy padra egy bíborvirágú fa alá. A fehér galamb, mint rendszeren, a Viola vállán nyugodott Pista kérdezte és erősen szembe nézte a leányt:

— Szeretsz?

Hosszú, tapadó csók volt a lány felelete.

— Mindennél drágább vagyok előtted a világon? — kérdezte újból Pista.

— Mindennél, mindennél, az életemnél, az apámnál, a lelkemnek

Pista akkor kezébe fogta a galambot. Roppant kezében remegett a törékeny állat.

— Ha nekem most az a kedvem támadna, hogy ezt a galambot megfojtsam, haragudnál-e?

Viola édes Kacagással rázta, fürtjeit:

— Ugyan, hogy jutna ilyen csacsiság az eszedbe! Megfojtani ezt a kis galambot? Elvenni egyetlen kis kedvencemet. Hiszen ez a galamb talán az én lelkem.

Pista szólt és mint távoli mennydörgés sötét fenyegetéstől volt nehéz a hangja:

— Nézd, Viola, én ezt a galambot most lassú szorítással megfojtom. Ha te elfordítod a fejed, vagy csak egy zokszót is ejtesz, akkor hazugság a te szereteted és örökre elveszítetted.

Azzal szörnyű markában lassan, lassan, mindjobban szorította össze a kis pelyhes jószágot. Viola összeszorította ajkát, szemei elhomályosodtak és úgy nézte a könyörtelen férfit. A kis galamb félrecsavarta kis fejét, kétségbeesett, segítségül hívó szemmel nézett úrnője felé. Az acélmarok mindjobban szorult össze, a kis pelyhes nyak megcsuklott és kiadta páráját. Pista a földre dobta a kis teteget. A lány nehéz zokogással borult a Pista kezére, megcsókolta és mondta:

— Te akartad, legyen mindig a te akaratod.

— Biztos, hogy ma megcsal valakivel, hogy frissen megbosszulja magát, — gondolta Pista.

Egész nap, egész éjjel, két legbiztosabb emberével kémlel tette a lányt. Azok csak

jót tudtak jelenteni róla s ez még jobban nevelte dühét.

Néha úgy felparázslott rejtett dühe, hogy majd a galamb sorsára juttatta a lányt. Sajgott neki a szépsége, a jósága, égetően sajgott a tisztasága. Ha legalább rajta tudta volna kapni, ha be tudta volna bizonyítani, hogy ez a nagy tiszta látszatosság is csak rothadást és szemetet takar. Érezte, hogy szüksége van neki erre, hogy uralkodását élvezze. De hiába volt minden mesterkedése, egy szeplőt sem lehetett felfedezni a leány életén. Sokszor dühösen, ripakodott önmagára:

— De mi közöm nekem ahhoz, hogy tiszta vagy nem?! így se, úgy se szeretem.

Az esküvő előtti napon boldog mosolygással jött Pistához a király. Szép arcán diadal ragyogott:

— Most jelentették a tudós asszonyok, hogy Zóra terhes. Hamarabb leszek fiatal apa, mint te. Három hétig mindenkinek kell ennie a birodalmamban.

Másnap már jókor reggel előntötte a nép a palota környékét, a várost, az egész vidékei. Mindenki fehér ruhában volt, mert ez volt az öröm színe ebben az országban. A nagyon szegény embereknek ez jó volt, mert nem kellett az ingükre felvenni mindennapi rongyaikat, csak az ingüket kellett frissen kimosni, folyó pedig volt elég az országban. A pompás tavaszi

napban boldog volt mindenki. Az és szerelem megmozdult az emberekben s a fiatal pár látára még az öreg ajkaikra is visszacsiklandottak a régi csókok és saját fiatalságát érezte mindenki kisugározni a fiatal párból. Tizenkét fehér ló vitte a virágokba borított aranykocsit a templomba, melyben Pista és Viola ültek. Utánuk ragyogó hintóban jöttek a király és Zóra, aztán végtelen sorban az urak és az ünnepi kíséret. A templom egy köralakú roppant boltozat volt. Fenn, a mórhetetlen kupola levegőjében madarak repkedtek és énekelték az életüket. A templom közepén egy fa volt, melynek lombja mindig zöld volt s bíbor virágokat és bíbor gyümölcsöket termelt. Az uralkodó hit szerint isten ős teremtő kedvében első élet gyanánt maga vetette ide ennek a fának a magvát s az volt a hit, hogy amíg ez a fa virul, az ország is szabad és hatalmas lesz. A fa alatt kitárt karókkal várt a főpap, egy nagy fehérszakállú, időtlen, öreg ember. A fiatal pár a fa alá állott. A főpap titkos szavakat mormogva feltette Pista fejére a koronát, azután Violát is megkoronázta. Akkor mondta:

— Az ős isten akaratából csókoljátok meg egymást, hogy örökre egymáséi legyetek.

Amíg a fiatalok csókolóztak, a pap megrázta a fát s a virágok bíbor szirmai tele hulltak a két gyönyörű teremtést. Ez az ős isten

áldását s a házasság végső megszentelését jelentette. — Legyen sok gyermeketek! — mondta a főpap és ezzel a vallásos ceremóniának vége volt.

Az első lakodalmi nap azzal telt el, hogy a fiatal párt egy tizenkétökrös szekérre ültették s úgy vitték őket szerteszét az országban. Az ökrök hófehérek voltak, virágokkal és kalással voltak megkoszorúzva. Az udvar és a kíséret szintén ökrös szekereken ment utánuk, de ezeket csak hat állat húzta. Minden hídon leszállt a fiatal pár, az udvar és az egész kíséret s a hídon és a híd körül lakodalmas nagy zene mellett vidám táncot roptak. A nép is velük táncolt, annál vígabban, mert a királyi szakács minden hídnál bort, kalácsot s megymást osztott ki nekik. A főkincstáros pedig aranypénzt hajigált közéjük. Este nagy elfáradva érkezett vissza a palotába a menet, mert az országban igen sok híd volt.

A szertartás szokása szerint a második nap a fiatal párnak, az udvarnak, az egész országnak rongyokba kellett öltözködnie s egyik reggeltől a másikig koplalnia. Ezzel az önkéntes bajlódással a fiatal pár zavartalan boldogságát hitték megvásárolni. Mintegy jelképezték, hogy illő alázattal önként bemerítik ajkukat a nagy szenvedés folyóba s nem kell büntetéssel hajtani őket oda. Ezt a szokást szerette a legkevésbé a nép a lakodalmas ha-

gyománnyok közül, bár legnagyobb részének ez került a legkevesebb fáradtságába.

A harmadik napon aztán a tengerpart mellett terítettek az óriási lakomára. Szabad tüzek mellett százával ölték le az ökröket s csak a cukros süteményeket három százharminchárom kukta sütötte. A tenger öblét roppant tölgyasztalokkal rakták körül, egy magas emelvényen volt a királyi asztal, mellette a zenészek és táncosnők emelvénye. A tenger hátán felvirágzott vitorlás bárkák keringtek, leláncolt foglyok ezüst színű evezőkkel verték a vizet és mindenik bárkáról halk zene szólt.

Reggel óta tartott a roppant dáridó. Már tovaúszott a nap, mint dúsan megrakott bíbor hajó. Az éjszaka nagy fája megrázta sötétlombját és hullott, hullott az este. A tengerben felragyogtak a csillagok, a bárkákon felgyúltak a fáklyák s a parton is ezer és ezer fáklya és örömtűz lobogott. A hold, fényesre mosdva a messzi habok alján, felmerült a tengerből s nagy ezüst folyammal folyt, mintha szét akarna oszolni a boldog világban. A király diadalmas boldogsággal ült Zóra mellett és boldog volt Viola is. De Pista sötéten mondta magának: Fejemen van a korona, enyim a félország és nem vagyok boldog és nem érzek örömet. — Nagy üresség hidege volt benne és

sajgó vágyakozás egy végtelen elnyújtózás után.

Mikor már minden tánc, minden ének, a lakodalmas kedv minden új fogása elfogyott, a király szólt:

— Vezessétek elő a fogoly királyokat.

Előhozták a két királyt nehéz láncokban.

A király parancsolta:

— Oldjátok le a láncokat róluk.

A láncokat levették, a király újból szólt:

— Ne legyen a mai nap szenvedés nektek. Üljetek az asztalhoz és vegyétek kezetekbe az öröm poharát. Ma legyen boldog mindenki az én boldogságommal.

Az öreg király megállott a lakodalmas nép előtt és vigyorogva nézett szét. Azután, hogy hallotta a zene halk ütemét, szólt:

— Ni, muzsika! Majd én táncolok, én szépen tudok táncolni.

És reszkető öreg lábával elkezdett szerteszét kalimpálni. Megbotlott, leesett. Diadalmas vigyorgással ült a földön:

— Én akartam leülni, én akartam!

Nagynehezen feltápáskodott, oda ingadozott egy székhez, keresztbe ült rajta, mintha az ló volna. Elkezdett lovag ölni és mondta:

— Gyí, cocó, menjünk meghódítani a szomszéd országot!

Szomorú király szólt, halvány volt és szomorú, de nyugodt:

— Látod, király, mivé lesz az ember?

És ekkor eszébe jutott mindenkinek, hogy ez a roskatag, idéetlen váz, hatalmas király volt, aki évtizedekig tartotta rettegésben az országot s egy ízben adófizetővé is tette. Hogy akarata mindent letipró zsarnok volt s hogy háromszáz felesége és ezer szeretője volt. Hogy szép volt, mint a fiatal nap és erős, mint a világitótorony.

Megállott a zene. A király Zórára nézett, mintha elrohanó hajó után nézne és megcsordultak a könnyei. A lakodalmas nép hallgatott. Az időse külön érezte minden ősz hajszáját, a fiatalja előtt ködálarcát lehullatta a cél. Pistában mélyre ásott harangok kondultak meg. Egy percig mély csend volt, csak a tenger örök zokogása hallszott.

A király erőt vett magán és Szomnu király felé fordult:

— Te fiatal vagy, ne legyen a te sorsod nehéz. Zenészek, húzzátok a Szomnu király szíve szerint. Te pedig vedd a poharat és énekelj valamit nekünk.

A fiatal fogoly király odament az asztalhoz, kezébe vett egy telt poharat és énekelni kezdett:

— Csend van az én országomban, csend és mozdulatlanság. Az eke nem szánt, a kalapács nem üt, a munka nem énekel. Hol vannak a szépek és az erősek, hol vannak a bölcsek és a fiatalok?

Nincsen már város és eltűntek a falvak.

Csak rom van, rom és heverő hullák. Hideg mezőkön feküsznek sorba, nyitott szemük az égre mered. Mit néztek, holtak, halott szemekkel?

— Oh, ti láttok csak, halotti szemek! Aki él, káprázik, de ti láttok. Aki él, mindig rab és győzettel van mindig. Csak az győzött, aki már meghalt.

Nem látjátok magatok az örömtökön keresztül? Mindnyájatokban ott ül az agyarcú halál. Részeg bárkák vagytok örömszínre festve, de belül egy és ugyanaz a hallgatag vendég, ő evez rajtátok, ő adja az irányt. Két evezője van, az öröm s a bánat. Két evező, de egy az út.

Az én népem már elérte a partot. Hogyan lennétek ti a győzők, kik még az út felén rángtok, küzködtek, eveztek? Azok a győzők, kik már célhoz értek. Halál, halál, halál, holt népem ura üdvözöl téged!

Amint énekelt, hangja sötéten zúgott, mint gyászszővettel borított dob zenéje. Fázás húzott át a lelkeken s kizúzmarásodtak a szívek. Dermedt téli tájak lettek a lelkek s tarlott remények és köddé vált látszatok közt fűjt a halál szele.

Pistának szemébe nyílt a lelke s lobogó fáklyákon, örömtüzeken, lakodalmas pompán, minden látszatok csaltján át életének mélyére nézett. Láta, hogy nem öröm az elért magasság és most látta, hogy végtelenül szereti a

mellette ülő lányt, de hogy ez a szerelem nincs benne az élet akaratában. Levette a fejéről a koronát, mintha nyomná és megfogta Viola kezét.

Szomnu király felemelte poharát és kiürítette. Aztán eldobta a serleget s harsány hangon, hogy megcsendültek a szívek belé, kiáltotta :

— Király, én most szabaddá leszek! Vigyázz, király, a győző ne örüljön soha.

A lakodalmas népet széttolta maga előtt, oda-futott egy parti sziklához és bevetette magát a tengerbe. A víz felcsapott. És akkor mintha minden szívre zuhant volna valami. — Gyere, gyere, menjünk innen! — mondta Pista menyasszonyának.

Viola boldogan követte. Mikor a tündöklő nászszobába értek, a pompa és virágok dús tavaszában édes várással állt a menyasszony. És akkor, mint Szent Elek azon a nevezetes éjszakán, Pista meglátta az életet és zokogva borult menyasszonya lábához:

— Viola, bocsáss meg, hogy átmentem az életeden és nagy bűn volt ez tőlem. Azt hittem, hogy nem szeretlek, hogy csak eszköz vagy királyi felemeltetésemre. Ma elértem a koronát és most tisztán látok. Nem a hatalom volt az, amiért végtelen vágyak világbujdosóvá vettek ki. Én már csak holt báb lennék és nem tudnék uralkodni. Mert a haláltól nem tudók hinni eléggé az életben, hogy akaratlan! és cé-

lom legyen. És nekem szerelemmel sem szabad az életbe kapaszkodni. Jaj volna neked, ha szeretnék, ha életed életemhez kapcsolnám. Az én szerelmem egyszer egy bullába fült s minden új szerelmem bullaméreggel volna tele. Nem tudnék hinni benned, mert nő vagy, mint az volt s boldog család helyett véres gyötrelem volna együttlétünk. Nekem tovább kell mennem, nekem keresnem kell valamit, te maradj tőlem érintetlen tisztán. Az én bűneim ne árnyékolják be a te tisztaságodat. Majd jön valaki, aki tiszta lesz, akinek lesz hite s elég fiatal lesz, hogy jövőd és boldogságod legyen. Bocsáss, bocsáss meg, Viola, szeretlek!

A két csodálatos élet összeomlott s nehéz zokogás verte a menyasszonyi szobát. És mintha széles zúgású folyással arra vette volna útját az örök múltás. Pista kifejtette magát a lány karjaiból. Hangjába csordult a szíve, ahogy mondta:

— Isten veled, Viola, légy boldog!

— Áldjon... — akarta mondani a lány, de lehullott a padlóra. Pista felemelte, feltette szűzi ágyára, mely nem fogja ismerni az édes csók örömeit. Ott feküdt fehéren, aléltan s karjai bús özvegységgel hullottak alá. Pista nézte ezt a csodálatos teremtest.

— Oh, ha hinni tudnék! — zokogta egész élete.

Megcsókolta a lányt és elhagyta a szobát. Azután, lakosztályába ment, levetette a pom-

pás királyi ékességeket s szegény halászuhat vett magára. A tükör elé állott.

— Milyen hamar lehet egy királyból szegény embert csinálni, — mondta magában.

Félóra járásnyira a palotától egy kis eldugott öböl volt, hol a szegény halászok bárkái állottak. Odament, kiválasztott egyet. Senki sem volt rajta. Pista eloldotta a bárkát. Evezni kezdett, neki a tengernek.

A holdat már messzi hullámok görgették új világok felé. Nehéz éjszaka volt. Sötét volt a víz s részvétlenek az ég szemei. Az evező verte az örök habokat, vergődött, zúgott a pihenés nélküli tenger. Pista visszánézett az elmaradt partra, honnan még átvöröslött egy égve felejtett diadalmi tűz, mint egy izzó korona.

VI. ASSZONY A KÚTNÁL.

1.

Aludt-e mélyen, ringatva, a vízen az éjszaka elsuhanásában, vagy akarata, unva parancsolni a szolga izmoknak, hátat fordított az életnek? Hogy kiért a vizek széles hátára, bevonta az evezőt és a bárka mélyére dobta. A sötét víz vitte vak kényén a bárkát s a Pista lelke nagy homályosságok közt járt. Városokat és emberek nagy sokaságát látta, do házaknak, embereknek, dolgoknak nem volt határozott körvonaluk, félig köddé volt oldva minden. Néha, néha, mintha ismerős szemek merültek volna fel a hangtalan homályosságból. Azután, mintha ő is szétoldódott volna köddé s végtelen terjengessel ülte volna meg a háttartalan habok világát.

Egyszerre aztán felébredt a valósághoz. A sápadó ég tűzrózsái lefonnyadtak, a tengeren hűvös szél támadt s ő fázni kezdett. Evezőt ragadott. Nem hogy célt adjon a bárka irányának, hanem hogy a mozgás meleget hozzon a vérébe.

Evezett buzgón, gyorsan, majdnem dühösen, mint aki kenyéréhez siet. Evezett, hogy fáradjon el a teste s ne ébredjen fel hangos kérdésekre a lelke. Egyszer aztán bíborszínűek lettek a hullámok s mintha csurgó vér végtelen özönön evezett volna. A bíborszín csakhamar aranyra vált s feljött a csodálatos nap. Egy percre felmerült lelkébe az elhagyóit sziget, a palota, a szépséges menyasszony és a többiek. — Hogy elmúlt minden s milyen idegenül messze van már! — mondta csodálkozva magában.

Mikor dél útján lobogott a nap, csúnya éhséget kezdett érezni. Akkor jutott eszébe, hogy semmit; sem hozott magával, még csak egy falás kenyeret sem. Szétnézett a vizek nagy pusztaságán. Sehohsem látott partot, szigetet, vagy bár egy kiálló szirtet. Piroslábú, kékszárnyú, fehérhasú madarak röpöködtek a napban. Lenn a vizek roppant erdejében hemzsegett az élet: hal halat evett, úszó szörnyeteg úszó szörnyeteget. — Talán itt lesz a sírom — sóhajtott és úgy gondolt a halálra, mint záporvert ember az otthoni ereszaljára.

És most, hogy teste kínozza, most már a lelkébe menekült, hogy ne érezze az éhség harapásait. Hová vigye életét, hogy ne legyen halál másnak és önmagának! Merre lépjen, hogy ne hágjon mások és a saját szívére? Mivel itassa meg azt az örök szomjúságot, mely falurosszává tette, elűzte hazulról és bujdo-

sásba kergette? Mi az, aminek elérésével nem lakik jól az ember, mi az, aminek birtoklása után nem kél undorodás, melyik az a cél, melynek tövében nem üesikéd az unalom? Jó lesz itt szépen meghalni a névtelen vizek kebelén, mikor semmi célhoz nincsen már vágya, semmi akarathoz nincsen már hite.

A tenger vitte a bárkát, hullám hullámnak adta át a tétova fiút. Este, ahogy közeledett az éjszaka, roppant félelem fogta el a lelkét. Irtózatoss egyedülvalóság volt a sötétedő Toppant víz s a maghűsülő levegő. Oh, ha visszamehetne most vasvesszővel az édesanya sírjához, hogy megverje az elrabló rögöket, adják vissza azt a rozzant öregasszonyt. Hogy mellére szorítaná fejét, hogy kiszabadulna belőle az a zokogás, mely benne vergődik időtlen idők óta, mint zuhatag a sziklában s mely meg fogja fojtani egyszer. — Segítség! Segítség! — kiáltotta a szünhetetlen habok felé. De nem volt szív az éjszaka csendjében és nem volt semmi emberi a tenger zúgásában.

Éjfél után egy kissé elszunnyadt, de reggel megint megrohanta az éhség. Mint heccelt kutya, tépte, morgott, harapdálta, elsunyított és újból kezdte. Aztán rárepült a szomjúság is, belevágta a fejébe a csőrét és szívta a vérét. Szájpadlása, torka égett a forró napban, feje zúgott és lázas szemei előtt forró homályosságok imbolyogtak. Kezét bemerítette a tengerbe s ivott vizéből egy tenyérnyit. Keserű volt és

sós, utána még nagyobb szárazság szakasztotta belsejét.

Néha édes lebágyadások jöttek rá. Az éhség és a szomjúság elült, mint éjre szálló keselyük. Ilyenkor nagyon elérzékenyült s kényeztetett jó fiúnak érezte magát. Olyan jó volt a nap és olyan kedvesek voltak a tenger bodorjuhai. Evezője pihent a bárka sarkában s ő végighevert. Ki-kinyújtotta kezét, megsimogatta a kezes hullámok szelíd hátát. Langyosak voltak és lágyak, mint kis gyermek arca. Milyen jó jó lenni a jó dolgok világában! Szívéből egy könny csordult s ez olyan jól esett neki, mint megbocsátó anya csókja.

De aztán visszajött az éhség és a szomjúság s megkondították benne a rossz harangjait s ő zúgott, mint egy fölurázott város. Végtelen düh szállta meg, fiatalsága felébredt, mint megbántott oroszlán és üvöltött az életadó drága anyag után. Gyilkos, gonosz gondolatok támadtak fel benne. Könyörtelen harcban emberek ezreit vágta le, csurgó vér kek a nyomán s nyers húst harapott. Állkapcái rágó mozdulatokat tettek, néha dühösen beleharapott az evező fájába. Akkox nekikezdett evezni, evezni életmentő gyorsasággal. Csak egy órát, egy félórát bírja még, ott lesz a part, az élet, a jóllakás. Rohant, amíg kezeit megcsavarta a görcs s kihullott belőle az evező. Kétségbeesett jajgatásait, mint fekete korbácsokat verte a tenger arcába. Nem, nem, nem puszt-

tulhat így el, még fiatal, még keresnie kell, még megtalálhatja az élet értelmét.

Az éhség, mint egy kitűnő színházi rendező, új és új ötlettel mulattatta áldozatát. Az ötödik nap estéjén, hogy egy hosszabb elbágyadásból felocsúdott, halvány árnyékok jöttek feléje az éjszaka fekete szőnyegén. Lassan jöttek a távoli hullámok közül, de már látni lehetett arcukat s érezhette szemük meleg jóságát. Testük kissé követte a víz halk ringását s ez a szelíd ritmus még jóságosabbá tette alakjukat. Félkörben közeledtek és körülállták a bárkát. — Ni, ez az édesanyám, ez meg a Bodor Benedek, — mondta fennhangon Pista. Azután megismerte a többit is. — Jó estét, tisztelendő úr, jó estét, rektor úr, jaj, hogy megöszült. Hát te, Peti, miért vagy olyan halavány? Holnap beviszlek Szentgyörgyre az orvos úrhoz. Ne búsulj, Peti, lesz még szülő s lány kenyér,

A vízből egy asztal merült fel, azután fonott szalmaszékek. Az édesanyja párologó tálat tett az asztalra. Keresztet vetettek és akkor az édesanyja kínálkozni kezdett: — Friss túros puliszka, ma hoztam Borosnyóról a túrot, egyék tisztelendő úr, egyék rektor uram, használjanak belőle egészséggel. — Mindenki vett, csak Pista nem evett. Akkor feléje fordult az édesanyja, megnyíltak az ajkai. De mikor hozzá beszélt, nem volt hangja a szavának és a szívében hallotta az akaratát, mert

az édesanyja is a szívével beszólt: — Egyél, édes fiókám, te gyüge, te gocoj. Egyél, szegény meggyötört fiam. — A jó étel meleg szaga az orrába gyűlt, anyja megcirógatta a haját és ő elkezdett keservesen zokogni, hogy milyen jó az étel és milyen jó az édesanyja szíve. A nagy sírással álom szakadott rá, mint vastag hó a didergő bokorra.

Reggel már zöldesritkává omlott a homály. Távolságban a vizekről nagy ködcsomók szálltak fel. Hát látja, hogy a zöldes vízszínen nagy messziről egy roppant domború kalács közeledik. Már érezte is a szagát. Kihajolt és száját egy szintbe tette a vízzel s két karját erős megragadásra nyújtotta ki. A kalács közeledett, már a nagy mazsolaszemeket is lehetett látni rajta. Odaütődött a kezeihez, de kemény volt. Hát akkor látta, hogy aranykorona s hogy a mazsolaszemek szikrázó gyémántok. Eltaszította az utálatos dolgot és egy nagyot sivított. Felriadt. Nem volt se korona, se kalács, csak ő és az örökzúgású tenger.

Nehéz láz verte ki s mozdulatlanul hever; egész délelőtt. Csak néha jött valami síró nyöszörgés belőle, mint egy beteg gyermekből. A nap égő kupolát épített a vizekre s «üzujjakkal bántotta a hullámokat. A bárka olyan forró volt, hogy fájának megpörkölt szaga érzett. Délben hallotta, hogy főni kezdenek a hullámok. Azután a sistergés kiveszett a füléből s lemerítette kezét, hogy meghűsítse hom-

lokát. Hát meleg testet éreznek a kezei, forró, ellenálló emberi húst. Visszakapta kezeit, egyenesre ült és nézte a tengert. És íme, minden hullám egy meztelen fiatal lány volt s mindeniknek az arca az Éva arca volt. örök mozgásban egybekeveredtek, szőke hajuk egymásba folyt s meztelen ölét mindenik feléje fordította. Fogyszeretlen előmerüléssel torlódtak eléje, eljöttek a bárkáig, ott magasra halmozódva, szép kristálymellüket egészen a Pista ajkáig tartották. Nagy kék szemük fürkészve nézte Pistát, karjaikkal fel-felnyúltak feléje. — Milyen jó volna elmerülni e fehér testek forró zuhatagában! — Már felállott, hogy át lépje a bárkát, de összeesett s az akaratlan, alkotmányt tovakapták a tenger habjai.

A következő éjjel erősebb szél volt s ő felriadt a víz roppant zúdulására. A csillagok ködbe fulltak s világtalan vakságban harsogott a tenger. És most az éhség roppant sötétségdarabokkal irtózatosszínházat épített. A vak horizontból millió és millió sóhajtás szállt fel s a fekete víz ingó talaja a győztes csata megmozdult földje lett. Ezer és ezer hullámtorlódott egymásra, sápadt arcuk kidermedt a sötétség ingó falából, jajgattak, sóhajtottak, üvöltöttek, ugattak s szörnyű riktuszba nyílt szájukkal feléje kaptak, hogy húsába harapjanak. Ő visszaharapott, belekapott arcuk ónszínű húsába s érezte a holt hús rothadt ízét a szájában. Néha a bárka mellé hegyé tornyo-

sultak a hullák s irtózatossal csattanással hullottak le, hogy agyonzúzzák bárkájával együtt. De visszahulltak a vízbe s a fekete víz dühösen csapott fel. Egy-egy hullámgarmada száz karjával felkapta a bárkát és odadobta egy másik hullagarmadának. Holtak százezrei labdázta vele a világtalan éjszakában. Végre Pista összezúzva, lelke hullottan gurult a bárka egyik szögletébe. Reggel, mikor felébredt, elállt a szél. Nagyon fáradt volt, de nagyon nyugodt és ez a fáradtság is olyan jól esett neki. A sima tengerből kikelt a nap. És akkor a tenger keleti hátán egy hatalmas szántóvetőt látott, amint fényes ekével szántotta hosszú barázdákba a szétváló hullámokat. A szántóvető feléje fordította arcát. — Ni, ez én vagyok! — mondta a Pista gondolata.

Aznap megint erős szél támadt. Folyton erősödött s nagy felhő-elefántok tántorogtak a tenger szélén. Dél felé kitört a vihar. Irtózatossal égzengés volt, felfordult a tenger, nyerítő, tajtékos, lobogósörényű hullámlovak vágattak az égnek, az meg villogó szigonyokat dobált beléjük. A víz bögött, mint egy megkorbácsolt hadsereg. Pista részeg hegyek tetején s szétomló völgyek mélyén hanyódott. Egyszerre csak harangzúgás zúgott át a vizeken. Az örült tenger hátán egy romhajó vágatott, egyetlen fekete vitorlája volt s árboca félig törve. A hajó orrán Bartalis Ábris állott,

akinek fiatal életet az ő gyilkos keze verte porba, szemei borzasztó kérdéssel néztek rá. Az árbochoz édesanyja volt kötve, ősz haját rá-rákorbácsolta a szél, meglátta fiát és kétségbeesetten kiáltotta: — Pista, Pista, szabaddíts meg! — Aztán elrohant a hajó, bele a megháborodott tenger fekete zúdulásába. A vizekből visszazúgott a hang. — Anyám, anyám! — kiáltotta Pista és mint hulla vágódott el.

Sokáig táncolt a halál szeretője, míg tenger és vihar holtra fáradva mondtak búcsút. A vihar elment távoli zord palotájába kialudni a vad tivornyát, a tenger elernyed, mint egy cirógatott tehén s a nap, mint gondos gazda, meleg ujjakkal vakargatta hátát. Különös hangok hallszottak a levegőben.

Halálos tompa bódulásból ébredt fel Pista. Mintha a sötét küszöbig ment volna el s ott benézett volna az örök homályba, kápráztak a szemei. Mi van vele? Hol van? Olyan könnyűnek érezte magát, olyan jó meleget érzett s az éhség és szomjúság hallgattak a megzúzott testben. Talán az otthoni tűzhely mellett fekszik s az édesanyja cirógatja. Valami ének is hallszik, friss és tele van a drága föld izenetével, mint egy székely nóta. Felült, körülnézett. Az édes nap bevilágította ványolt arcát, a végtelen víz sima volt és végtelen bókét sugárzott. És fenn, fenn a levegő lankáin egy kis madár, egy pacsirtaféle jószág éne-

kelte a föld szerelmet. Pistának elhomályosodtak a szemei. Szelídhajlású, fátlan, sárga dombokat látott. Szíve felzengett, mint a levegő pacsirtája.

— Föld, föld! Az édes, a drága föld!

A szellő jóságos tenyerekkel lökte a bárkát a part felé. Pista kiszállott a kövices, sárgás partra. Felette vígan elkornyázott a kis énekes. Pista kitarta karjait a napos levegőbe s végtelen szerelmes zokogással kiáltotta:

— Föld, föld!

És gyötört teste eldőlt a part megpörkölt ritkás gypén,

2.

A rögök megsajnálják szegény emberi testvérüket, a megmarcangolt testet s puha ágyat tartottak alája. Rög mondta a rögnek fojtott suttogásban, mint ahogy egy beteg testvér ágya körül beszélnek: — Vigyázzuk híven a fáradt ember nagy nyugovását, mert ő a mi lelkünk és benne tudjuk meg, hogy mi vagyunk. — És a föld jóakarata átszötte a hajótörött ember mély pihenését. Mint csorduló tej, édes álom folyt át rajta. Könnyít, kedves árnyékok hajoltak alvó lelke fölé.

Másnap reggelig aludt mozdulatlanul, mély álmodással. Már jócskán volt a nap, mikor felébredt s friss sugarainak meleg sátrában feküdt. Felült, körülnézett. A part

sárgásbarna, naptól égetett füve közt ezer és ezer szöcske tartott nagy zenekari próbát. Egy közülük felugrott a lábára, a térdére, mereven szembenézett vele, vizsgálta ezt az idepottyant nagy mozgó jószágot. Azután nagy szökéssel visszament zenélő társaihoz és kiáltott:

— Gyerekek, valami nagy mozgó teremtés került ide. Van lába, szája, szeme, bajusza, mint nekünk. De aligha lehet szöcske, mert nincs elég értelmes arca hozzá.

Pistát átfürösztötte az álom. Most teste pihent volt s nagy hálás boldogságot érzett. Ügy nézte a puszta part földjét, a sovány, hervadt fűszálakat, a csenevész bokrokat s az ösztövér szöcskéket, mint soha nem látott királyi ajándékokat. Megjött az éhsége, de most szeliden kopogtatva, mint egy udvarias vendég, Pista felállott s a parthoz ment.

A parton sárgás sziklák voltak és süppedő homok. A bárkát már rég elvitték az éjjeli habok s valahol gazdátlanul bolyongja a vizek pusztaságát. — Milyen szép a tenger innen a partról! — mondta Pista.

A sziklák közt gyéren itt-ott madárfészkek voltak s ő talált bennük egynéhány tojást. Kékszárnyú, fehérhasú madarakat ijesztett fel s azok panaszos vijjogással menekültek a tenger felé. Keringtek, keringtek, kék szárnyuk csillogott a napon, aztán leszálltak a hullám hátára s hagyták, hogy ringassa őket a víz.

Pista mohó egymásutánban falta fel a

tojásokat. És a friss táplálék szétment testébe s elvitte a meggyötört, szűkölködő vérnek az élet izenetét. És rögtön eljöttek a reménység kőművesei s jövőt építettek Pista elé a meddő part sivárságába. — Most új világ, új élet nyílik meg előttem. Hátha itt leszek azzá az emberré, akiért születtem, — mondta nagy reménykedéssel. Azután megint nagy bágyadság jött rá. Árnyékot keresett egy szikla tövében s mélyen elaludt.

Álmában megint egyszerű székely falusi legény volt. Az otthoni határban vetettek, ő ekével hasította a földet. A szép fekete föld csak úgy borult kétfelé a felhasadó barázdából. Utána egy fiatal nő jött s kötényéből búzaszemeket vetett a barázdába. Ő vidám székely nótát fütyölt, a nő halkán dúdolt hozzá. Nagy vigassága volt a mezőnek s jóság volt a világ arcán, ő mindegyre hátrafordult, hogy megtudja, ki az a nő, de az mindig elfordította a fejét. Csak jóságosan mosolygó száját láthatta. Egyszer aztán jött az édesanyja az ételes kosárral. Beléje csimpaszkodva jött a kis Sárika is s két kék szeme úgy kivirított kedves arccskájából, hogy Pista csodálkozva mondta:

— Milyen szép kék szemei vannak Sárikanak.

Az édesanyja a felszántott föld szélén letette a kosarat. Jó öreg arcán nagy megelégedés volt. Odakiáltott feléjük:

— Csak vessél, csak vessél, édes lányom, hadd legyen mit enni a szegény székely népnek. Te pedig, Pista fiam, csak tartsad erősen az ekeszarvát, csak vágd jó mélyre a vasat, majd meglátjátok, hogy megsegít az Isten.

Pista kérdezte:

— Édesanyám, ki ez a fehérnép, aki utánam jön és vet!

Az öregasszony édes ravasz nevetéssel kacagott:

— Hát nem tudod, te csacsi, te gügye? Hát találd ki, találd ki.

Vidáman ébredt fel Pista s anyja nevetése még esengett fülében. Most már izmaiban is felébredt az élet s tenni kívántak valamit. Nagyszerű ötlete jött:

— Halpecsenyét fogok enni, — mondta gyerekes örömmel.

Odament az egyik vézna bokorhoz, levágott róla egy pár hosszabb galyat. Azután szöcskéket fogott s minden ág végére beesíptett egyet. Akkor levetkezett, vette a gályákat s addig ment a tengerbe, míg majdnem vállig ért a víz. Hatalmas teste bizony megvolt fogyatkozva az Ínséges napoktól, de szép formája azért megmaradt. Elkezdett halászni s mert ezen az embertelen vidéken nagyon tapasztalatlanok voltak a víz lakói, fogott is egy csomó apróbb halat. Szép zsákmánnyal, tért vissza a partra.

Hát mikor a halakat szépen megtisztogatta

s az étvágya már csemcsegeve ugrált köröttük, eszébe jut, hogy nincs tüze. Keresett kovakövet, hogy abból csiholjon szikrát elő, de e sivatagvidéken csak szétporló homokkövet talált — Hát megeszem nyersen, — mondta s szinte tetszett neki a gondolat újsága.

Most, hogy a megkínzott vér felébredt s megkezdte rendes körforgását, csak most kezdett éhsége kurjantgató nagy legény lenni. Harapta is a nyers halat, mintha kürtöskalács lett volna és a hűvös hús nagyon jól esett kiszáradt ínyének. Eszébe jutott a királyi szakács pompája s kikacagott a falatok közül, Azután még vagy négy friss tojást is küldött a halak után. A jóllakástól úgy megrészegetett, hogy odafutott a parthoz, felvett egy ormótlan nagy szikladarabot s félkezével ki kilökte a levegőbe, mint egy cirkuszi erőművész. Mosolyogva nézte szép teste visszatükrözését a part alja árnyékolt vizében.

— De most hova, merre? — kérdezte magától. Elhatározta, hogy megindul a szárazföld belsejébe. Itt a parton ugyan semmi nyoma nem volt az emberi életnek, de majd csak akad emberi tanyára. Egy éjszakát még ott töltött a szikla védelmében. Reggel újból halászott és sok tojást is összekeresett, hogy legyen iitravalója. Mielőtt nekiindult volna a bizonytalan útnak, még egyszer a tenger felé fordult. Zúgott, vergődött, jött és távolodott a beláthatatlan vizek tábora. — Szeretlek ten-

ger! — kiáltotta Pista. — Meggyötörtél és újból vágyom rád. Most a föld dermedt habjain fogok vándorolni, de feléd mindig lesz egy titkos lépésem, mert messziség vagy és végtelenség.

Megindult, ment, ment mendegélt. Felébredt fiatalsága előtte ment, mint vidám trombitás. Most ismeretlen új világot fog felfedezni és meghódítani. Nem fegyverrel, ő már látta a halál szörnyű jelenéseit és nem lesz többé bakója. Egyszerű, ősjóságú vad nép fogja keblére fogadni és ő tanítani fogja, hogyan lehet minél több életet bányászni az életből. Kőművese, kovácsa, asztalosa, nyomdásza, tanítója és orvosa lesz a felhőtlen lelkű embereknek. És látta magát, mint ősz pátriárkát, amint gazdagmellű anyák, komoly férfiak és duzzadt gyermekek veszik körül s nehéz bölcs szavakban hallgatják a lelkét. — Hogy is tudtam én olyan csüggedő lenni, hiszen csak most látom, mennyi, teendője van az életnek, — mondta mosolyogva.

Napokig ment, a vidék mind sivárabb lett körötte. A halmok elsimultak, a vézna fák és göthös bokrok is elmaradtak, sárga homok végtelen síkja volt mindenfelé, csak itt-ott állott ki belőle egy-egy barnás-sárga sziklacsoport. Néha irányt változtatott, hátha élő tájakra és emberekre talál. De mindjobban belekeveredett a pusztába. Már az állatok is elmaradtak, csak csúnya zöldes-sárga sáskák

riadtak fel a léptei előtt. Vagy néha nagy fekete madarak húztak el felette s károgtak, mintha vesztőhelyre mennének. Irtózatoss csend volt mindenfelé, de néha messze felbődült a sivatag s mint roppant bakó, vörös ruhában, lobogó szemekkel állt a pusztá középen a réműlet.

Egy napon az eddigieknél is kietlenebb helyre ért. A felegyenesedő sziklák emberféle arccal fenyegettek, ígéztek, mintha torz óriások vad öklözésben dermedtek volna ide. Olyan átrontó volt az elhagyatottság és a döbbenet a sárga síkon és az irtózatoss sziklák tövén, hogy Pista ajkairól egy kétségbeesett jaj szakadt fel. És most értette meg az anyag örök tragédiáját. Ez a jaj nem az ő jajgatása volt, ezt a dolgokból kiáltotta ki. Érezte, hogy fájdalom, döbbenet s minden emberi lélek benne van a dolgokban, de fagyottan, de dermedten és szó nélkül. Ő most ez elkárhozott sziklák és elítélt sivatag megkiáltó szava volt. — Óh mégis nagyszerű elhivatás embernek lenni! — mondta magában.

Az eledele már elfogyott, az éhség megint megrohanta. És itt a folytonos gyaloglásban, a sívó homok közepette még mostohább volt hozzája, mint a tenger hátán. Egy napon, mikor már nem tudta tovább bírni az ádáz bestia fogait, legyőzte undorodását, összefogott egy csomó sáskát és felfalta őket. Álmában aztán ő is nagy sáska volt és egy roppant nő-

tény sáskának tette a szépet. Egymással szemben cirpelték, egymáshoz dörzsölődtek s ez kéjes bizsergésre melegítette a hátgerincét. Aztán meg akarta csókolni a sáska Vénuszt, de fertelmes nagy szája olyan bűdös, sáskaszagú volt, hogy hányásra undorodott tőle és apró sáskák végtelen özönét öklendezte elő. — Vájjon mit álmodtam volna, ha oroszlánhúst ettem volna? — kérdezte, mikor felébredt.

Végre, rengeteg szenvedés és sok összeroskadás után, egy napon észrevette, hogy a homok nedves lábai alatt. Vigyázva ment a nedvesség mentén. Nemsokára állatnyomoka is látott, melyek mind egyirányban tartottak. A homok mind szélesebb sávban volt nedves, nemsokára kis erecskék gyenge futását is lehetett látni. Megfüröszttötte ajkait a szűkös vízben és tovább ment a nyomán. Hosszas gyaloglás után aztán egyszerre örömkialtás tört ki belőle. Négy gömbölyűlombú fa közt egy sziklából ezüstoffényű tiszta forrás szökött ki.

Ivott, ivott, mint beengedett szomjas lélek az üdvösségből. Azután egy nagyot pihent. Akkor körülnézett és látta, hogy egy lábatlan oázison van, amelyen talán ember még sohasem volt. Különös bokrok, gyér fák és dús növényzet verte fel az oázis földjét, mely olyan nagy volt, hogy horizontja felét majdnem betöltötte. Fák és bokrok ehető gyümölcsöt kínáltak, a bokrok sűrűjében s a puha pázsiton pompás nyugvóhelyek ígérkeztek. Mintha a

természet a nagy megpróbáltatások után most karjaira venné fáradt gyermekét és dédelgetve kínálgatná: — Nesze, ezt neked tartogatom öt-ezer óv óta. — A fák közt öz-szerű könnyű állatok suhantak el s nagy szemeiket feléje tágították.

Mindenekelőtt elemózsiát gyűjtött össze. És, hogy öröme teljes legyen, kovakövet, taplós fakérget és igen sok száraz levelet és galyacskát talált. Majd megcsókolta ezeket a szürke, igénytelen dolgokat, mert bennük alszik az ős vigasztaló, az aranyhajú tűz. A forrás mellett nagy halomba rakta a száraz fűvet, kis és nagyobb gályákat. Aztán kovát ütött kovához s az szikrázott, mint az éhes eb szeme. A taplós kéreg felfogta a szikrákat és füstölögni kezdett. Akkor a kérget a száraz levél alá dugta és duzzadt arccal fújni kezdte, hogy a szemei kikönnyeztek. Előbb a karcsú, szőkehajú szolgáló, a füst jött jelenteni, hogy úrnője mindjárt felébred. Aztán lobogó aranyruhában, kibontott hajjal megjelent a királykisasszony, a csodálatos láng. Soha még ilyen boldog nem volt Pista, szíve boldog szobává téresedett, melyben vidám család, ragyogó gyermekek és barnaszemű nő édes, friss nótát énekeltek. Hogyan tudott ő kétségbeesni ezen a világon, ahol tűz van!

Megfőzte a vacsoráját, mert már a sima borbély, az este, odalépett a nap guttaütéses arcához és eret vágott rajta. A sötét vér csűr-

gott a homokra, a nap lázadó haraggal nézett fel s a megszeppent borbély sarlóalakú pengéjét eldobta az ég mezején. Pista ette a párolgó megsült gyümölcsöt s minden falat lélekké, földet, életet ölelő nagy szeretetté lett benne. Szívének mély orgonasípjai megszólaltak és zengték az élet sokféle dicsőségét.

A sivatag elszontyolodott és vetkezni kezdett. Egymásután vetette le bíbor, arany, sárga, kék ruháját s fekete talárt vett helyébe. A fák és bokrok behomályosodtak az éjszakába. De fenn a hold vékony sarlója s az ég rózsái csodálatosan ragyogtak.

Pista a tűz mellett ült s tűzön és éjszakán át belenézett a sorsába. Az emberek közt fájt és sajgott, az élet lármájából kifutott s most idevezette egy ismeretlen akarat. Mit akar ez az akarat tőle? És ott eszébe jutottak gyermekkori legendái a pusztában kiáltó Keresztelő Szent Jánosról, az Úr Jézusról, aki harminc napig készült szent hivatalára az elhagyatottságban s a keleti sivatagok nagy szentjeiről. Emlékezett egy képre, hol a sivatag közepén egy kopasz öreg szent egy jó bácsi-képű oroszlán lábából húzza ki a tövist. Azért érezte ő azt a sajgó nagy ürességet magában még a győzelmek közt is, még a trónon is, még a Viola csókjai közt is, mert kihullott belőle az Isten és az Isten helyét semmi sem pótolja, íme most idevezette Isten a sivatag közepébe, hogy egymaga legyen, hogy az élet vad muzsi-

kája ne zavarja füleit, hogy meghallhassa itt magában azt a hangot, amiért életet kapott az egyetemes harmóniában. Óh, rátalálni Istenre, belevetni magát, mint zuhogó tüzes patakba, elsodródni végtelen tengerre, végtelen eláradásban, benyújtózni határtalan nyújtózással hozzá juttató imákba, halhatatlan mámort inni az örök szőlő borából! Távrolról egy oroszlán bőgött fel, mintha a sivatag földje jajdult volna a kietlen éjszakába. Pista kitérta karjait s égő hívással kiáltotta az éjszakába:

— Isten, Isten, Isten!

Másnap reggel az új játékra talált gyermek részletes buzgalmával kezdetit az új életnek. A forrás felett három bokros szikla kis barlangfélét alkotott. Kitisztogatta, levelekből, pázsitból ágyat vetett belé. Két nagy faágból hatalmas keresztet rótt össze és odaállította barlangja elé. És mielőtt falat érné száját, mielőtt gondolatot szentelne a testi nap gondjainak, letérdelt a kereszt elé és előszedte a gyermekkori imáit Elmondta őket tízszer, elmondta százszor, míg a szavak tüzes folyócskák lettek szájában s tüzet vittek lelkébe. Utoljára olyan fáradt volt a sok imától, mint ha roppant mozsárban súlyos ércbütökkel zúzták volna meg. De ez olyan jólesett neki, mint tisztító láz bágyadtsága.

Így élt a pusztaságban. Lelke elterült, mint mint egy sűrű ősrengeteg s minél többet tör-

telelt benne, annál több homályra és csodára talált. És hogy mindennapi hű vallomásban a kereszt elé zokogta minden bűnét, minden kétségét, lelkéből felmerült minden rom. Lelkiismerete zúgott közöttük, mint felszél az elátkozott kastélyban. Halvány alakok jöttek vissza és kérték számon az elrontott életet. Az édesanyja, a meggyilkolt Bartalis Ábris, a kis szőke Sárika. És felsírt az a tiszta kis fiú is, aki olyan nagy csodával térítette lelkéhez a kisbíró a halál küszöbén s aki belefutott abba az önző, durva, nyugtalan férfiba, aki mint egy kárhozatos fáklya, lobogó szenvedélyekkel futotta az életet.

Megint látta, hogy minden bűn halhatatlan s hogy minden elkövetett bűnünk tőlünk külön álló élőlények, melyek néha elmaradnak, de visszajönnek s elkísérnek meghalhatatlanul. Mint vérrel szagoltatott vadra heccelt kutya-falka, felugatták lelkét, hogy néha kifutott barlangjából s hűvös csillapítás volt neki a távoli oroszlánok ordítása.

A nap nagy részét imával és sanyargató gondolatokkal töltötte. A test kevés szükségéit megszerezni nem sok idejébe került. A forráshoz lenge szép állatok jöttek inni, antilopok, gazellák. A puszta karcsú gyermekei nem féltek a szomorú embertől, ő kezéhez szoktatta őket, azok melléje ültek és engedték, hogy cirógassa meleg hátukat.

Aztán eljött az esős évszak. Az ég egybe

borult a földdel, szakadatlan csurgással omlott a végtelen víz. Most már egész nap a kereszt előtt kínozza magát. A múlt napjaiból égő ciliciumot font lelke körül, felkutatta múltjának minden kis hibáját, hogy még több tövissel vergődtesse lelkét. Alig evett valamit s elkínzott testébe rettenetes víziók jöttek. Az édesanyja, a Bartalis Ábris, a csatateri holtaik arcai rátapadtak a lelke falaira, nagy nyitott szemük felnézte álmait. Lelke irtózatossá akvárium lett, tele idomtalan szörnyetegek hemzsegésével. — Óh jaj, mi lesz velem, mi lesz velem, elveszítettem magamat! — zokogta a kereszt tövében. — És imádkozott, imádkozott, úgy nyargalta magát az imával, mint futó lovat könyörtelen lovas, mindig sebesebben, egészen az összeroskadásig. És várta, hogy jön a nagy csoda, hogy mint zuhogó zápor, előnti Isten s végtelen egyesülésben nyer végtelen kielégülést. De semmi nem történt, csak lelke rémei sokasodtak egyre. Néha halálos döbbenettel állt önmagával szemben s látta, hogy az a másik mosolyog, mert tudja, hogy nem is hisz, hogy csak tragikus komédiát játszik, hogy ne unja magát. S hogy ez a nagy istenkedés nem egyéb, mint falusi féktelen lumpolása, mint lázas bolyongásai, mint veszett szerelme s az uralkodás vágya. Hogy itt sem más, mint az örökös duhaj, ki korlátlan hejehujában tombolja életét. Ilyenkor fáj magának, mint egy égett seb. Szerette volna,

bogy tüzes kalapáccsal zúzzák egyetlen egy fájdalommá, egyetlen egy lélekké. Ledobta magát a kereszt tövéhez s kétségbeesetten ordította a vízbeborult sivatagba: — Isten, Isten, jöjj, mert elveszek! — De az ég ég volt, a föld föld, a sivatag sivatag, a víznek hulló özöne elfutó habok. Ok nem tudtak emberül s nem volt senki, aki megszánja a vergődő ember ti át.

3.

Az esős évszak elmúlt. Az elbujdosott király, a nap visszatért régi birodalmába. A megázott oázis földjéből diadalmas bőséggel jött az élet. Pista a folytonos gyötrődésben megsoványodott, megfeketedett, arca csontra száradt, szőke haja sötét arannyá változott s nagy, megtágult, kék szemei olyanok voltak, mintha mindig mereven hallgatna valamire. Ha testében feltámadt a fiatalság s a vérnek kívánságai, imával, sanyargató gondolatokká¹ rájuk vetette magát s megfojtotta őket, mint a kígyót a kalapjával a pásztor. Most, hogy az élet visszajött a dolgokba s a folytatás vad násza járta az oázison, lázas éjszakái, szemetes álmai és kísértő gondolatai voltak. Néha éjszakákon át nem mert elaludni s szemeit, füleit betömte imával, hogy az Istenhez ágas kodó lélek túlharsogja a testet.

Hogy a kísértést kifárassza a testéből, nagy sétákat tett a sivatagban. Egyszer, amint így sétált, irtózatot ordítást hallott, melyben mégis hízelgés, sürgető kérés és halálos szeretet volt. Hát látja, hogy egy szikla mellett egy fiatal oroszánypár tartja nászát. A hím harapott, dühödött, csókolt, támadott, hörgött és üvöltött, a nőstény lázadt, engedett, zokogott és kacagott. És Pista ebben az irtózatot szerelemben vélte meglátni a szerelmet. Úgy látta, hogy az mindig tragédia és minden csók mélyén harc van és az elpusztítás elrendeltetett vágya. Azon éjjel álmában ő is oroszánypár volt s halálos szerelemben viaskodott párjával, kinek Éva volt az arca. Fáradtan és halálos undorodással ébredt fel. Három napig egy falatot sem evett.

Egy napon kissé mélyebben hatolt be a pusztába. Egyszerre csak homoktorlódást látott, különös dombocskák sorozatát, melyeket az elrohanó számum rakhatott. Közelebb ment. Egy helyen a homokból egy ember meredt ki, sárgán, aszottan, holtan. Elkezdte körmeivel kiásni. És amint ásta, egy másik hullába ütődött a keze. Így hullá mellett hullá volt. Az egyik ült és ételestál volt a kezében, a másik, egy asszony, csecsemőt tartott megfagyott melléhez, egy öregnek imádságos könyv volt a kezében. Mindenik abban a helyzeiben volt, amelyben rájuk lepett a számum. Pista napokig járt ide, míg az egész eltemetett kis

karavánról sikerült a homokot eltávolítani. Csodálatos látvány voltak a sivatag közepén az élet mozdulataiba fagyott halottak s az elnyúlt tevék. Mind őt nézték, mind kérdeztek tőle valamit. E holt szemek kérdése előtt Pista olyan dermesztő különösen hallotta a sivatag csendjét.

Hosszú napok munkájával rendes sírt ásott nekik s egymásután temette el őket. Az egyik teve hátán egy cifra batyu volt, megnezte: tele volt csillogó vert arannyal és drágakövekkel. Rengeteg vagyont tehetett ki ez a kincs. El akarta temetni velük, de aztán — maga sem tudta, miért — hazavitte magával. Otthon a barlang egyik szögletébe dobta és száraz gallyat tett fölébe.

Éjjel álmában a barlang szöglete felragyogott. Az aranycsomó lángolni kezdett, hideg lángokkal. Az arany olvadt, olvadt, fogyhatlan folyással sárga aranyfolyó indult meg belőle. Az aranyfolyó mind jobban szélesedett s mind több partot ragadott magával. Habjaiból fehértestű meztelen nők jöttek ki s meztelen ölük forró sugározásával hívták Pistát. A sivatag felől egy fiatalember jött, tiszta volt a homloka és jók voltak a szemei. A folyó partján tüzet rakott, letérdelt és imádkozott. A tűz füstje vidáman ment a kegyes ég felé. Akkor a folyó lányai közel jöttek Pistához, meztelen mellüket hozzáérintették, mint tüzes rózsákat és mondták:

— Tied leszünk, ha megöled ezt a fiatal-embert.

Pista egy dorongot ragadott s az imádkozó fiú mögé lopózott. Akkor látta, hogy az mennyire hasonlít hozzá. Végtelen fájdalom fogta el szívét, de keze azért lesújtott. A nők felkacagtak, egy nagy zuhanás hallszott. Felriadt, kifutott a barlangból, odavetette magát a kereszt elé. Reggelig ott imádkozott.

Egyszer egy egész új irányban haladt a pusztán. Sokáig ment s már gondolta, hogy visszatér, nehogy az éjszaka e sivatagban lepje, mikor a horizont mélyén halvány formákat pillantott meg. Azt hitte, hogy a láz rajzol látszatokat szemeibe és hűvös szavakkal csillapította magát. De tényleg fákat látott a távolban. — Egy új oázis, hátha ott is lesz ember — mondta és majdnem futva indult feléje.

Sokáig ment, míg végre új forrás nedveségét érezte. Már látszottak a fák fényes zöld levelei. Egyszerre különös üvöltést hallott s már összerezzenett és vadállatra gondolt. Hát látja, hogy egy gallyakból összetákoltt kunyhó mellett egy öreg ember négykézláb állva üvölt, ugat, acsarog. A kunyhó mellett kereszt volt. Az öreg már jó öreg lehetett, kopasz volt a feje és nagy ősz szakála volt. — Ez bizonyosan remete, aki így állati alakra alázza magát, hogy annál nagyobb legyen lelkének felemeltetése, — Pista csodálatos forró megindu-

lástól reszketett, hogy emberre talált a sivatagban. Remegve szólt:

— Üdvözlégy, szent atyám!

Az öreg felnézett, aztán tovább ugatott, különös sakálszerű éles ugatással.

— Szent atyám, szent atyám, üdvözöltelek. Nézd, elhagyott idegen vagyok — könyörgött Pista.

Az öreg megint felnézett. Türelmetlenül felkiáltott:

— Ugyan ne bolondozz, menj a dolgodra!
— és most elkezdett üvöltöni, mint a tigris,

— Szent atyám, ne üldözz el magadtól! Itt lakom elhagyatva a sivatagban, én is Istent keresem, mutasd meg az utat hozzá! — zokogott Pista.

Az öreg elhallgatott. Erősen ránézett Pista-ra s szemeiben most már valami emberféle csillogott. Nyersen mondta:

— Hát csak gyere közelebb, nézzelek meg Jobban.

Pista közelebb ment. Az öreg feltápáskodott a lábaira, de csak úgy ténfergett. Mondta:

— Látod, már leszoktam az emberi módról, nehezen megy nekem már az efféle. Mit akarsz?

— Szent atyám...

Az öreg haragosan vágott közbe:

Mindjárt faképnél hagylak, ha ilyen

cifrán címezel. Én és szent! Nem láttad, hogy az elébb sakál és tigris voltam? Ha tudnád, hogy milyen gyönyörűséges szent vagyok én! Pista arra gondolt, hogy ez a beszéd csak keresztényi önmegalázás. Nehéz panasszal folytatta:

— Én bűnös életet éltem. Gyilkoltam és édes jó anyámat is a halálba kergettem. Azután is csupa tévelygés volt az életem. A bujaság, a góg, a nagyra vágyás, a gyilkos indulatok mind sorba jöttek, mint híres vendégszánóba és úrrá lettek bennem. Ide jöttem a pusztaságba, hogy letegyem bűneim, hogy megvásároljam életem, hogy megtaláljam az utat Istenhez. De hiába az imádság, az önkínzás, a bűnbánat, Isten elfordul tőlem, nem jön felém. Mit csináljak, mit csináljak?

Az öreg érdesen mondta:

— Várj egy keveset. Ez az emberi ülés már kimerített. Egy kissé kipihenem magamat, aztán beszélhetünk.

Azzal megint négykézlábra ereszkedett, ugatott egy párat és egy jó kiadósat üvöltött. Aztán nagynehezen felszeszpetelődött. Pista mellé ült és most már meglágyuló hangon mondta-

— Szegény fiatalember!

— Atyám, atyám, te könyörölni fogsz rajtam! — kiáltotta Pista és megragadta az öreg kezeit.

Az öreg savanyú arcot vágott:

— Én ugyan már meg is könyörültem, de azzal ugyan nem fogsz messzire menni. Hanem valamit mégis adhatok neked. Neked adom az életem. Vigyázz rá, lehetőleg rövid szavakban fogom neked adni. Aztán csinálj velem, amit tetszik. De előbb megint pihenek egyet

Újból négykézlábra állt s most már feldomborította a hátát és rettenetesen nyávogni kezdeti Végre fel ténfergett, Pista mellé ült és kezdte:

— Apám gazdag és vallásos ember volt, engem gondos és kegyes nevelésben részesített. Irtózatosszínűvel festette előttem a bűnököt s az értük járó büntetéseket. Ezzel hozzászoktatott, hogy folytonosan bolhásszam a lelkemet, nem bújt-é meg benne valami rossz g hogy minden tettem után megrezzenjek, vájjon nem gonoszat tettem-é velem. Ha társaimmal játszottam, ha egy szolgálival beszéltem, ha olvastam: egy-egy szó, egy-egy arcvonás, hangom lejtése vagy egy mozdulatom visszajajgott és újból meg újból megvizsgálva viselkedésemet, új meg új elkövetett hibát fedeztem fel bennem. Ez aztán odavezetett, hogy a teremtet világon minden csak alkalom volt arra, hogy önmagammal foglalkozzam. Minden és mindenki csak annyiban érdekelt, amennyiben bennem erényességem öntudatát, vagy lelki-

ismeretem sajnását idézte elő. így a világból csak magamat láttam s magamból pedig csak ezt az egyetlenegy pontot. Egyszer aztán, alig voltam még huszonnégy éves, egyik szolgám ellopta a tárcámat. A tárcában sok pénz volt s ez úgy elvette a fiú fejét, hogy a legközelebbi korcsmában óriási dáridót csapott. Annyit ivott, hogy ott helyben megütötte a guta. Mikor ezt megtudtam, mintha a halálos ítéletem hallottam volna. Lelkiismeretem azt képzelte, hogy én öltem meg a szerencsétlent. Mert ha én idején lemondok a hiábavaló javakról, akkor nincs pénzem és nincs szolgám, tehát nincs, aki lopjon és nincs mit ellopni. Irtózatos éjszakákat szén védtem át. Minden éjjel láttam a fiatal holtat, eljött hozzám és rettenetes átkok közt követelte életét. Ima, jótett, penitencia, mind hiábavaló volt. Erre aztán testvéreimnek adtam át vagyonom s idejöttem a pusztába, hogy megvásároljam életem és megtaláljam az Istenhez vezető utat. Hát, fiam, itt ehetsz sáskát, amennyit tetszik, de nem vásárolod meg az életed és út a pusztaságban vezet mindenfelé, de Isten felé nem. Amint idejöttem szörnyű nélkülözések után, én is ettem sáskát, én is bámultam vigyorgó koponyára, verdestem magam a kereszt előtt, koplalásokkal sanyargattam magamat, szóval végigcsináltam az egész receptet így csináltam hosszú évekig. És évről évre üresebbek

lettek imáim, évről évre mind hiábavalóbb
 pojácaáagnak éreztem kegyes gimnasztikám
 és hogy távolabb vagyok Istentől. Egyszerre
 csak azon vettem észre magamat, hogy elvesz-
 tettem a hitem, az imám, el még a lelkifurda-
 lásom is. Olyan üres lettem, mint a kicsépelt
 kalász. Miből állott hát az én szentségem¹? Ab-
 ból, hogy csúnya lettem, mint az égedelem,
 hogy lesültem, mint a fekete retek, hogy ösz-
 tövérré váltam., mint egy dióverő pózna? Vagy
 talán abból, hogy addig foglalkoztam magam-
 mal, hogy halálosan meguntam magamat!
 Hogy legyen mégis valami társaságom, elkezd-
 tem az állatokkal barátkozni s hogy jobban
 bízzanak bennem, négykézláb jártam s az ő
 nyelvüket utánoztam. Végre úgy tudtam
 ugatni, nyávogni, üvöltöni, ordítani, mintha
 én lennék az állatok Bábeltornya. Egyszer az-
 tán, ezelőtt úgy húsz évvel, kutyamódon el-
 fogott a honvágy. Sok bolyongás után vissza-
 mentem szülővárosomba. De már úgy hozzá-
 szoktam az állati élethez, hogy nem értettem
 és untam az embereket. A rokonaim pedig,
 mikor látták, hogy a szobákban négykézlábra
 ereszkedem és hogy nyávogok és üvöltök, be-
 akartak vinni a bolondok házába. Akkor visz-
 szajöttem ide s most meglehetősen megvagyok.
 Van két sakál barátom, egy tigris, négy orosz-
 ián, több pusztai kutya és vadmacska. A ka-
 szinó nálam van s elég jól el tudjuk tölteni az

időt. Hát, fiam, ha komoly a szándékod, jobb ha hamarabb kezded. Ahol nincs ember, arra nem jár az Isten és ott nem lehet ember az ember. Ereszkedj négykézlábra még most, hogy hamarabb hozzászokjál.

Az öreg nem egyfolytában mondta el az életét. Közben-közben négykézlábra vetette magát s különféle állati hangot hallatott. A végén pedig nagy mohón ugrott a földre és négykézláb teljes tüdővel sakálugatást hallatott. És Pista nagy csodálatára tényleg egy sakál jött elő a sivatagból, az öreghez ment, vigyorogva nézték egymást és fel-felvakkanlottak.

Pista nem is köszönt, úgy jött el onnan. Mintha fagyott göröngy lett volna a szíve helyén. Mikor hazaért, végighevert fekvőhelyén s mint öngyilkos a folyóba, mély álomba vetette magát.

Többet nem imádkozott, nem nézett lelkébe és múltjába, mindent kidobott magából. Üres volt mint a sivatag és órákig szótlanul ülve nézett farkasszemet vele. — Csak tudnám, merre jár a Számum, — mondta egyszer.

Sokat aludott, sokat hevert. Enni nemigen evett s unta a szükséges munka mozdulatát. Egy reggel aztán különös dobogást hallott. Egy gazdátlan teve közeledett az oázis felé. Odament a forráshoz, mohón, hosszan ivott belőle. Fel volt kantározva és ülőke volt a há-

tán. Ki tudja, mi történt a gazdájával. Ahogy meghűsítette magát, hosszú nyakát előre nyújtotta és szelíden, hívón nézte Pistát.

A Pista élete egyetlen egy gondolatba lobhant. Befutott a barlangba, nyakába vette a drágasággal telt batyut, felült a teve hátára.

A teve, mint aki tudja a dolgát, gyors ügetésben indult útnak. Az oázis csakhamar eltűnt Pista szemei elől.

Több mint három hétig ment a teve hátán, kevés pihenéssel. Egyszerre csak kezdett megelevenülni a föld, mind több zöld fakadt fel kebelén, bokrok és fák tünedeztek elő. Azután már útra talált. Egyszer aztán csak elállott a szíve. Drága szép szántóföldek aranya ringott a napban.

A nap meghajlóban volt. Pistának kiserkedt a könny a szemeibe. A levegőben közeli falu finom füstjét érezte. Azután hosszú, hosszú kakaskukorékolás hallszott s forró zokogássá bomlott a Pista szívében. Nemsokára feltűnt egy falu, oldalt mellette egy kis bokros sűrűség volt. Előtte az út szélén egy kút. A kút előtt egy szép barna bennszülött nő állt, fején vízzel telt korsó volt s nagy dióbarna szemeivel nézte a közeledő utast. Mikor Pista odaért, leszökött a tevéről, hogy a batyu nagyot nyekkent a nyakában, odafutott az asszonyhoz, átnyalábolta, össze-visszacsókolta.

aztán karjaira ragadta és futott a sűrű felé. A korszó leesett az asszony fejéről, eltört és vize szétfolyt az út porában. A tevé odament a kúthoz s boldog kortyokban inni kezdett.

VII. SZOMORÚ KARÁCSONY

1.

Ahogy Pista erőre kapott s testéből végkép kipihente a sok gyötrődés emlékeit, kisszámú, de biztos karavánt szerzett s azzal eljutott a kikötőig. Ott egy fényes hajót bérelt, hogy eljőjön az európai országokba. Unta már a kalandokat, a hallgatást, a vad vidékek nagy magányosságát. Lelkének már csak egy füle volt és élete abba folyton ezt mondta: — Még fiatal vagyok, még fiatal vagyok.

A hajó szerenesésen átkelt a tengeren s Pista a világ egyik legnagyobb városában telepedett le. Fényes palotát vásárolt magának a város közepében, rengeteg szolgát fogadott fel, ragyogó kocsikat és pompás lovakat tartott. Mikor először sétált végig palotájában, apró örömök gyúltak fel a testében. Olyan jól esett bőrének a szőnyeg puhasága, kezének a kilincs aránya, lábának a parkett simasága, szemének az aranyos öreg bútorok, ásvirág, a szép képek, a nagy komoly állványok a

drágakötésű könyvekkel, az egyenruhás inasok párhuzamos meghajlása az ajtóknál, az ezüst edények és a szép finom ételek.

Sok barátot gyűjtött maga körül és nagy-szerű szeretőket tartott. A város legelőkelőbb fiataljai s messze országok kiváltságosai, kik idejöttek elkoptatni a fiatalságukat, körül-hemzsegték ezt az újonnan, jött különös embert, akinél pazar kényelem, végtelen eszem-iszom, kitűnő bor és pompás zene volt s aki úgy szórta a pénzt, mint lámpa a fényét és azért mégis mindig több pénze volt. Pista nyitottkezü, vidámszemű és melegsavú volt mindenki iránt. Nem nézte, hogy rossz-e vagy jó valaki, szereti-e vagy nem. Külön-külön nem vizsgálta az embereket. Neki vidáman hadonázó, hejehujás, éneklő, kacagó tömegekre volt szüksége. Aztán lássák ők, hogyan állanak a lelki kamarájukkal.

A nők bomlottak utána, mert soha ilyen győzelmesen szép nem volt Pista, mint most és szépségének nem ártott az, hogy gazdag. Megbarnult arcából kissé fátyolos fénnel világotlalt ki kék szemei, göndör haja dús koszorút font hatalmas homloka körül, széles vörös ajkán örökös sóvárság hívott a csókra, de arca mélyén, az arca mögül átlátszó arcán mindig volt valami szomorú homályosság, ő is fogyasztotta a nőket, mint szomjas ember a palackokat, de egy sem lehetett egy hétnél tovább szeretője. Nem akarta, hogy valame-

lyikbe lelkével is gyökerezzenek, nem akart addig várni, amíg a majmát is felfedezi a hozzáboruló nőnek. A fájdalmat még a gondolata is kerülte, mint a ragadós betegséget. A város legszebb női lettek sorban szeretőivé, ő egy bét múlva pénzt vagy ajándékot adott nekik, aztán rájuk sem nézett többé. Sírhattak, átkozódhattak, sápadhattak és kacérkodhattak tőle, amennyit akartaik.

Amint barátait és barátnőit kezdte megismerni, lassanként arra a felfedezésre jött — és ez roppant mulattatta —, hogy voltaképen mindenik egy kis gépecske, melyet egy vágy, egy hiúság, egy irigység, vagy sokszor egyetlen szó mozgat. És azt tapasztalta, hogy minél inkább mámorosak, a magukra szedett hazug lelki lim-lom annál jobban leválik róluk s a kis gépecske egyhangú csattogással zakatol ki belőlük. Ezért nagy tivornyákat rendezett palotájában s nagy mulatsága volt, ha egy bizonyos idő múlva mindenkiből elő tudta csalni azokat a mozdulatokat és szavakat, melyeket előre kinézett belőlük. Egyik fiatal barátja, az ország egyik főemberének a fia, akár poharat emelt, akár lányt ölelt, akármilyen tettbe lódította életét, mindig ezt kiáltotta: életet, életet, életet! — A fiatalember sápadt volt és szikár, arcát összeroncsolták a korai élvezetek, tüdejében öblösen ugatott a halál, odalbordáiban táncolt a nyilallás. Sokszor, mikor felgyúlt a mámor benne, rettentő köhögés tá-

madta meg. Úgy vonaglott a halál szorításában, hogy kiejtette a poharat a kezéből. De a köhögések és nyálas rázkódások közé odaöklen-deate: — életet, életet, életet! — Elvéznult testéből kifutott a fiatalság, mint tiszta lány a tivornyás házból, a csókra már régen képtelen volt, de azért szikkadt, koporsótestét örökösen csókos nőkhöz dörzsölte s a nő gúnyos kacagásai közül ki-kikurjantott: — életet, életet, életet! — És minél többet emlegette az életet, a csontváz annál jobbam kilátszott belőle, ő tényleg azt hitte, hogy tombol az életben. Mikor otthon magányos éjszakákon a görcs, a szédülés, a köhögés megrohanták és marcan-golták nyomorult vázát, gondolatában félmez-telen nőekkel telt pohárból itta azt, amit Ő élet-nek nevezett.

Egy öreg diplomata barátja, aki az ország legbokrosabb ügyeit bogozta ki s akinek fél-szeme üvegből volt, haja parókából, fogai ide-gen csontból, ruhája alatt pedig gépezet volt, hogy tudjon leülni, felállani, járni, mindig ezt mondogatta: — Hát bizony, fiatalság, fiatal-ság. — Ezt ismételte minden alkalommal s ezért örökifjúnak, az élet nagymesterének tar-tották s fiatal lányok kacér ajánlkozással dör-zsölődtek hozzá.

Legfeltűnőbb volt a társaságban egy híres színésznő. Már nem volt fiatal s hogy körül-belül háromszáz férfit kifárasztott a csókok országából, únt már mindent, mint szerepeit.

Most már csak a szeme nézésében élt. Nagyszép szemeivel különös szomorúsággal tudott nézni s minden helyzetben szavak helyett ezt a nézését vette elő, mert tudta, hogy ezzel még mindig hat. Barátja volt egy fontosarcú főhivatalnok, aki józanon és részegen mindenkire rejtelmesen félrehívott, becsületszavát vette, hogy nem árulja el azt, amit mondani fog. És azután nagy rémesen az illető fülébe súgta: — Elpusztulunk, a nép megmozdult.

A legünnepélyesebb egy vékony nyakú, síró térdű gróf volt. Ez a gróf végtelen jószágoknak és rengeteg vagyonnak volt az ura. Vadászott, lovat futtatott, fogadott, kártyázott, mint a többi gróf. Egyszer aztán egy vadászon megütötte a lábát. Esős őszi napok voltak s ő három hétig nem hagyhatta el a lakását. Nem volt mit csinálnia, hát elolvasott egy könyvet. Akkor álmélkodva látta, hogy mennyi betű van a világon s hogy a betűkből mennyi okos dolgot lehet összerakni. így például megtudta abból a könyvből, hogy aki tanul, többet tud, mint aki nem tanul, hogy a festménynek hasonlítania kell az élő eredetihez, hogy a bronzszobrot öntik s nem egy földből kiásott bronzércbe faragják s más ilyen meglepetéseket. Ettől a könyvtől úgy megduzzadt az egyénisége, hogy attól a naptól kezdve nem vadászott, nem futtatott, nem fogadott, nem kártyázott, hanem mindig minden helyzetben ezt mondta: — A kultúra, höl-

gyeim és uraim, a kultúra! — Nemsokára köz-
tisztelet tárgya lett, a tudósok akadémiá-
ja megválasztotta tiszteletbeli elnökének, a ki-
rály megtette az iskolák és művészetek
íőminiszte-rének. De azért szeretett társaságok-
ba vegyülni P szívesen járt el Pista lakomáira.

Pista már ismerte mindeniknek a gépecs-
kóját és mindeniknek külön melléknevet adott,
mellyel ezt az eldugott valóját nevezte meg.
Az inasok eltanulták tőle ezeket a furcsa ne-
veket és ha idegen nem hallotta, úgy jelen-
tették be őket gazdájuknak. Ezen Pista sokat
mulatott. Általában örömet szerzett neki, ha
minél több oka volt megvetni azokat az em-
bereket, akik vendégszeretetében lubickoltak.

Egyszer már harmadnapos volt a hejehuja
a Pista palotájában. Mindenki mámoros volt
már, a zene harsogott, mint a végítéet, a nők
már félig meztelenek voltak. A párok úgy
táncoltak, hogy az már elnyújtott vad szerelmi
csók volt. Akkor az inas bejött és félve jelen-
tette gazdájának, hogy a város parancsnoka
szépen kéreti a méltóságos urakat, mulassanak
csendesebben, mert ma Nagypéntek vau, az
Idvezítő halála napja.

Pistának minden pompa s dáridó után
lelke mélyén ott égett a sivatagi nagy vereség.
Most valami roppant dac mozdult fel benne.
Kigyúlt arccal kiáltott fel:

— Hölgyeim és uraim, csak azért is mulas-
sunk, amíg mozdulni tudunk, amíg a palota

nem megy szét porrá alattunk. Bennünket csak az öröm vált meg.

A dáridó felcsapott, mint egy bomlott tenger. A tánc kacagó örületes toporzékolássá lett, az ének vad rikoltássá szilajult, a zene üvöltött, mintha a halál cigányai húzták volna az utolsó táncot. Egyszerre csak az uccáról szelíd, alázatos templomi ének hallszott fel. A mulatók egy része a hatalmas ablakhoz futott. Egyszerű szegény emberek, imádságos arcú asszonyok nagy tömege szelíd hömpölygésben énekelve ment a közeli templom felé. Pista szeméibe visszajött a régi vadság, feltépte az ablakokat és kiáltotta:

— Krisztus, én is hívom a te néped, meglátjuk, ki győz, te vagy én!

Azzal felrántotta egy szekrény fiókját, széles marokkal szedte ki onnan az aranyakat, kidobta az ablakon és süvöltötte:

— Emberek, emberek, ide jöjjetek, itt aranyat kaptok!

A tömeg már éppen befordulóban volt a szomszéd uccába, ahol a templom állott. De amint látta a csengő aranyesőt, megfordult s vad tiprásban rohant az aranyaknak. Eldobták imádságoskönyveiket, hogy többet marcoljanak, rúgták, torkonragadták, szidalmazták egymást s egymás összeszorított markából csikarták ki az aranyat. Pista folyton telt marokkal szórta a pénzt s nagyokat ujjongott az alatt tülekedők rángásain. Az ablakhoz zsú-

folódott vendégeknek roppant tetszett a jelenet. A szikár fiatalember véres köhögések közt mámorosan csuklotta: — Életet, életet! Ez az élet! — Az öreg diplomata pezsgőtől csurgó képén hamis mosolygás volt: — Hát bizony a fiatalság, a fiatalság! — A főhivatalnok rémes arccal súgta a szomszédja fülébe: — Elpusztulniuk, a nép megmozdult. — A híres színésznő pedig Pista elé került, nagy szomorú szemeivel ránézett, de most már szólt is:

— Vigyázz, Krisztus visszaadja a kölesönt.

Barátai sokszor figyelmeztették Pistát, hogy a társaságban van egy most hírre jutott, még gyermeklány táncosnő, aki egész estéken át nagy benyelő szemekkel nézi őt. Pista ügyet sem vetett a dologra. De mikor egy főúr lakomáján egy este melléje került az asztalnál, a fiatal lány szeméből olyan forró könnyörgés jött ki, hogy lakoma után Pista kocsijára vette és magához vitte. A lányban annyi gyermek volt még, olyan zuhatagos szerelemmel hullott oda a férfinak, hogy Pista nagy nyugtalanságot kezdett érezni. — Igen sok szív van az ölelésében s ön utálok a szívet — mondta magában. A lány a következő napok mindenikén felkereste és ő mind nyersebb lett hozzá. A negyedik nap estéjén egy barátjától tartott gyalog hazafelé. Az egyik uccában egy erősen lefátyolozott fiatal lány suhant el mellette. A mozdulatokról rögtön ráismert új szeretőjére. — Aha — gondolta magában — most va-

laki máshoz megy a lelkem, hogy ugyanazt a nagy szerelmet, ugyanazt a szívet játssza el neki, mint nekem. Ennél, úgy látszik, hamar előbújt a majom. — Jól esett neki ez a felfedezés. A lány után lopózott, hogy megszerezze a bizonyosság kielégülését.

A lány gyors suhanással tűnt át az uccákon. A fényes uccák elmaradtak, a külváros halvány lámpái közt krampliköves rossz gyalogjárón illant tova. — Hát nem is úrral, hanem valami suszterlegénnyel kell osztozkodnom! — mondta Pista és ez a megvetés még jobban esett neki.

Egy nyomorult kis ház kapujában egy nagy barnakendős öregasszony várta a fiatal lányt. A ház mellett egy nagy diófa volt, Pista mögéje bújt. Az öregasszony átölelte a lányt, felemelte fátylát és össze-vissza csókolta.

— Itthon van az édesapám? — kérdezte a lány.

— Itthon van, lelkem, megint borzasztóan részeg. Ha bejönne, megint csak bántana. Engem is halálra vert tegnap.

A lányból kizökkent a sírás:

— Csak már egyszer annyi keresetem lenne, hogy kiválthatnám édesanyámat ebből a szenvedésből. Elmegyünk egy más városba, ahova apa nem fog tudni követni és ott majd nyugodtan élünk. Most hoztam egy kis pénzt, keveset, mert a fizetésem mind rámegy arra a

sok átkozott ruhára. Rossz pénz pedig nem kell nekem.

Az öregasszony elvette a pénzt. Kérdezte:

— De miért vagy olyan halovány, lelkem?

A lányból kétségbeesett zokogás tört ki:

— Szeretek, szeretek, szeretek, édesanyám.

— Kicsodát?

— Ne kérdezze, édesanyám. Gazdag, hatalmas urat, akinek életében én csak múló öröm vagyok. Négy nap óta az övé vagyok. Oh, édesanyám, miért születtem.

Másnap Pista únt, bosszús arccal fogadta a kis táncosnőt.

A kis lány félénk rebbenéssel közeledett a hatalmas férfihoz. Pista egy tárcát nyújtott neki át:

— Itt van, kisasszony, az eddigi fáradsága díja, most már unom. A kisasszony könnyen kap mást magának.

A lány örült döbbenettel nézett a férfira és egyetlen zokogó jaj szökött ki a száján. Pista haragos türelmetlenséggel mondta:

— Ne komédiázzék, kisasszony, nekem nem kell szív, én undorodom a szívtől, volt benne elég részem, majd megfulladtam bele. Nézze, ebben a tárcában ötvenezer forint van, az többet ér minden szívnél.

A lány eltaszította a feléje nyújtott kezét. A tárca a földre esete. A lány kifutott a szobából.

De a küszöbön megállott. Szép gyermek-

fejét visszafordította. Nagy égő szemeit rányitotta Pistára és kiáltott:

— Megbánod, megbánod, meglátod, hogy megbánod.

Elment. Pista aznap nem találta helyét. Este óriási lakomát rendezett a város egyik előkelő vendéglőjében. Hajnal felé a mámoros társaság nagy énekelve felkerekedett, hogy Pistánál folytassák a zenebonát. A nők a férfiakba csimpaszkodtak, a férfiak palackokat és poharakat hoztak magukkal s az uccákon mindegyre megálltak, töltöttek, kurjongattak, koccintottak, csókolóztak. Aztán danolva tovább folytatták útjukat. Ahhoz a templomhoz értek, mely közel volt a Pista palotájához. Az egyik nő kacagva kiáltotta Pistának:

— Nézd, szép ember, ott van az a Krisztus, akitől elcsábítottad a híveket.

És tényleg a templom oldalfalán nagy fészület volt, rajta a Krisztus, lábainál a síró Magdolna. A rozzant tüdejű fiatalember kivált a társaságból, kezeiben telt pohár volt. Tántorogva ment a fészület elé, magasra tartotta a poharat és mondta:

— Ez az élet, Krisztus, ez az élet!

A pohár kiesett kezéből és éles sírással tört el a köveken. A fiatalember elvágódott. Többen odasiettek. A hullott ember arca sárga volt, szája tajtékos, szíve nem dobogott. Meghalt.

— Meghalt! — kiáltották a feléje hajlók.

Pista felriadt. De azért is haragosan dobantott lábával és felgyúlt arccal, kicsattanó hangon kiáltotta:

— Ha meghalt, meghalt, mi élünk. Gyerekek csak hozzám, mi annál jobban fogunk mulatni. Krisztus, én nem félek tőled!

A társaság egy percre dermedten állt. Mindenki szíve mögött ott volt a halál. Akkor egyszerre eldobták poharaikat, a palacokokat, odarohantak a kereszthez, térdre borultak és imádkozni kezdtek.

— Megbolondultatok? Gyertek már! — kiáltotta Pista.

Senki sem felelt, senki séma. fordult feléje. Krisztus visszaadta a kölcsönt, most ő hívta el társait. Pista sötéten, dacosan ment hazafelé.

Be akart csöngetni, mikor észrevette, hogy valami van a palota kapujában. Lehajolt. A kis táncosnő hullája volt. Szép arca szörnyű kínra volt torzulva, hideg ajkai szedrjesek voltak. Megmérgezte magát. Megint hullá, megint hullá.

2.

Estefelé volt. A kis táncosnő temetéséről ment hazafelé. Gyalog ment, hogy csak testté fárassza magát, gyalog ment, hogy minél később érkezzék haza. Úgy félt ma a nagy

pompás termektől, a bútoroktól, a nyitott szemű dolgok könnyörtelen beszédétől. Egy kanyarodónál észrevette, hogy ismerős alak megy előtte. Egy férfi volt, kopottas ruhában, véznatestű, félrevont vállú. Siralmas vékony lábai voltak és viharvert háta. Vékony nyakát behúzta vállai közé, mentében a házak tetejét nézte, járása a beteg gyermek ténfergése volt. Mikor Pista mellette ment el, rászólt:

— Jó estét, méltóságos úr!

Ihtu volt, a város egyik híres költője. Neve országosan ismeretes volt s szép verseit mindenütt olvasták. De azért meglehetősen nehéz viszonyok közt élt. Mert kerülte az urakat és nem tudott hivatalos érdemeket szerezni. Pista úgy kapott ezen a kopott emberen, mint egy mentőcsolnakon:

— Jó, hogy találom. Jöjjön el hozzám. Olyan jó lesz ma olyannal lennem, aki ismeri az emberi szenvedéseket, ösak egyedül ne legyen az ember!

A költő bennülő apró szemével ránézett Pistára, mintha orvos szúrna két hegyes boncoló késsel egy titokzatos hullába. Megcsóválta a fejét.

— Palotába én nem megyek. De ha a méltóságos úr velem jön egy városszéli kis korcsmába, akkor együtt tarthatunk.

Egy csinos kis fehérfalú korcsmába mentők. A korcsmáros egy kissé sánta, virágzó

képű kövér ember volt, örök derűvel arcán. Amint meglátta a költőt, barátságosan hunyorított. Azután pompás bort adott elő. A két vendég egymással szembe ült. A költő mohó, gyors egymásutánban nyelte a poharakat, Pista alig érintette az ajakát. Egy darabig mindketten hallgattak. Egyszer aztán a költő mély apró szemei kigyúltak, fájdalmas fáradt szája megnyílt, csúf sárga fogai kivillogtak. Vonásai közt leborított lámpással egy kósza lélek futott át. Kacagott egyet, de azért nagy szájalommal mondta:

— Szegény méltóságos úr!

Pista felrezzent:

— Miért nevez engem szegénynek?

A költő már mámoros volt, folyt belőle a szó:

— Mert nagyon, nagyon szegény. Az uccai koldus Krózus magához képest. Már rég figyelem, maga az én vigasztalásom. Látta, én rossz viccnek születtem a világra, azt sem igen tudom, hogy kitől. Hatéves koromban kivertek, mint a mostoha kutyát s azóta magam járom az életet. Szenvedtem nyomorúságot, megvetést, irtózatot napokat. De legnagyobb szenvedésem volt, hogy ezzel a göthös testtel, ezzel a majomképpel, apró szemekkel, sárga fogakkal és vén szájjal ki voltam tagadva örökre a szerelemből. Óh, méltóságos úr, én nem lehettem soha fiatal! Még a fizetett lányok is elhúzódtak tőlem, örökre ki

vagyok tagadva a családból, sohasem fog pirosarcú, egészséges asszony aggó gonddal asztalhoz várni, pufók gyermekek sohasem fognak apjuknak nevezni. És mégis, mikor a méltóságos urat látom, nagy gögösen szerencsésnek érzem magamat és mondom, hogy én ezzel a kitagadott pofával boldogabb vagyok, mint maga, aki szép, erős és gazdag. Mert maga nem tudja, hogy mit csináljon magával s minden tette csak menekülő vergődés, hogy ne legyen öngyilkos. Óh, én meg tudom látni a szemeken át a lelket és látom, hogy ez a szép test rácsos börtön, melyben rabruhában gyötrődik, tépi láncát, szabadulásért jajgat a fegyenc lélek. És maga egyedül van mindig s minden emberben, aki közelít magához, csak jobban visszhangzik az egyedülvalósága, mint ahogy a pince döng a fen járó léptei alatt. Én pedig, ha írok, ha a szenvedés, csúfság, megvert napjaim versekké lesznek, akkor én egy nagy ölelést teremtek magam köré, minden megrabolt, minden beteg szív ölelését, akik az én sírásommal sírják, az én kiáltásommal visítják meg életüket. Mennyi szívvel vagyok én gazdagabb, mint maga, szegény, szegény koldus méltóságos úr. Éjfél felé váltak el. Pista ígéretet erőszakolt ki a költőtől, hogy palotájában is fel fogja keresni. Különös nyugtalanul érezte magát, mintha új harangokat húztak volna meg életében. Aztán súlyos volt lelke ettől az

nj Halottól, aki miatta dobta el szép fiatal életét. Hát neki mindig ölnie kell s nem mozdulhat úgy meg, hogy valakit ki ne taszítson az életből? De valami megmozdulást is érzett magában, mintha dermedt szárnyak elevednének meg lelkében. Hazaérve odadúlt az íróasztalához, szórakozottan tollat vett kezébe. Egyszerre azon vette észre magát, hogy verset ír. Jajgató, véres szavak, mint éneklő gladiátorok rohantak ki lelkéből s énekeltek az örök vergődést, az elvesztett utat, a mindennapi bizonytalanságot és az Örök szomjúhozást. Furcsa, zord szavak serege volt ez a vers, jajgatott, mint a sebzett madár és zúgott, mint az őszi erdő. Pista hangosan olvasta fel magának és kiszökött rá a könnye. Azután nagy megkönnyebbülést érzett, úgy érezte, mintha teste tiszta fehér bölcső volna s egy nagyon jó gyermeket ringatna, aki nem mer sírni, hogy meg ne szomorítsa anyját. Lefeküdt és mélyen elaludt.

Ettől a naptól kezdve szakított a tivornyákkal és előbbi barátai nagy részével. A nőket pedig kerülte, mint ahogy egy előre tudott árkot kerül az ember. Az Hitú révén költőkkel, művészekkel ismerkedett meg, azokat gyűjtötte maga köré, segítette őket és igyekezett műveiket megismerni. Ő maga is mind több verset írt, melyeknek bizarr zenéje és új őszintesége meglepte az embereket s vagy nagyon szerették, vagy nagyon szí-

dalmazták érte. És ez a lelke körül folyó küzdelem nagyon élővé tette s jólesett neki. A szobrászok kiabrázolták szobrokban, a festők megfestették, a költők pedig műveiket ajánlották neki. A neve mindennap ott volt az újságokban és a fiatal lányok szeme felvilágolt, mikor az uccán megpillantották. Élete újra fellobbant ebben az új életben és Ihtu, akivel mélyebb barátságot kötött, sokszor mondta neki:

— Látod, most találtál rá az igazi életre. Csak a művészet élet és minden egyéb fájdalmas látszat. Az egész ötezeréves emberi vergődés, minden vér és minden zokogás, amiből megfonták a történelem rángó szövetét, minden bántott szív és kacagó ágyék azért van, hogy örökkévaló formát kapjon a művészetben. Az egész hadonászó, vergődő emberiség értelme egy pár szép vers, egy pár szép szobor, egy pár szép kép.

Palotája csakhamar a költők és művészek állandó tanyája lett. Szolgái ugyan nem jó szemmel nézték ezt a vendégváltozást, mert a költő urak rendtelenebbek voltak és kevesebb borraalót adtak. De a palotában azért mindig jó ebéd, jó vacsora, jó bor várta a halhatatlanság fiait és soha senki nem hívta hiában félre Pistát, ha pénz dolgában megszorult. Néha egész éjszakát töltöttek nála, verseket szavaltak, elbeszéléseket olvastak fel, kritizáltak, új zeneműveket mutattak be.

Pista lassanként úgy hatolt be ezeknek az embereknek a világába, mint egy exotikus falu lelkébe. És nagy csodálatára ezekben még hamarabb rátalált a gépecskére s ez a gépecske még inkább egyedül uralkodó volt bennük, minit előbbi barátaiban. A legnépszerűbb volt köztük Noszo, akinek egész költészete ebből a szóból állott, hogy: ón. Ezt a szót énekelte el ezer hangon, vékonyan, vastagon, kéréllőn, fenyegetően, sírva és kérdezve. Néha csi-cseregte est a szót, mint ágra szállt einege, néhia röhögte, mint jóllakott disznó, nyerítette, kukorékolta, ugatta, nyávogta, füttyülte. A roppant élet egész víziója, minden lemondó könny és termő kacagás ebbe az egyetlen szóba tömörült nála. Barátai ezért nagy lírai költőnek tartották s verseit merített papíron is saját kézírásával ellátva árulták. Ő különben rozoga, göthös férfi volt, aki betűkön szopta magát emberré, az életet nem ismerte s a szerelem és a nő ismeretlen hercehurca voltak előtte.

Jó barátja volt Babairov, a b-betűvel kezdődő szavak költője. Feltűnt a társaságban, hogy Babarov sohasem mert az égő kályhához közelíteni s ha véletlenül megtette, különös égett papírszag terjedt el az egész teremben. Egy újságíró aztán utána kutatott a dolognak s meglepő dolgokat tudott meg Babarov keletkezéséről illetőleg. Évtizedekkel azelőtt az egyik külvárosban egy rossz fűzfapoéta élt,

aki azzal kereste kenyéréi, hogy szerelmes szolgálók, epedő varróleányok és holdkóros kereskedősegek szívét szedte zengő rímekbe. Hogy a rímek mindig kéznél legyenek, üres óráiban bosszú papírszeletekre ezrével jegyezte fel az egymással rímelő szavakat. Ezek a papírszeletek óriási halommal gyűltek fel szobája egyik szegletében. Egyetlen szolgálója, egy fiatal tányértalpas falusi lány egy unalmas tavaszi napon ezeket a papirosdarabokat egy rongybabává gyúrta össze, melynek keze, lába, ábrázatja volt. A poéta aznap részegen jött haza s hogy mi történt azon a tavaszi éjszakán, nem lehet tudni. Egy napon aztán megjelent az irodalomban egy Babarov nevű költő. Babarov nem élt, nem evett, nem ivott, nem csókolg, nem aludt, nem álmodott. Babarov éjjel-nappal idegen országbeli verseket olvasott, azokból írta ki a rímeket, vagy pedig maga írt verseket. Ő a világot a b-betű zenéjében hallotta s költészetében egybeköltötte a nyelvnek minden b-vel kezdődő szavát. Ezért igen csodálták s ő maga sem volt elégedetlen magával. Egyszer egyik esti lakomán elvágta a csuklóját s a jelenlevők nagy csodálkozására vér helyett a következő szavak bugyborékokat k-i belőle:

bimbó,
bamba.
bingyó,
banda,

bárka,
bolond,
bálna,
bolyong.

Ettől a perctől kezdve aztán igazán vérbeli poétának tartották. Néha azonban forró tavaszi napokon az örök csók mégis feléje lehelt. Ilyenkor nyakát, mely hasonlított egy gigászi dugóhúzóhoz, teljes hosszúra nyújtotta ki s összefogva barátjával, Noszóval, leültek egy könyvtár szögletébe s közösen kibökött rímekben mutyiban lelkesedtek bele az egyetemes csókba. Különös szervezet volt, mely a millióarcú világból csakis a rímet és az asszonáncot tette magáévá. Egyetemes élehetlenségét különben elefántcsonttoronynak nevezte s igen előkelő művésznek érezte magát, mikor ezt a szót kimondta.

Halima a lelki finomságok költője volt. Versben, elbeszélésben, regényben és esszében analizált, analizált és megint analizált. Nála az emberek nem ettek és nem ittak, hanem ebédre és vacsorára analizálták az anyagcserét. Szereplőinek még az ülőkéje is lélekből volt s egyik elbeszélésében a favágó nem azt mondta, hogy: ón favágással keresem a kenyerem, — hanem: a favágás az én *kiélési formám*. A csendet ezer formában tudta feltálni s a pipázás nála *lelki történes* volt.

Kokoro volt a társaság humoristája. Az éktelen csiif, alacsonytermetű, kiflilábú, hurka-

orrú emberke olyan volt mindig, mintha azelőtt két perccel pottyant volna ki az ószövetéségből, valahonnan az egyiptomi sanyargatás tájékáról. De ebből az összerücskölt emberből mindig folyt a humor, mint a fázó gyermek orraleve. összes humora pedig abból állott, hogy gyermeknek tetette magát, selypített és a szavakait ismételte, ő voltaképpen már halálosan unta ezt a mulatságot és szerette volna földhözválni magát, mint megunt bohócsipkát. De pénz és nevezetesség ezért járt neki s robotolta a humorát, mint rab a favágást.

Az ország kritikai érzéke az öreg Salamonban dudorodott egy csomóba. Bölcs Salomonnak hívták és ő ezt a nevet igazán megérdemelte. Ez a bájos öreg ember fiatal korában szabómester volt, de ezzel a mesterségével nem igen boldogult. Az oka ennek az volt, hogy minden percben szomjúságot érzett. Ha egy megrendelt kabát ujját megcsinálta, szomjas lett. Akkor elment a rendelőhöz és mondta: — Kabátod. egyik ujja kész van, fizesd ki a megfelelő részét a ruha árának, mert csak úgy folytatom tovább. — Az mit tehetett, fizetett. Akkor Salamon a pénzt megitta, nehéz lett a feje, ezt a nehézséget kialudta és csak akkor fogott a másik ujjhoz. Mikor ez is kész volt, megint pénzt kért, megint ivott, megint nehéz lett, megint aludott. így ment ez minden ruhadarabbal. Természetes, hogy így a rendelőknek sokat kellett várnia s ezért lassanként

elmaradoztak tőle. Salamonhoz beütött a nyomorúság. De akkor egy nagyszerű véletlen megváltotta szűkös helyzetéből és felemelte az emberek csodálatába. Az ország egy hatalmas államférfia egy színdarabot írt. A színdarab olyan rossz volt, hogy a sűgő zokogott, amikor sűgta, a színészek megsoványodtak, amíg betanulták, a színházi díszletező pedig lemondott állásáról és elment trappistának* Azon a napon, mikor ezt a darabot először játszották, Salamon éppen egy sarki hordár jobb nadrágszárát ápolta meg s kapott valamicske pénzt, mely futotta egy liter borra. Homályos hangulatban ment el a színház mellett. Amint meglátja a nagy világosságot, mondja: — Még van pénzem, megmutatom, hogy úr vagyok, színházba megyek. — Az előadás már megkezdődött. Amint pénzt kiveszi, a jegyáros rákiált: — Csak nem vesz pénzért jegyet, könnyelmű ember. Itt van ni, fogja ezt a szivart, még ez jár magának a kegyelmes úrtól azért, hogy bemegy. Üljön oda, ahova kedve tartja. Salamonnak tetszett a dolog. Kikeresett egy páholyt, beleült. Sejtette, hogy furcsa figurák másznak ide-oda a színpadon, de nem sok ügyet vetett rájuk, mert álmos is volt. Elszunnyadt. Mikor a felvonásnak vége volt, a közönség éktelenül fűtyölt és rothadt tojásokat dobált. Salamon felriadt, fejét kissé oldalt hajtotta és mondta: — Ejha! — Hát véletlenül éppen a szomszéd páholyban volt a hatalmas

államférfi, aki a darabot írta. Jóságosan feléje fordult: — Látom, hogy csak Ön érti a darabomat, csak ön méltányolja. — Salamon megint mondta: — Ejha. — Erre az államférfi másnapra magához hívta. Salamon elment, az államférfi kinevezte őt állami főkritikusnak. Azóta nagy bőségben élt s ha verset, regényt, elbeszélést mutattak neki, mindig az mondta: ejha. Ezért nagyon mély, megértő és objektív embernek tartották. Egyebet nem is igen beszélt, mert rendszeren borospohárral takarta el száját.

A gömbölyű Hiritz egyetlen műfajt művelt: a leleplezést. Mivel semmi más műfaj nem sikerült neki, gyűlölt mindenkit, akinek valami sikerült. Gyűlölte íróársait, akiket emlegettek, gyűlölte a politikusokat, kik hírnévre tettek szert, gyűlölte a megtapsolt színészt, még a lámpagyújtogatót is gyűlölte, ha sikerült meggyújtania a lámpát. Mindig leleplezett, minden örömbe belerontott, minden tisztaságba belepiszkolt s amellet mindig áldozatnak sírta magát, aki nagy tehetségével elkalódik.

Volt ott még sok más istencsodája s Pista nemsokára gyökeréig ismerte mindeniket. Elcsodálkozva látta, hogy milyen könnyű mindenikhez megkapni azt a nagyon egyszerű kulcsot, melynek segítségével gépecskéje összes titkait fel lehet tárni. Lassanként észrevette azt is, hogy ezek, akik nem tudtak ellenni

egymás társasága nélkül s folyton egymást keresték, halálosan gyűlölik egymást. Mindenik gyűlölte mindeniket. Pista próbát tett s bizalmas négy szem közt kérdezte meg mindeniknek a véleményét a többiről. És a jellemzések mindig ilyenek voltak: — Tehetségtelen csirkefogó. — Piszkos analfabéta. — Nincs benne eredetiség és nem becsületes. — Milyen emberek csinálják az emberek lelkét! — csodálkozott Pista.

Minél többet volt írók és művészek között s minél többet beszélgettek előtte irodalomról és művészetről, annál kevesebb lett érdeklődése az irodalom és művészet iránt. Régebben a szép belerándult éhes fiatal lelkébe, mint tavaszi villámlások. Mióta ezek boncolgattak, definiáltak, latolgattak, rímelgettek előtte, kezdet háttal fordítani a könyveknek. És lassankint a versírást is abbahagyta, pedig eleinte olyan jó kinyújtózás volt ez a lelkének. De ezek között zsonglőrnek érezte onagát, aki szavakkal labdázgat.

Régebben az írókat az élet szájainak tekintette, melyek millió szívet mondanak meg. Most látta, hogy ezek a szegény hisztriók nem is élnek és egyáltalában nem ismerik az őserdő-életet. Hogy mindig csak egymás farába bújnak, mint balházkodó majmok, hogy csak egymást élik, hisztérikus irigységüket, beteg hiúságukat s művészkedésük apró mesterségeit. Elbámulva látta, hogy egy suszterinas, egy

falusi legény, milyen gazdag élet hozzájuk képest. Kis papagályok, kik a művészet kalickájában verses cédulákat húznak azoknak, akik a nagy zúgó élet tettes utait rohanják.

Egy napon a palota ablakai alatt nagy csődület támadt. Koppant tömeg verődött össze. És amint Pista látta ezt a hadonázó, kiabáló tarka összevisszaságot, amint hallotta a kacagást, a káromkodást, jajgatást, árák kiáltását, rengeteg erő áradt feléje. Óh ez a szép, ez a meg nem szúrt, rímekbe nem szegényített vad őserdő élet. És eszébe jutott a jóságos Zsuzsa a nyüzsgő vásárcsarnokkal. — Talán akkor voltam boldog, — mondta csendesen.

Aznap este nála voltak vacsorára a halhatatlanok. Pista keveset beszélt a vacsora alatt s mert rossz kedve volt és nagy unalom folyta be, sokat ivott, hogy lelket melegítsen magába. Vacsora után felkérték Babarovot, hogy szavalja el egy versét, ő felállt, komolyan, mint egy fekete esernyőnyél és szavalta:

Bár bamba bárgyú bérenc
 Bitar békét beszél,
 Bár Bóra bökje bárkám
 S bapzomigjon búm: be szél!
 Bősz bika-vér borommal
 Borongva búsulok,
 Búm berkem büszke bércén
 Boraongva búsulok.
 Babarov, búknak bárdja,
 Babérttalan bolyong;
 Bíbor bakó barátja,

Óriási tapsvihar tört ki. Salamon, akinek bajuszáról már poharába olvadt a festék, fél-rehajtotta nyakát és mondta:

— Ejha!

Közkívánatra Babarov egy másik verssel toldta meg:

Győztem nem egy haron
 — Botora-e vagy s varom —
 S amint szikra a kvarcon,
 Felragyogott arcom.
 De ha volt kudarcom,
 Én kaptam sarcom!

Új taps, új ejha. Halima mondta:

— Lássátok, ez a művészet. Nem érthetem, hogy beszélhetnek holmi harminc éves háborúról, Napóleonról s más ilyen múltó bakalodásokról. Az ilyen rím örök, ez a világ ritmusa.

— Paparov pacsi pompász poéta! selypítette Kokoró s hogy gusztust csináljon hozzá, maga kacagott először.

Mindenki kacagott, erőltetett harsogón, hosszasan. Kokoró magában sistergett:

— Óh, de hülyék, de hülyék! Hát még ez is szellemes nekik!

Hiritzbe belenyilallott a Kokoró sikere. Odadöfött neki:

— Te, mondta a sógornőmnek a cselédünk, hogy a ti cselédtek megpofozott, mikor próbálkoztál nála.

Pista ivott, ivott és fellázasodtak a sze-

mei. Végtelen vágyat érzett, hogy rohanó lóra üljön s pusztá vad vidéken és nagy erdők végtelenségén rohanjon át. Vagy nagyot ordítson: — Hazudtok! hazudtok! — És lassanként szemei előtt dugott valójukban látszottak ezek az emberek: Babarov melankolikus hosszú, hosszú szürke gólya volt, ki sivár mocsár közepén rím-békákat szúrt a csőrére. Kokoró görény, aki viccbűzt fecskendezett. Salamon vedlett öreg csacsi, amint meglátja a kutat s elkezd iálni: ejha, ejha! — Hiritzből kibújt a sakál, egészen olyan, mint a pusztai remete sakálja, csak a képe volt gonoszabb. Volt ott sündisznó, egér, kos, mezei poloska, de a legtöbb disznó volt és fertelmesen csemesegett. Pistának sajtogtak a fülei, lehajtott még egy pohár bort, odament a fegyvertárhoz, lekapta a kutyakorbácsot a szegről és nagyot kiáltott:

— Ki innen!

A vendégek mind rámeredtek. Egy perere azt hitték, hogy valami tréfa készül. De a hatalmas férfi szemei izzottak és megsuhintotta korbácsát:

— Ki innen!

És akkor már csattogott is a hátagon a korbács. A vendégek ész nélkül szöktek fel székeikről s rohantak kifelé. Hiritz, aki nagyon kézügyében volt Pistának, az asztal alatt gurult ki. Salamonnak alig volt ideje, hogy vagy négy szivart dugjon a zsebébe s Kokoró nagy nehezen tudott egy palackot ma-

gával menteni. A Pista keze szaporán járt s azok egymást lökték fel. Úgy gurultak le a lépcsőn, mint telt zsákok. Az inasok sorfalat állva, a hasukat fogták neveltükben.

Akkor Pista becsengette a szolgákat:

— Nyissátok fel az ablakokat! — parancsolta.

A hatalmas ablakokat feltárták. A hűvös éjjel tiszta levegője elárasztotta az óriási termet. Távrolról hallszott a roppant város éjjeli tompa zúgása.

Most Pistába fiatalon, hejehujásan vissza-jött a székely legény. Levetette kabátját, lekönyökölt az asztalra, a leghatalmasabb borokat tétette maga elé. Ugy mulatott egész éjszaka egymagában. Később táncba kezdett s döngött a palota a székely legény csüddöngölőjétől. Aztán beleharsogta az idegen város éjszakájába:

Nagy az én rózsám ereje,
Kilenc pandúr nem bír vele ...

3.

Pusztá lett a palota, vendég, vigasság ki-maradt belőle. A szolgák unottan ödöngtek a termekben és az óriási folyosókon. Maga Pista úgy lézengett a hallgató szobákban, mint kísértő lélek. Utálta az embereket és nem kívánt nőt látni. És mégsem volt halott még, mégsem volt öreg. Valami nagy vágyakozás ki-

nozta, valami testetlen akarat, menni valahová, elérni valamit. Maga sem merte kérdezni, hová, mit.

A nagyvárosban már nem szerették. A kikorbácsolt halhatatlanok nagy bosszút esküdtek. Nekiestek versben, vezércikkben, elbeszélésben, szerkesztői üzenetben és minden rosszat elmondtak róla. Az emberek, mikor az uccán végigment közöttük, összeborzongtak, mintha a sátán örökösét látták volna. De bántani nem merték.

Megérkezett a karácsony estéje. Pista egyebet nem tett reggeltől fogva, mint azt mondogatta magában, hogy ez éppen olyan nap, mint a többi, hogy neki nincs karácsonya, hogy neki semmi köze az egész gyerekes cécióhoz. De azért már ebédkor nagy sírás állt szembe a lelkével. Már jókor délután bort hozatott dolgozószobájába, hatalmas tüzet gyújtatott a kandallóba, magára zárta az ajtót és megparancsolta, hogy ne háborgassák.

Egy nagy karosszéket tett a lobogó tűz elé, maga elé rakta egy kis asztalra a bort, ott ült és nézte a tüzet. Ivott, ivott s visszariasztotta gondolatait, mint idegen kutyákat. De minden pohártól józanabb lett.

Felkelt, odament a földig érő nagy tükörhöz. Megállott előtte és megrángott a szíve, mint a horogba kapott hal. Dús szőke hajában halántékai körül őszes szálak csillogtak. — Jaj, igaz, hiszem már elmúltam harminc éves!

Visszaült a tűz mellé és nagy halotti menet ment át lelkén. Hosszújajgatású tárogatók, kürtök, dobok széles zenéje mellett fákllyás emberek egy koporsót vittek. A koporsón nem volt fedél.

— Kit visztek, emberek, abban a koporsóban? — kérdezte.

— A Szabó Pistát. Szegény igen fiatalon halt meg — válaszolták.

— Hová viszitek?

— Az édesanyja mellé. Nagyon szerette az édesanyját, pihenjenek egymás mellett — felelték vissza.

A büszkeség elolvadt a kemény férfiben s a dac elhúzódott, mint száműzött király. Kezébe fektette fejét és keservesen zokogni kezdett. Oh, ha visszamehetne a kis székely faluba, az elhatárolt apró dolgok világába! Ha eddigi éveit leégethetné magáról valami nagy bűnbánat maró nedvével s új esírájú évek ígémének új életet. Mennyi erőt, mennyi szépséget kapott a sorstól és mégis meddő fa lett, lombjai közt már érzi az ősz leheletét. Így futni át az életen, mint a pusztá kóbor tövise, elpusztulni magánosan, nyomtalanul! Mert hiába volt gögje s minden dacos óvatossága, most kijött belőle a #vallomás, mint az elevenen elföldelt felhalló zokogása: az ő szívének szívekre van szüksége, ő nem tud egyedül lenni, neki család kell: jó testvér, feléje hajló nő, testéből szakadt gyermekek. De ha vissza

akar térni. az elhagyott tisztaságba, tüzes szemű fekete kutyák állják el útját: megölhetetlen bűnei.

Künn már este volt. Az uccuról felhallzott a karácsonyeste lármája. Felkelt, becsengette a szolgát, télikabátját magára adatta. Lassú, nehéz lépésekkel hagyta el a palotát.

Az uceák két oldalán vidám sátrak voltak, kínálták bennük a karácsony örömeit. A sátorosok kiabálták árúikat, a gyermekek visítottak, vagy vásári sípokot fújtak, az emberek beszéltek, nevetgéltek. Nagy ünnepi lámpák világították meg az uccákat. Az egyik szegleten nagy csődület volt. Felnőttek és gyermekek körben álltak s mindegyre óriásit kacagtak. Pista odament. Egy majomtáncoltató táncoltatta a majmát. A vézna kis állat keserves pofával rángatta magát a rosta hangjára s az ember vad biztatásaira. Azután az ember kis kosárkát nyomott a markába és a majom körüljárt kéregetni. Az emberek adtak is neki, de mindenik csúfolódott vagy barátkozott vele a maga filléréiért. A majom unott képpel ásított a nevetők arcába.

Hideg homályosság szállt a Pista lelkére, mint téli köd a didergő rögökre. Továbbment. Egy templom elé ért. A templom fényesen ki volt világítva és benne zúgott az ének. Bement. A templom előcsarnokában friss zöld gályákból nagy jászol volt összeróva. Benne

ült Mária a kis Jézussal ölében, előtte három szakállas ember, asszonyok, pásztorok, gyermekek, kis csacsik és juhok állottak. — Szegény édesanyám! — sóhajtotta Pista, de nem tudta miért. Benn a templomban egy szegletbe húzódott s hagyta átfolyni magán az éneket, mint elfelejtető, megtisztító nagy meleg folyamat. Az ének után imádkozni próbált s kétségbeesetten erőltette magát, hogy visszahívja lelkébe a régi hitet. Hidegen kongott lelke az ima szavaira, mint koporsó a ráhulló rög alatt. Kijött a templomból.

Ment az uccákon. Az emberek elfolytak mellette, ő csak a lelke könyökével érezte őket, de arcot nem látott, hangot nem hallott. Egyszerre csak künn volt a külváros szegény házikói közt. Most minden ablakból világosság jött ki, itt még nagyobb öröm a mai este, mint benn a palotákban. Egy kis földszintes ház előtt megállott. Az apró ablak nem volt lefüggönyözve. A kis szoba egyik szegletében felgyújtott karácsonyfa állott. Egy fiatal iérfi kezében egy kis szőke gyermeket tartót - s az ujjongva csókolta a fa ajándékozó ágait. Egy másik gyerek, egy nyolc-tíz éves kis fiú pedig a fa tövében játszott egy kis lovacskával. Egy szép világítóarcú barna asszony asztalt terített. Az asztal hamar kész volt, akkor behozta az ételt. Párája körülomolta szép fejét, mint egy kegyes áldozat füstje. Azután asztalhoz ültek, de előbb keresztet vetettek.

A kisebb gyermeket az anyja átvette apjától és ölében etette. Pistának kiserkedtek a könyvei és továbbkullogott.

Kiért a városból. Hatalmas, megduzzadt folyó folyt el előtte. Nem volt befagyva, de havas jégtáblákat vitt a hátán.

Hideg csapott fel a folyóról és zúgása olyan volt, mint nehéz zokogás a tragikus éjszakában. A folyón túl a síkság végtelen elhagyatottság volt. Valahonnan egy kiáltás jött, mintha utolsó jaját kiáltotta volna valaki bele az elrohanó életbe. Pista megállott.

Íme itt a felelet. Napok óta kérdés és vágy ég benne, hogy menjen valahová, valami végtelen szabadulásba, ahol mindent lerázhat magáról. Most itt a folyó, ő üres, mint a kiivott pohár, hadd hulljon ki az élet kezéből. Egy percre, min hívó anya arca, felvillant előtte a faluja képe. — Szegény falum, én nem adtam semmit neked, én nem érdemlem meg a temetődet. — Közelebb lépett a folyóhoz.

Ebben a percben egy hatalmas ököl csapott a fejére. Megzúgott a feje, de haragosan megfordult. Egy hatalmas termetű éjjeli csavargó állott előtte: — Add ide a pénzedet! — hörögte rekedt hangon.

Pista ellökte magától a tépett alakot. Akkor az nekiugrott, átnyalábolta, szorongatta a torkát, harapta a karját. Mindketten a földre estek. A két bikaerejű férfi percekig küzdött.

Végre Pista maga alá gyűrte a csavargót s rátérdepelt hörgő, kifáradt mellére.

— Miért bántottál? — kérdezte.

— A pénzedet akartam, — lihegte a másik.

— És hátha, most én tégedet bedoblak a folyóba.

— Dobj, én is oda dobtalak volna, ha el tudtam volna venni a pénzed.

Pista kivette tárcáját, rátette a legyűrt férfi mellére és mondta:

— Nesze, szerencsétlen, talán ma nagyon is megérdemled ezt a pénzt.

Akkor felkelt és hagyta, hogy az alak feltápáskodjék. Az a tárcát zsebébe dugta, éktelen csodálkozással nézett Pistára és be-ment az éjszakába.

A nagy birkózásban Pista vére felmozdult. Már nem kívánt meghalni. Hazafelé vette az útját.

Amint ment, mind nehezebbnek érezte a fejét. Mellében is nagy hőséget érzett. Megtapogatta homlokát, véres volt. Azután szédülni is kezdett. Az elnémult uccák házai vad táncban keringtek körülte. Valaki egyszer megállott előtte, nagy ijedt szemmel ránézett, sikoltott és tovább ment. Egy asszony volt. Végre palotája elé érkezett. Annyi ereje még volt, hogy becsengessen. De mikor a kapus kijött, ájultan feküdt a küszöbön.

Hosszú hónapokig volt beteg. Ott feküdt magánosan a palotában, szolgálai csakhogy ép-

pen feléje nézlek. Azt hitték, belepusztul az irtózatos lázba. De meg a nagy ragyogó jólét is kezdett szétomlani. Pista éjjel, nappal szórta a pénzt s már rengeteg adósságot is csinált. Amíg ünnepeelt volt és hatalmas, hitelezői nem bántották, de most egymás után jöttek, hogy megmentésék, ami menthető. Egy-más után vitték el a bútorait, képeit, szobrait, drága szőnyegeit. A szolgák meg szorgalmasan loptak a nagy zűrzavarban és tovább állottak. Utoljára az ágya volt az egyetlen bútor a roppant palotában, ahol mindennapi lázban birkózott a halállal s csak egy fogatlan vén lakája maradt meg mellette. Végre a palota is dobra került s a Pista volt háznagya vette meg. A háznagy másnap oda ment a beteghez, egy csomó ruhát az ágyra dobott.

— Itt van, ezt az egy ruháját is én menttem, meg a vízözöntől, hogy ne kelljen meztelenül elmennie. Vegye fel gyorsan és takarodjék a palotából. Csak nem kívánhatja, hogy kórházat rendezek be a maga számára.

Pista éppen két láz közötti felocsúdásban volt. Vette a ruhát és nagynehezen felöltözött. Olyan gyenge volt, mint egy kiéhezett gyermek.

Tántorogva ment ki a palotából. Künn aztán leült a kapu melletti köre, hogy pihenjen. Egy inas kijött, az új gazda inasa, elkergette, hogy ne csináljon botrányt. Pista to-

vább ment s egy másik ház előtt ült le. Nem érezett, nem gondolkozott. Olyan, volt, mint egy temető.

Aztán lassan tovább ballagott. Megint leült, megint tovább ballagott. Délben nagy éhséget érzett. Egy fillérje sem volt. Bement egy pék boltjába, kinyújtotta a kezét és mondta:

— Szegény beteg koldus vagyok, könyörögök egy darab kenyeret.

A pék ránézett a kéregetőre. A romokon látta, hogy itt egy nagy épület dült össze. Megszánta és szólt:

— Üljön le, kap egy pohár tejet is.

A tej felüdítette, megköszönte, tovább ment. Folytonos megpihenések titán késő délután elért a város szélére.

Hideg őszi délután volt. Előtte volt a végtelen tí.t, a távoli messzeségek és letarolt mezők. Megállott egy percre. — Oh fiatalságom, elveszett fiatalságom! — zokogta egy hang benne.

Tovább vánszorgott. De már egy félóra múlva halálos fáradtság fogta el. Láza is kezdett visszatérni és szédült a feje. Az útszéli árokpart hervadt fűvére ténfergett, ott végignyúlt és elvesztette eszméletét,

A levegő már kezdett szürkülni, mikor két nagy batár rohanva jött ki a városból. Voltaképen nem is kocsik voltak, hanem kocsikerekekre épített kis faházak. Mindkét

kocsit erős ló húzta. Vásári komédiás nép voltak, kik valami rossz fát tettek a tűzre s most elhatározták, hogy hetedhét országig meg sem állanak. Mikor az első kocsi Pista mellett elhaladt, a birkózó, aki most kocsis volt, visszatartotta a lovakat:

— Ni, ott egy halott fekszik.

— Hadd feküdjék, majd feltámad, — mondta a kötél táncos.

Közben a másik kocsi is odaért. Az is megállott. Leszálltak, odamentek a fekvő emberhez. Látták, hogy él és hogy lázas beteg.

— Itt elpusztul a hideg éjszakában, mit csináljunk szegénnyel? — mondta a birkózó.

— Vigyük magunkkal, — tanácsolta egy festett szemű, kenderhajú lány.

— Nem bánom, ki tudja, mire lesz jó, — egyezett bele az igazgató.

Az élettelen testet feltették az első kocsiba és tovább vágattak.

Pista visszaesett egy hónapig tartó betegségbe. A komédiások ezalatt gyors iramban mentek át az országokon, csak ha nagyon elfogyott a pénzük, tartottak itt-ott egy előadást. Pistát, ha már egyszer jót tettek vele, nem hagyták el maguktól. — Majd csak felgyógyul s akkor sok hasznát vehetjük egy ilyen hatalmas embernek, — mondták egymás közt. Pistát mindegyre nagy lázak támadták meg s nemigen tudta, hogy hol van és mi történik vele.

Most már megint tavaszra járt az idő s a komédiások már sok országot hagytak a hátúik mögött. Egy este, már jó későn, egy falu széléhez értek. Az igazgató szól az egyik bukfenecs nőhöz:

— Mindjárt vacsorálunk. Nézz be a kocsiba, mit csinál a beteg.

A nő bement a kocsiba. Egyszerre csak nagyot visít:

— Meghalt, meghalt.

Megállították a kocsikat, körülvették Pistái. Hideg volt és mozdulatlan.

— Ez bizony meghalt, — mondta az igazgató.

— Mit csináljunk vele? — kérdezte a birkozó.

— Letesszük ide az útszélre, majd eltemeti valaki.

Már le akarták emelni a kocsiból. A bohóc felkiáltott:

— Várjatok csak egy percet! Ilyen jó ruha nem kell a föld alá. Ez jó lesz nekem, éppen szükségem van rá.

Kacagtak és engedték, hogy levetkeztesse a holttestet. Az egyik leány mégis sajnálkozva mondta:

— De így meztelenül mégsem hagyhatjuk szegényt az úton, ha halott is.

— Ne féljeteK, nem leszek hálátlan! — mondta a bohóc. Azzal odament egy ládához,

felnyitotta, kivett egy viselt farka bohóc bugyogót és mondta:

— Jó lesz ez is szegénynek, ebben sem kap náthát a másvilágon. Nekem meg már úgylis szűk volt.

Azzal a bohócruhát felhúzta a holtra s mert a bohócsipka is kihullott a bugyogó zsebéből, nagy ajándékozó kedvvel nyomta a halott fejébe:

— Nesze sapka is, ne mondd, hogy fösvény vagyok.

A testet kiemelték és letették az út szélére. Az egyik bukfences nő összetette kezeit s próbált egy régi imát összeszedni magában. A többi némán nézte. Azután visszaültek. A két kocsit elvágtatott.

Ismét arra ébredt fel, hogy fázik. Nedves pára szállott fel a földről. Felállott, szétnézett a nagy éjszakában. A horizont szélén mintha nagy lomha sötét óriások állottak volna. Előtte a homályban apró dombocskák rémlettek. Megindult arra, de nemsokára botladozni kezdett, mintha folyton dombról le, dombra fel tántorogna. Közben-közben kemény tárgyakba ütközött, mintha levágott fatörzsek között járna. Azután láza visszajött s elkezdett éktelenül harangozni benne. Elvágódott és végignyúlt, mint akinek lelke dönget már az örök kapun.

VIII. BOLDOG KARÁCSONY

1.

Hosszasan feküdt ott, álom nélkül, mozdulatlanul. És az élet és a halál feléje hajoltak az elkínzott emberfiának és csendes feleselésben vitatták a küszöbön fekvő lelket. — Mit keresel itt? — kérdezte a halál az élettől, — ez az enyim, már viszem is magammal. — Az élet megfogta a kinyúló száraz kezét és mondta: — Hogy lenne a tied, miikor még semmit sem termett? — Volt ideje, miért nem termett? — mondta a halál szigorúan. Az élet szelíden megcsóválta a fejét: — Öreg pajtás, milyen időtlen idők óta fonjuk ketten az ember útját és még mindig nem ismered ezt a furcsa jószágot. Az almafa tudja, hogy ő alma és zavartalanul meg is hozza az ő gyümölcsét, a szilvafa is tudja, hogy ő szilva és meg is termi a szilvát. De az ember sokszor nem tudja, hogy mi s ezért nem hozza meg a gyümölcsseit. Én aztán kietlen utakon sok szenvedéssel rávezettem és a világ nagy szövevényében egyszerre egy hang szól neki;

— te ez, meg ez vagy. — És akkor jön a gazdag termés és az ilyenek vannak a legszebb gyümölcssei. Légy türelemmel, vén pajtás, hagyd még nekem ezt a viharvert lelket. Hisz úgyminden lépés feléd viszi az emberek írtját.

A halál mosolygott és elment. És elment az éjszaka is, felfogta hosszú haját és úgy lépett át a hegyeken, hogy más országbeli emberek szívét csókolja meg és súgja: — Szeretek titeket, szökjünk meg egy pár órára a valóságtól. — A nap felkelt és ment, ment felfelé a kék ösvényen, szorgalmasan, vidáman, mintha az első kirándulása volna ezen a tájon. És az élet ráhajolt a zsibbadt emberre, megcsókolta szívót és homlokát. A hajszolt testben édes mély bizsergés támadt, a külön súlyosodó dermedt tagok megmozdultak s ebben a jó melegben megint egy testté lettek. Pista felébredt.

Felült és a túlsó világ széléről visszajött lelke nem tudta, mit csináljon régi szolgálival, a szemekkel. Olyan különös dolgokat mutattak ezek a hűséges cselédek, mintha gazdájuk távolléte alatt valahol mánort ittak volna. Kis apró dombokat, rajtuk fakeresztecskéket, apró fejfákat, írott köveket és minden olyan ős emlékeztetéssel volt ismerős. Egy kis kápolna is volt előtte, annak is olyan ismerős arca volt. Mintha ős idők óta magában, hordta volna lelke valamelyik ho-

mályos tájon ezeket a sírdombokat és ezt a kápolnát s most azok kiváltak belőle, hogy a tapintható világ részeivé legyenek. De legnagyobb volt elképedése, mikor önmagára nézett s hajdani szép büszke testét egy éktelen tarka bugyogóban látta. Levette tejéről a csörgő jószágot és megnézte. Hát az meg egy elványolt bohócsapka volt.

Hol van, hogy került ide? A láz káprázatai vitték magukkal s most játszanak a zsákmányul esett emberrel? Vagy talán már régen meghalt és kísértő lelke feljárt egy ismerős temetőbe, de elmulasztotta a kakas hangjára visszamenni és most itt kell szégyenkeznie a túlvilági bűnhődők ruhájában? De a nap melege olyan elárasztó boldogsággal volt valóságos és a sírdombokról nagy kékszemű virágok olyan nagy jóssággal néztek feléje, mintha mondták volna: — Isten hozott, megfáradt vándor.

Zavart egymásutánban képek rohantak át lelkén, mint egy részeg komédiás csapat. Látta a csatamezőt az égre dermedt arcokkal, hallotta a fogoly király énekét, látta Violát a bíborfa alatt, hófehérben, ragyogó koronával a fején. Hallotta a tenger zúgását, látta a sivatagot a négykézláb ugató remetével, látta a palotát és idegen arcok nyüzsgő falát s köztük egy fiatal lány halovány holt arcát. Megrázkódott, megdörzsölte a szemeit s egy óriásit nyújtózott. A képek elfutottak,

mint neszt halló tolvajok s most a nap már a lelkét is elöntötte.

Megint körülnézett, de most már megfogó figyelemmel. Két fekete sírkövet látott, rajtuk aranyos betűk. Magyarul volt a sírirat, két tisztelendő úr sírköve volt és olyan ismerősök voltak a nevek. Közel hozzájuk egy óriási vén szomorú fűzfa volt és azt vette észre, hogy ő tudta, hogy ez a fűz ott van. A többi fejfákon is mind olyan ismerős nevek: Darkó Gábor, Gagyi Dénes, Firtos Imre, Péter Áron, Keresztes Ignác, Gyárfás Mózes. És egyszer csak eléje merült egy fejfa, rajta így kezdődött az írás:

E
 KI es Je L a L att
 uy Vgtait Va re Itenek
 Szabó Áron
 h I Deg ÜL t
 s' K özt Ü nk
 t I sztess I get nyert
 h M V a I

Hogy fellobbant most az élete, hogy visszajöttek beléje egyetlen pillanatban az elment évek. Felugrott, odarohant a sírhoz, rávetette magát, átölelte a fejfáját és gáttalan bő zokogással kezdett sírni:

— Édesapám, édesanyám, édes jó anyám!

Sírt, sírt. És a könnyek, mint hegyekből nőtt tavaszi folyó átfolytak a lelkén. Magukkal vittek minden árnyékot, hullát, keserű-

séget, a halál minden felgyült vad csalitját. Végtelen fájdalmas boldogsággal, eláradón és határtalan öleléssel gyermek volt megint, a Pista gyerek, a jó tanuló, édesanyja szoknyáját búvó, litániát éneklő kis Szabó Pista. Aztán a sírása elállott, a jó könnyek már átöblögették a lelkét, de még mindig úgy maradt édes elkábulásban, arccal a hantnak borulva. Nem hallotta, hogy léptek közelegnek a sír felé. Egyszerre csak egy kutya heves ugatással támadt feléje. Egy zengő női hang nagy szelíden csitította:

— Gyöngyös ne, Gyöngyös!

Pista ülő helyzetbe emelkedett. És íme csodaképen a kutya már nem haragudott a furcsa maszkarára. Odament hozzá, végigszagolta, hozzáfente a fejét s aztán szelíd örömmel kezdett viháncolni és hozzádörzsölni. A nő egy szép fiatal szőke falusi asszony volt, nagy világító kék szemekkel. Egy nagy kártyus vizet hozott. A másik kezében pedig kis kosár volt, benne palánták: nyílt császárszakáll, verbéna, oltott muskátli és szekfügalyak. Most már ő is meglátta az idegent, hátradöbbsent, keresztet vetett és el akart iramodni.

— Ne féljen tőlem, jó asszony, nem vagyok én rossz ember, csak szerencsétlen, — könyörgött Pista.

A hangban annyi szenvedés és szelídség volt, meg a kutya megnyugvása is bátorsá-

got adott, az asszony megállott. Még hátra, hátranézett, nem jön-e még valami előféle, hogy ne legyen egyedül ezzel a tarka világcsodájával. De már beszélni is mert:

— Hát maga ki és honnan, jött ide?

Pista nézte az asszonyt. És íme az erős, dúsmellű, szélescsípőjű, szép székely asszonyból kikandikált egy halvány, kenderszőke, nefelejtsszemű kis félénk lány. Megzúgott a szíve, mint misére hívó harang és tudta már, kivel beszél. Könnyeket nyelt le, amikor mondta:

— Szegény vándoreMBER vagyok, messzi földről jöttem és sokat szenvedtem.

Az asszony most már nem félt: már szánakozott. Mert a sötétbarna szép férfiarcon s a nagy kék szemekben sok ínség nyoma látszott. Mentegetőző hangon mondta:

— Bizony, egy kicsidég megijedtem. Olyan példa egy ruhája van, azt mondaná az ember gyermeke, hogy kárhozott lélek.

Pista szólt:

— Volt is nekem sok kárhozásom, de majd csak megsegít az Isten. Mi hír van a faluban!

— Hát maga ismeri a mi falunkat?

— Igen én. Én innen Háromszékből, Al-bisből való vagyok s fiatal legénykoromban sokat jártam itt. Volt is itt egy pajtásom, akivel sokat mulattunk. Akkor még én is a bolondját jártam. Ő nagyon haszontalan

legény volt, talán már el is pusztult. Szabó Pistának hívtuk.

A fiatal asszony szép fehér kis tokája megtüremlett, látszott, hogy nehezet nyelt. Szép kék szemei elborultak, majdnem haragosra zúdult:

— Mert aztán nekem azt ne mondja, hogy a Szabó Pista haszontalan legény volt. Jó volt az, mint a falás kenyér s ezt én tudom legjobban. Csak hát fiatal volt, meg szebb és okosabb is volt, mint a többi, hát nem érezte itt jól magát.

— Na, na, hiszen nem megbántás kedvéért mondtam. Szép magától, hogy így védi, pedig senkije sem.

— De bíz az az én édes bátyám volt, valószínűs édes bátyám, az Isten nyugtassa meg szegénynek a lelkét.

— Hát meghalt.

— Meg a. Világgá bujdosott és a tengerbe veszett. Azt mondják, hogy három napig úszott a kalapja a tenger vizén. Onnan ismerték meg, hogy elpusztult.

— Aztán miért bujdosott világgá?

— Miért? Miért bujdosott világgá! — A fiatal asszonynak sírásra csucsorodott az ajka, de lenyelte a keserűséget. Azután gyanakodva nézett az idegenre:

— De maga miért akarja tudni, mikor se neminke, se nem gatyája?

— Nagyon jó pajtásom volt, nekem minden titkát elmondta.

— Hát akkor tudhatná, beszéltek azt az egész Háromszéken. Minek kérdezi?

— Akkor én már messzi országokban jártam. Mert nekem is könnyű fejem volt, elhagytam a falumat. Meg is büntetett a jó Isten érte.

A fiatal asszony szemei megint sugárzókká lettek s szép arcára megint kiült a szánalom. Most már volt bizalma:

— Hát akkor maga semmit sem tud abból, ami itt történt. Szegény Pista egyszer nagyon e volt keseredve és megütötte a sógorom s aztán elbujdosott.

— A maga sógorát! Hát ki a maga sógora!

Az asszonyka tokája most már büszkeségre duzzadt. Mondta:

— Az én uram az öreg bíró fia, a Boriska meg az uram testvére. Hát ennek az urát ütötte meg a Pista.

— Ennek az urát! Kicsodát!

— Hát a Bartalis Ábrist.

— Bartalis Ábris a Boriska ura! Hát nem halt meg, mikor Szabó Pista megsúrta!

— Halt a csudába. Elhagyott magától egy kevés vért, aztán egy hét múlva már táncolt.

Az idegen felugrott. Kifakadt szíve csurgott a szemeiből az orcájára, kitérta karjait

s ujjongva kiáltotta, mint a megmentett lélek:

— Sáríka, Sáríka, Sáríka!

Olyan mélyről jött e hang, úgy elöntötte a régi szíve a Pista arcát, hogy a fiatal asszony egyszerre tudta, ki az idegen. El is dült volna, ha Pista át nem öleli. De Pista átölelte, sírt is, kacagott, is s úgy csókolta, mint tavaszi zápor a virágos almafát. Az asszony csak csendes búgással ismételte a könnyeyei közül:

— Pista, édes Pista.

És amíg ok ott sírtak, lenn a virágok gyökerénél édes volt nyugovása a két öreg szívnek. Oh mégis, mégis érdemes élni, oh mégis halhatatlan a szerelem!

Mikor aztán jól kicsókolták, kisírták magukat, a hangjuk lehullott és nézték egymást régi tiszta napokba visszanező boldog nézéssel.

— Milyen szép erős menyecske lettél, — mondta Pista s ez a mondat is forró nagy csók volt az ajakán.

— Szegény, szegény Pista, mennyit szenvedhetél! — sóhajtotta Sáríka.

Pistát most megint nagyon elfogta a gyengeség, le kellett ülnie. Sáríka melléje ült, beszélgettek. A fiatal asszony félénken kérdezte:

— Hát ez a példa maszkára hogy került rád?

— Magam sem tudom. Sok mindent nem tudok, nem is akarok tudni. A fő, hogy megint itt vagyok.

Kérdéseket tett, de szemei mind lázasabbak lettek, hangja mind vontatottabb. Sárrika mondta:

— Most befutok a faluba. Nem akarom, lelkem, hogy ebben a garaboncás ruhában lássanak hazajönni. Majd az uram befog a szekérbe, azzal jövünk érted s hozunk becsületet, illendő gúnyát. Majd addig a Gyöngyös vigyáz rád.

Megcsókolta mégegyszer a nehéz napoktól felszántott a-rcot s fűgén tartott a falu felé. Gyöngyös komolyan vette hivatalát, odaült megtalált gazdája lábához, nagy fürkésző jósággal nézett rá, mintha szelíd kutyalelke mondaná: — Nagy zivatar lehet az emberi élet, hogy egy ilyen szép erős legényt így megviselt. — Pista is nézte lázán át az öreg szolgát és mondta:

— Szegény jó Gyöngyös, milyen virgonc kis kölyök voltál akkor és hogy megöregedtél.

Mikor a szekér megérkezett Sárrikával, az urával meg a rendes gúnyával, Pista ájultan feküdt a sír mellett. Gyöngyös, hogy megmutassa, milyen híven fogja fel őrző hivatalát, még őket is megugatta. A fiatal pár felemelte Pistát, feltették a szekérre.

öltöztetni már nem igen lőhetett, hát jó szőttes csergével letakarták. De kalapot tettek rá, becsületes székel kalapot.

Három hétig nyomta Pista az ágyat és soha nem volt még ilyen boldog. Még mikor a láz elvette lelkét a világbeli valóságtól, akkor is érezte, hogy ápolják, hogy szeretik, hogy szoronganak érte. Mikor pedig egy-egy lázroham után felocsúdott, olyan jól esett látni a kedves alakokat s a család szelíd dolgait. Néha nagy ravaszul nem nyitotta ki szemeit és nem szólt, csakhogy dugva láthassa, hogy járnak lábujjhegyen a kedvéért, hallja, hogy hajlik gondoskodásuk apró mondatokban feléje: — Megcsináltad már a Pista limonádéját? — Megmelegítetted a Pista tejét! — Kergesd el azokat a gyermekeket az ablak elöl, ne csináljanak olyan zakatát, nehogy a Pista felébredjen. — És a gondoskodó alakok közt volt egy, kit mindig ott érzett lábaiban az ágya mellett, ki ott virrasztotta az éjszakákat is s akinek komoly arca, jóságos szemei olyan mesziről voltak ismerősek.

A második hét végén, mikor már a lázak ritkábban jöttek vissza és étvágya is kezdett kiabálni, vendégek is kezdtek jönni a házhoz és ő már beszélgetni is tudott velük. Eljött a tisztelendő úr is, aki már nagyon öreg, fehérfejű aggastyán volt, de a régi mosolygás volt szemeiben s a régi jó sza-

vak az ajakán. Benézett a rektor úr is, hol józanon, hol egy kissé pityókosan. A rektor úr nem sokat változott, mert a szesz megőrzi az ember eredeti állapotját, csak az apró bíbormosolygások szaporodtak el az arcán. Most már bét ilyen állandó mosolygás volt a homlokán, tizenkettő a két arcán, öt az állán, az orra pedig egymásra hemzsegő piros mosolygások hangos összekaeagása volt. Mindennap átjött Boriska az urával, dehoggy haragudtak rája, csak kacagtak a régi bolondságon. Bartalis Ábris mosolyogva mondta:

— De jól tetted pajtás, hogy akkor kereket oldottál. Mert ennek az én páromnak a szíve titokban osak húzott hozzád és sohasem lett volna feleségem, ha te itt maradsz.

Boriska pirult is, kacagott is és ő maga csodálkozott a régi indulatján. Már volt három gyerekük is, két pompás fiú s egy szőke kis leány.

Aztán Pista megismerte Kis Mártát is, mert ő volt az, aki olyan buzgón ápolta és virrasztotta szenvedéseit. Erős, derék fehérnép lett a lány, nem volt most sem szép, de a szemei most is olyan nagyok és jók voltak. Mikor Pista ébren volt, kisírült a konyhába, ott tett-vett, vagy hazament az öreg édesanyjához. Pista csak nézte, nézte nagy titokban, de nem szólt hozzá soha szót sem.

— Most sem állhatja a szegény Mártát, —

mondta egyszer Sárika az urának, — pedig az a lelkét adná érte. — Pista hallotta a mondást és egy széles nagyot mosolygott befelé.

A harmadik hét derekán már végkép elmaradtak a lázak. Pista úgy evett, hogy csoda, nem győzték az ételt hordani az ágyához. Most már ő is sokat beszélt, kérdezősködött, tréfálkozott. A sok beszéd-től visszatelt az egész falu a lelkébe s megint olyan odavalósi lett, mintha sohasem mozdult volna ki a határtól. Megtudta, hogy a fősvény Séra Mihály addig spórolt, míg meghalt s hogy a fia egy rosszfélével adta össze magát, most azzal pocsékolja az összegyűjtött vagyont. Hogy a Simon bá felesége meghalt és hogy az öreg azóta fiatalodik s még jobban menyecskézik, mint valaha. Hogy ezelőtt két esztendővel nagy járvány volt a tehenek közt, csak felfűvódtek és hullottak mint az őszi légy. Megtudta, hogy ki halt meg, ki van még életben, ki kit vett el, ki kit hagyott el, milyen termések voltak, mikor volt hosszú fagy s mikor tartott sokáig az ősz. Alig győzték a sok beszédet, még az éjszakában is telt belőle. Mikor pedig a nagyolt dolgoztak, Pista a Sárikáék hároméves kis fiát odavette az ágyhoz s hosszú boldog játékokban hancúrozott vele. Egyszer, mikor ilyen nagy bakalódáson kapta Sárika, félénken szólt bátyjának:

— Látod, Pista, neked is lehetne ilyen. Most már neked is asszony után kellene nézni.

— Elkéstem én már attól, mint a brassói szász a füttyüléstől, — mondta Pista, de rava-szul mosolygott.

A harmadik hét vasárnapján már olyan jól volt a beteg, hogy Sárika az urával elment a templomba. Megkérték a Kis Mártát, hogy ügyeljen a házra, hátha Pistának kelleni fog valami. Márta szívesen vállalta a dolgot, de nem ment be a szobába, csak a konyhában szorgoskodott. Pista egy darabig tette, hogy alszik, egyszerre csak megszólalt:

— Márta te!

A leánynak elakadt a lélekezete. Azután mégis megemberelte magát.

— Mit akarsz, Pista?

— Gyere be.

— Nem lehet, mert a kis Pistika nadrág-ját mosom.

— Hát csak ne mosd olyan nagyon, ma vasárnap van, gyere be, ha mondom.

A leány bejött, de megállt a küszöbön. Pista megint rászólt:

— Gyere közelebb, ne félj, nem haraplak meg.

A leány odament az ágyhoz. Pista ránézett és szólt:

— Te Márta, te ismered az idevaló lányokat. Én már meguntam ezt a kivert legény-

életet. De már nem vagyok fiatal s nem szeretnék szégyenszemre hiába tapogatózni valamelyiknél. Te mindig jó voltál hozzám, mondd meg, kinél kezdjek. De ne legyen ám valami incifmci haszontalan, jószág.

A lánynak a torkába jött a szíve, de viszszenyelte. Csendesen mondta:

— Majd szétnézek közöttük, van itt nem egy takaros, gondos leány.

Pista felült az ágyában:

— Te Márta, én tudok egyet, csak félek, hogy nem lesz hozzám hajlandósága.

— Ki az?

— Úgy hívják, hogy Kis Márta.

A lánnyal egy nagy fényeset forgott a világ. Pista megfogta a lány kezét és magához húzta:

— Mindig jó voltál, mindig jó voltál, fogsz ezután is szeretni;? — kérdezte és csókkal volt tele a szava.

Künn nagy vidám lóbálással harangozták a harmadikat. A fényes tavaszi reggelben mentek az emberek a templomba, erőt imádkozni a mives napok bajaihoz. Az ablak előtt egy nagy virágos gesztenyefa mint egy óriási gyertyatartó tartott virító gyertyákat a tavasz nagymiséjéhez. Jövő volt az egész sugárzó világ, magvetés és reménykedés. Az udvarról nagy zengő boldogsággal bejött a kis

Pistuka, a Sárika kis fia. Kezében egy dús-fürtű orgona ágat tartott. Kiáltotta:

— Pista bácsi, virág, Pista bácsi virág!
Pistuka virágot hozott Pista bácsinak.

2

Másnap reggel úgy kilenc óráig Pista valahogy túrta a heverést, de akkor kikelt az ágyból. Sárika az urával és Mártával már rég a földekre ment, csak a kis gyermek volt ott-hon és a Márta öreg édesanyja, aki távollétükben át szokott jönni ügyelni a gyermekekre és a házra. Pista kiment az udvarra és ott a napon lehányta az ingét magáról s a kút mellett jól megmosdott, azután vastag vászonkendővel megdörzsölte magát. Olyan különösen jólesett minden mozdulata, mintha mindenik valami jó emlékezést hozott volna vissza a lelkébe. Aztán bejött a szobába és beledézett a tükörbe, hát egy bozontosszórú torzonborz ember néz vele szemben, akinek csak a két szeme ismerős.

— Adjon egy ollót, öreganyám, meg szokálja elő a sógor beretváját.

Az öregasszony előadott egy éktelen nagy ollót, mellyel erdőket lehetett volna nyírni, előkerítette a borotvát is. Öreg borotva volt bizony az, még az öreg bíró tisztos képén kezdte pályáját, recés is volt a széle. Pista leült a tükör elé. Először az ollóval jól levagdosta

a szakállát. Jajgatott az olló, mint a tettenért cigány. Akkor aztán jó bőven beszappanozta a képét. A kis Pista majd meghalt nevében, ahogy bácsikáját ilyen fehérfejűnek látta. Pista felölelte magához a kis jószágot s úgy szappanosan egy nagy cuppanós csókot nyomott rá. Az erre elfutott s tüsszkölt, mint a vízbe dobott macska. Pista nagy körülményesen elkezdte borotválni magát.

Lassanként aztán előtűnt valódi arca. Meghalványult, meg is soványkodott, de szép és mély volt ez az arc most is a göndör szőke haj sötét aranya alatt. Akkor aztán az öltözhöz fogott. Egymásután szedte magára a drága székely ruhákat, a székely condra harisnyát, a kapcát és csizmát, a vászoninget és zeikét. — Most már visszaöltöztem a régi lelkembe, — mondta magában.

Szalonnát és hagymát kért reggelire. Az öreg asszony bakafántoskodott, hogy igen hamar lesz az ilyen nehéz étel. Jobb lesz egy kis tört tej vagy gyenge rántotta. De Pista nagyot kacagott.

— De csak adja, öreganyám, szaporán azt a szalonnát, mert kimegyek az udvarra s lenyelem az egyik disznót úgy nyersen.

Az öregasszony engedelmeskedett. Ette Pista, ette a szalonnát meg a hagymát, jó búzakenyeret harapott hozzá és minden falat egy ős üzenet volt a lelkének. Mert az emberfia a lelkével eszik, a test csak a nehéz mun-

káját végzi el a dolognak. Nagy és szent öröme a léleknek az evés, szegény kitagadott szavatlan dolgok itt lépik át a küszöböt és lesznek lélekké, Istent dicsérő szárnyas gondolattá az emberben. — Milyen jó a szalonna hagymával! — mondta Pista olyan édes csodálkozással, mintha Amerikát fedezte volna fel.

Azután köszönt az öregasszonynak, fel-emelte Pistukát és össze-vissza csókolta. Az rugdalódzott, mint a késre fogott malae, mert megint valami szappanos meglepetéstől félt. Akkor Pista nekiindult a falunak.

Lassú léptekkel ment s nyitott szemein édes folyással zuhogott be lelkébe a világ. Csendes volt a falu a tavaszi napban. A nép nagy része künn a földeken volt kapálni, vetni, vagy elkésett szántást végezni. Az udvarokon itt-ott mozgott valami asszonyféle, vagy öreg ember, vagy kis gyerek. Pista minden dolgot újból fedezett fel.

—, Ni, a Darkóék házán új tető van. A régi zsindelelyből volt.

— Az öreg Gagyí kapuja sem bírja már sokáig, rozoga volt akkor is.

A szülei ház felé vette az útját. Sáríka már mondta, hogy senki sem lakik az ócska, öreg telken. Ők ide jöttek, az ura házába, az öreg házat, amelyikben annyi szomorúság történt, bezárták, még a bútorokhoz sem nyúltak. Mert azért a lelkük felével még mindig

hitték, hogy egyszer csak hazatoppan az elbujdosott fiú, hadd legyen akkor az övé az apai ház. Pista megérkezett a hallgató telek elé.

A kapu csak be volt támasztva, könnyen beléphetett. Az udvart felverte a gyom, baromfi s szelíd állatok nem vártak a hazajövőre. A pajtaajtó be volt támasztva, de az ólak nyitva tátogtak. A kerekес kúton rothadt volt a kötél. A kertben még nőttek a régi virágok s káposzta, krumpli, bab a régi rendben jött ki a földből, mert a kertet tovább művelték Sárrikáék. A sütőkamara ajtaja is nyitva volt, de a pestben nem volt láng. A tornác párkányán egy rozsdás patkó volt. Mély, szomorú hallgatás volt az egész telken.

Odament a tornácra, felnyúlt a gerendák közé. Megtalálta a kulcsot, kinyitotta az ajtót. Egy percre megállott, mintha, hívó szóra várna.

Oh, ha most ott benn meleg lángokkal égne az ősi ház szíve, a vén tűzhely! Ha előtte ülne édesanyja, ha feléje fordulna nagy meleg szemeivel, fájdalmas jó öreg szájával és mondaná:

— Hazajöttél, te gyüge, te gocoj?

Ha odaborulhatna öreg térdeire, ha elzokoghatná neki, hogy átbújdosott a világon, hogy megszenvedte minden rosszaságát 3 most hazajött, hogy bocsánatot kérjen, hogy jó legyen, hogy dédelgesse jó öreganyját

Félénken lépett be a konyhába. Hidegen

hallgatott a tűzhely, mint egy kiszzenvedett szív, hallgattak a régi dolgok. A két szoba ajtaja nyitva volt. Ott vártak az öreg bútorok. Az ajtó mögött egy szegen függött valami. Oda ment, megnézte. Az édesanyja vászonköténye volt. Beletemette az arcát és hangtalanul sírt.

És a sírás jó volt. A sírás átment a sötét határon, felkereste az édesanyját és mondta neki: — Én a fiad szívéből jövök, ő téged hív, a te áldásodra van szüksége az új élet küszöbén. — És a Pista szívébe egyszerre nagy biztatás melegedett. Bement a szobába, hol édesanyja bevégezte földi virrasztását, letérdelt a Mária elé: — Édesanyám, édes jó anyám, én nem tudok hinni, te kérd a Megváltó édes anyját, hogy adjon hitet, adjon bocsánatot és áldást életemre, hogy legyen termésem és boldogak legyenek, akiket szeretek.

Tiszta, jó vidámsággal jött ki az öreg házból s folytatta útját a faluba. A Keresztes Daniék udvaráról kikiáltott az öreg asszony:

— Adjon Isten, Pista, hát meg sem ismersz?

— Adjon Isten, Dani néni, hogy ne ismer-ném meg.

— Megnőttél, megemberesedtél, hála Istennek.

— Volt időm rá, Dani néni.

— Hát aztán mondd csak, mi van a szer-csen király lányával. Nekem elmondhatsz mindent, én titoktartó vagyok. Nem olyan

mint a Bajkóné, aki még azt is elmondja, hogy hányszor csalta meg az, urát.

— Micsoda szerencsen király leánya?

— Csak ne tettesd magadat, ne akarj túljárni a székely ember eszén. Mindenki tudja, hogy a szerencsen király lánya beléd szeretett. Mondják, hogy el is vetted, de olyan fekete volt csórén, mint a suviksz és elfutottál tőle.

Pista kacagott:

— Csak utánam ne jöjjön a rossz, fekete jószág, mert akkor Dani nénit kérem meg, hogy súrolja fehérre.

— Ne, te, ne, — mondta Keresztesné.

Az iskolához ért. Bement az udvarra. Ugyanazok a fák, még az állatok is olyanfélék: nyulak, bárányok, kutya, malacok. Mint pára a mezőről, régi kacagások, gyermekálmok szálltak fel az udvarról. A nyitott ablakon át kihallatszott a rektor úr recsegős hangja, amint vezette a sillabizálók kórusát:

Egyszer a nagy szemagyűjtők
Kis egeret fogtak.

Amint ott állott elrévült arccal s hallgatta nagy zúgását a rohanó időknek, a rektorné asszony nagy széles mosolygással oda kiált a ház küszöbéről:

— Isten hozta, kedves Pista, jöjjön be mi nálunk.

Azután harsányabbra emelte hangját:

— Márton, Márton, itt van a Szabó Pista!

— Tíz perc szünet! — kiáltotta a rektor úr s ajtón, ablakon már dűlt ki a gyermek, éppen úgy, mint régen. A rektor virágos jókedvvel ölelte meg Pistát:

— Csakhogy felépültél, édes Pista. Anyjuk, teríts valami falnivalót.

Hiában szabadkozott, hogy csak most evett, belediktáltak egy darab mézeskenyeret. A rektor ravaszul sunyított:

— De már a viszontlátásra iszunk egy pohár borocskát.

Az asszony előhozta a bort. A rektor töltött. Pista megivott egy pohár bort, de lassanként, nagy vigyázattal. A rektor nagy örömben ötször is töltött addig magának. Virágzott is bölcs szavakban, mint egy határ pipacs.

— Látod, fiókám, aki dolgozik és jó, nem öregszik meg. Nézd meg az én drága jó feleségem, maholnap a hatvanadik évét tapodja s olyan, mintha holnap kérnék meg először a kezét. Én meg már azt sem tudom, hogy mikor születtem és mégis úgy érzem magam, mint egy vőlegény. Nézd, megvan minden fogam s olyan szemem van, hogy a katedráról meglátom, hogy a Darkó Andris fia az utolsó padban nem tesz vesszőt az — é-re. Mert a bitangnak van esze, de az ékezetet mindig elfelejti. Te nem képzeled, hogy mit vesződöm én ezekkel a gyerekekkel, hogy a tudomány ki ne fogyjon, a faluból. És mi érte a hála? Roszszak, mint az égedelem. Megölne a méreg, ha

egy kis jó bor fel nem vidítaná néha az ember fiát. Nagy ajándéka a jó Istennek a bor.

Valaki megrázta a csengettyűt. A régi csengettyűt, a régi viharos rázassál. Pista kinézett az ablakon s látja, hogy még mindig a Füstös Dani viseli ezt a tisztet. Megőszült egy kicsit a Dani, rokkant is valamicskét, de az arca a régi mókás, székely arca volt. Ki kiáltott neki Pista:

— Adjon az Isten, Dani bá, megismer-e!

— Meg-e? Hátha csak a tyúkszemedet lát-nám, meg nem ismernélek? Aztán abból a csontból adhatnál nekem is?

— Micsoda csontból, Dani bá?

— Azt mondják, hogy hoztál egy darab csontot az egyszarvú állat szarvából, aminek az érintése mindent meggyógyít. Megszeret-ném érinteni magamat, hogy újból kelljek a menyecskéknek.

Nagyot kacagtak. Pista elbúcsúzott, Kifelé indult a földekre.

Kiért a faluból. Előtte volt a föld, a háromszéki síkság, az ős kenyéradó. Hogy kiszélesedett egyszerre egy végtelen öleléssé és szívében benne volt minden. És a tavasz tudta, hogy a hazatárt szemei most látják először az elpihent apák ősi szerelmét: meghúzta az élet minden harangját. A nap pedig bő mellét oda-tartotta a virágok özönének, fakadó rögnek, dolgozó embernek s minden teremtett lény fiá-ján, mint édes tej csurgott az élet.

A földeken folyt a munka. Meghajló emberek, dolgos asszonyok dédelgették, babrálták a jóságos adakozót. Felkutatták minden bibijét, eleget tettek minden kívánságának. Az apró alig kibújt törökbúzáat, répát, a már zöldleveles pityókát kapálták, a babot ültették, néhol elkésett földeken még szántottak is. Fütyszó, vidám beszélgetés, ének és pacsirtahang volt mindenütt. Pista nézte őket s nagy mulatsága volt, hogy majdnem mindenkinek megtalálja a nevét. Csak a legfiatalabbak közt, akik azóta nőttek fel, voltak arcok, melyekhez nem tudott nevet ragasztani, nevet nem, de az apjukat ezeknek is kitalálta.

Elért a sógora földjéhez. Sárika, az ura, Márta, Simon bá és az öreg Orbán Ferencné dolgoztak együtt. Szép sorban haladva kapálták a krumplit, gondosan a zöld levelek köré pupuzálták a frissen felfordított rögöket, hadd igyák azok is a napot és etessék a gyökereket. Nagy örömmel kurjongattak az érkező elé, de azért munkás meghajlásukat nem hagyták félbe:

— Hát megjöttél-e a másvilágból, Pista, milyen menyecskék vannak odaát? — kérdezte Simon bá.

— Csakhogy fenn láthatlak, Pista lelkem — örvendett Sárika s két kék szeme még hangosa bban Örvendett.

— Ha így erősödöl, két-három nap múlva

megint a földhöz mázolhatsz bennünket — kacagott a sógor.

Márta nem szólt semmit, nagy buzgón kapálta a krumplit, de azért az egész nagy sugárzó mezőn csak Pistát látta. Pista nézte ezt az erős székely fehérnépet, amint hajladozik, sürgeti a földet a kapával. Nézte hatalmas medencéjét, szép, gazdag mellét, komoly egészséges arcát és nagy, jó szemeit. Csodálkozott önmagán: milyen mélyen tud hinni ebben az erős nőben, hogy elmúltak kétségei, beteg gyanakvásai. — Milyen jó egy biztos jövő kapujában állani! — mosolyogta magában.

Simon bá észrevette a Márta nagy, buzgó hallgatását. Az ő huncutkodás kitört az öreg csontból:

— Hát Márta, igaz-e, hogy kosarat adtál ennek a csúf embernek? Hallottam, hogy megkérte a kezedet, de te azt mondtad, hogy amíg olyan kakas van a faluban, mint Simon bá, addig nem leszel más tyúkjá.

Kacagtak az öregben. De a vén Orbán Ferencné ráripakodott:

— Hogy a csuda ölje meg a vén kecskéjét, már az asztalосnál van a koporsó deszkája s még mindig rosszán jár az esze.

— Nem rossz az, csak neked rossz, mert veled már csak a seprű nyele kárhozik el — vágta vissza az öreg.

Pista megvárta a kacagás végét, aztán mondta:

— Megyek, Sáríka, megnézem még a várhegyi dombot. Ebédre majd visszakerülök s holnap már én is dolgozom. Adjon Isten jó munkálkodást.

Megindult a várhegyi domb felé. Egy darabig mind répaföldek közt haladott. Aztán elért a disznólegelőhöz. A gyérfüvű földön a disznók szertesztét túrták a napos földet. Néha egy félbehagyta a turkálást, odament a másikhoz, elkezdte azt nézni. Azután az orrukát összeérintették, mintha csókolóznának s úgy 3íézték egymást. Akkor egyszerre nagyot vakkantottak, szétfutottak és újból turkálni kezdtek.

Egy kis honosok tetején ült egy öregember. Mellette volt a botja, a kürtje és a kutyája. Időtlenül öreg volt az öreg s a kutyája is a kutyák nagyapja volt. Rövid haja fényes ezüst volt a napon, felszántott arca vörös, mint a csurgó vörösréz, fényes kis kék szemei a lobogó napba bámultak. Űgy nézte a napot, mintha hallgatná a világ forgását.

Pistának átrámdult a szívéen ez az öreg arc. Ott volt ez az arc szegény jó apja halálos ágyánál és ő adta a nagy vigasztalást, mikor az édesanyját hamis váddal elhurcolták. Valami örökkévaló áradt ki a napba bámuló hallgatag öregből, valami egyetemes törvény, valami biztatás. Pista odaszólt:

— Az Isten áldja meg, András bácsi. Megismer-e, hogy ki vagyok!

Az öreg hallgatott s továbbtartotta arcát a csurgó napba. Pista megismételte a kérdést:

— András bácsi, András bácsi, megismer-e?

Az öreg kutya felállott, nagyot ásított és megmutatta hiányzó fogai üregeit. Odacamogott Pistához, megszagolta. Azután visszakullogott s nyugodtan leült az előbbi helyére. Az öreg szólt:

— De jó ez a kis napocska.

— András bácsi, én vagyok a Szabó Pista, a boldogult harangozó fia. Nem ismer-e?

Az öreg lassan feléje fordította a fejét. Vén szemeiben ott volt az örökös napba nézés fénye. Üreges, öreg hangon mondta:

— Abbion megeshetik. De jó napocska van ám.

— Hogy érzi magát, András bácsi? Nagyon rég nem láttam.

— Én? Hát jól. Csak a napocska süssön.

Pista próbált még beszélgetni az öregemmel. De az öreg már vak és süket volt minden egyéb számára a világon, csak a napot látta, csak a napot hallotta. Az összeroncsolt, csont köré aszott volt ember az örök árnyék előtt rászopta magát a napra, mint felébredt csecsemő az anyamellre.

Pista tovább indult. Mikor a várhegyi domb oldalán ment fölfelé, hallotta az öreg kürtjének fáradt, bánatos hangját. Az öreg

kutya is felugatott öblös hangjával. A disznók összefutottak.

Felérkezett aztán a domb tetejére. Előtte volt most az egész Háromszék. Hangosan nevezte meg a napban ragyogó községeket: Kézdivásárhely, Csernáton, Kovászna, Zágon, Páké, Zabola, Barátos... A kovásznai hegyek, a Hargita, a brassói havasok, mint ropant kutyák komolyan és hallgatagon őrizték székely ember vetését.

És a megtért fiú most visszajött ősz szerelemmel tárta ki karjait. És szíve nagy hangossággal tett vallomást az ősi mezőknek:

— Íme, én messzi világok utait futottam s lázadó vergődésben kerestem lelkem nagy szomjúhozását: a végtelenséget. És csak tévelygtem, csak véreztem magam, mind szűkebb lettem és nőtt a halál bennem. Most itt, a kis faluban, az apró házakban, a csendes családokban, föld felé hajló emberek mozdulataiban, felfakadó rögökben megtaláltam a végtelenséget. Egy világot jártam be, hogy megtaláljam a falum. Íme az én lelkem vágya betelt s vígan énekel a meghalt rossz Szabó Pista, a lázadó vágyak sírján. Meggyógyultam, hazatértem, nem vagyok kilökött csillag többé. Egyszerű székely paraszt vagyok egyszerű székely parasztok közt, aki szánt, vet, munkálja a vetést és nyugodt szívvel vár áldást az aratásra.

3.

Május elseje vasárnapra esett s a falusi lányok boldogan dugták be mosolygó arcukat a reggelbe: — Ma lesz a Szabó Pista lakodalma — mondták és mindenik a táncosára gondolt. — Ma lesz a Szabó Pista lakodalma — mondták az öregek és jó sült malacpecsenyére s toroköblögető jó borra gondoltak. A gyermekek is kórusban énekelték: — Ma lesz a Szabó Pista lakodalma — és pompás csodálkozásokra meg jó falatokra gondoltak.

Az apai házat rendbehozatta Pista. Megtataxoztatta az öreg zsindeyes tetőt, kitararította a szobáikat, kimeszeitette a falakat: szép fehérre belül, tengerkékre kívül. Udvart, ólat, kutat rendbe hozatott. Még virágokat is tétett szép, festett poharakba. Új lélek jött a vén bútorokba, benépesült állatokkal a telek. Két derék tehén került az istállóba, tyúkok a ketrecbe, két példapofájú disznó az ólba. Még a dúcba is kerültek galambok. Barátságos galambok voltak, mindjárt otthon érezték magukat. Most lassú kanyargással átrepülték az udvant, rászálltak az ereszre, szembe begyessedtek az Isten napjával, kigömbölyítették a golyvájukat s turbékolták a tavaszi reggel örömét.

Első harangozás előtt már a templomban volt az egész falu és az egész násznép. Szép volt a Pista most is, hatalmas termetén, szép

arcán, messzenéző nagy kék szemein most is megakadt a leányok szeme, pedig bizony már nem is volt olyan fiatal. A Kis Márta arcából pedig úgy jött a jóság és a boldogság, mint a jó friss kávé szaga a konyhából. — Meglátod, hogy ezek boldogak lesznek s én mondom — súgta Bajkó Mózesné a szomszédjának.

Szépen végighallgatták a misét, énekeltek, imádkoztak. Mise után az oltár elé járult a hatalmas, erős pár s a tisztelendő úr egybekötötte őket. Akkor az asszony nép nekiment Mártának, csókolták és sírtak, nem mintha szomorúak lettek volna, de mert lelkük alját megcsiklandották az elmúlt szép csókos boldogságok. A férfiak Pistát vették körül s nagy bajuszalatti huncutságokat mondtak neki és megszorongatták a kezeit. Simon bá mondta a legkacagtatóbbat, de az csak férfifüleiknek való tréfaság volt. Aztán megindult a nászmenet hazafelé. Olyan nagy volt az új pár boldogsága, hogy mindenki begyesebben járt tőle. Elöl ment három cigány s úgy csiklandozták a hegedűjüket, hogy azok azt sem tudták, hogyan visítsanak a nagy jókedvtől. A legények és a fiatal lányok kurjantottak és énekeltek.

Megérkeztek az ősi házhoz. Az udvaron várt megterítve a lakoma. Kis Ferencné, az öreg bíróné, Boriska, Sáríka meg egy csomó segítő asszony fogadták a vendégeket. El is kezdtek nagy, kanyargós jószívű seggel kínál-

közni. Az asztalfőn ült az új pár, ma övük a legnagyobb méltóság, királyi szép méltósága a folytatás szentségének. A menyasszony mellett ült a tisztelendő úr, a vőlegény mellett az öreg főbíró és így tovább: a rangosabb ja és idősebbje felül, azután a többi kevert rendben. Ropogós piros malacpecsenye volt az első étel. Az egészben sült zsenge malacok olyan kedvesen mosolyogtak a tepsiben, mintha boldogok volnának, hogy ilyen vidám emberekbe merülnek át még nagyobb vidámságigá. Mikor az állkapcáik az első roham után megpihentek s a malacoknak már csak csontjai heverték a tányérokon, fölállott az öreg tiszteletes, föl-emelte a poharát, mint egy jó áldást és szelíd szavakban így beszélt:

— Gyermekeim, öreg vagyok már és az én lépteim immár az örökkévaló mezők felé tartanak. Több, mint félszáz év óta vagyok szerény pásztor a nyájnak és azóta anynyi sírral lett kövérebb a temető és olyan sok lij jahocskával lett hangosabb az élet. Jártak azóta nagy bánatok is erre, mert az isteni végzés, hogy fájdalmaktól sírjon a fájdalommal szült emberfia, mert a könny olyan, mint a jó lúgos mosóvíz, patyolatfehérre tisztítja a lelket. De azért a szelíd örömek se hiányoztak, az Úr megáldotta a munkás kezek sáfárkodását. A föld csak megadta a mindennapi jó kenyeret, egy kis szalonna, egy kis pecsenye is került a kenyér mellé s néha csak akadt egy

pohár bor is. Mert áldott teremtménye az Istennel?; a bor, erőt ad a mives tagoknak s barátságot visz az emberek szívébe. És íme most őszbeborult hajjal és immár megnyílt koporsóm szélén vallomást teszek, hogy soha nagyobb öröme nem volt az én szívemnek, mint a mai napon. Én ismertem a köztünk ülő szeretett vőlegényt születésétől kezdve és láttam, hogy az Isten nem közönséges talentumokat adott neki. De a fiatalság olyan, mint a nyárnak zivatara, avagy az édes boa-nak mámora, megzavarta az ő szívét és agyát és vígságnak forrása helyett szomorúságnak okozója lett. Aztán elbujdosott világgá és járta e széles földnek határait, de az ő szíve boldogságot sehol sem talált. Keresztény testvéreim, íme bizonyosságot teszek ma, hogy ez a jó Isten akaratát volt. Az ő szent mennyei bölcsessége megengedte, hogy a Sátán megmutassa neki e világnak minden csábításait. És akkor az Isten megfogta az ő szívét és visszahozta ide az édes szülőfaluba, ahol apja, nagyapja, dédapja nyugodják megszentelt földben örök álmukat. Székely testvéreim, az isteni kegyelem választotta ki a maga céljainak a Szabó Pista életét, hogy nagy tanítást írjon belé számotokra. Röggei és gyökerei vagytok e földnek, székely testvéreim, életet és erőt ad Isten nektek, hogy Székelyország erős és boldog legyen. És ne felejtsetek el, hogy a világi okossággal megáldott Szabó Pista bohócruhában koldusként ke-

rült vissza. Székely testvéreim, ti csak bohócok lehettek az idegen világ sivár terein, titeket ott megrabolnak, ti ott csak fájdalmat arathattok. Íme itt a falu, szelíd örömei Isten jó termésének, itt a székely föld s az ő munkája. Ez hív titeket, ez a ti boldogságtok és életetek értelme. Székely testvéreim, boruljatok le erre a földre, csókoljátok rá szíveteket, mert nála nélkül pusztában hangzó szó és magvatlan kalász vagytok. És boruljatok egymás kebelére és hallgassátok egymás szívét. Székely szív beszél ott székely szívnek és nagy fennhangon mondja: — Testvér, fogjunk össze, dolgozzunk és legyünk jók egymáshoz, a többit elvégzik a jó Isten és a tavasz langyos esői. Egyedül állunk az ellenséges népek arca előtt, ki fog szeretni bennünket, ha mi nem szeretjük egymást? Székely testvéreim, szeresétek ezt a földet, a székely rögököt, szeresétek a szegény, árva székely népet, mert magatokat és gyermekeiteket szeretitek benne. Téged pedig, új életnek induló pár, áldjon meg a szeretetnek Istene. Legyen termékeny a ti egymáshoz való szerelmetek és legyen áldás és hosszú élet munkátok jutalma.

Mindenki sírt, még a férfiak is törülgettek szemeiket. Napi törődésen, kis irigységen, apró bosszúságokon át mindenki meglátta a másokban az ő testvért s az összefogás nagy biztonságát a tragikus fekete zuhatag előtt. Az új párban, mint legnagyobb hullámban

összecsaptak a szívek s a poharak összekoccnása szívek ölelkezése is volt. Szegény Kis Ferencné majd visszatüszintette a jó malacpecsenyét a roppant sírásban, pedig úgy is csak egy kis bordát tudott megenni a nagy boldogságtól. Felállott most a rektor. Verőfényes orcájának népes mosolygásai most mosolygóbbak voltak, mint máskor, de azért nagy ünnepélyességgel próbálta letakarni őket. A rektorné meglökte a szomszédját és mondta: — Vigyázzon most Gagyiné, mert ilyent még nem hallott. — És szólt a rektor:

Kutya a kutyának, macska a macskának,
Barátja az ember az embertársának.
Van ám illendő folt minden lyukas zsákra,
Kis Mártának is van mér szerelmes párja.
Vigyázzatok ide, menyasszony, vőlegény,
A szívem hozzátok hajlandó s nem kemény,
Kívánóik én néktek hosszú házasságot,
Hosszú házasságiban tenger vigasságot,
Gyermeket, jó termést, szelíd békességet,
Szívbeli kincseket, égő ékességet.
S hogy fel ne kopják a szegény vendég álba,
Ússzatok borban mint tengerben a bálna.
Kólika, sűj, kórság nektek sohse ártson,,
Ezt kívánom nektek, én, Benedek Márton.

Rikoltva, boldogan jött ki az emberekből az éljenzés, mint iskolából a gyermekek s mindenki fenéig itta a poharát. A Simon bá arcára nagy ravasz mosolygás mászott és szót-pislogatott. Megivott egy bátorító nagy pohár bort, köhécselt, nyeldesett, látszott, hogy bíz-

tatgatja magát. Mikor aztán a kürtöskalácsot kezdték harapdálni, ő is felállott. Megigazította nadrágját, fennebb húzta a nadrágszíját, fölemelte a poharát és mondta:

— Már beszélek én es. Mert nem akarom ám, hogy aztán azt mondja valaki: me, Simon bá, ott voltál és nem adtál tanácsot. Mert nem olyan könnyű mesterség ám a házasság s magatok tudjátok. Furcsa jószág ám a fehérnép s ezt én mondom. Olyan a menyecske, mint a várhegyi föld, sokat kell szántani, hogy jó maradjon. Aztán vigyázz ám, Pista fiam, hogy meg ne rozsdásodjók az ekevasad, mert még majd hozzám jön segítségül az oldalbordád. Nekem pedig már elég naponta két-három menyecske, nem akarok bajlódni a tiéd-del is. Aztán még csak azt kívánom, hogy mindig keresztelő legyen a házatok táján s te légy az oka annak, Pista fiam.

Kacagásra nyílt szájjal, huncut mosolygással hallgatták az öreget s nagy boldog nevetésben zötyögtek össze a szavai után. A test édes örömei felcsiklandottak, az ínséges élet vigasztaló lámpása felcsillant a szemekben. A lányok le is eresztették a szemük függönyét, hogy ne lehessen beléjük látni, de a kacagásuk olyan volt, mintha ölelő karok közt lettek volna. Most felállott Pista és szólt egyszerűen, boldogan:

— Tisztelendő úr, tisztelt egybegyűlt vendégség! Köszönöm a jókívánságukat, köszö-

nöm, hogy szedetnek. Mert én, aki bejártam a világot és mindenféle sorson átmenteni, tanúságot tehetek, hogy csak a szeretet az élet, az adja a munkáltató erőt a karnak, a megelégedést a szívnek. Olyan nagy a kendtek jósága, hogy elfelejtik az én fiatal tévelygéseimet. Rossz voltam, megbűnhődtem érte s most itt mindenki színe előtt töredelmesen bocsánatot kérek, ha valakinek vétettem. És bocsánatot kérek tőled, sírban nyugvó jó édesanyám, hogy megszomorítva kellett a föld alá menned. Oh engedd el a rossz fiú adósságait és add áldásodat szívének minden jó szándékára. Székely testvéreim, én bejártam a világot, voltam gazdag, hatalmas úr és bujdosó koldus. De mindenütt mindenképen idegen voltam magamnak. Mert ha kitépem az én kezemet vagy szívemet s azt máshová viszik, nem él meg, hanem elpusztul. Ilyen kitépott húsdarab a székely ember idegen országban, nincs ottan semmi értelme és odavesz. Azért minden nap jobban fájtam és közelebb voltam a halálhoz. Most megnyugvás lakozik az én lelkemben és hiszek az életben. Hiszek benne, mert köztetek vagyok, mert a székely föld rögeit dolgozom, mert én csak veletek együtt, csak ezzel a földdel együtt vagyok. Székely testvérek, tartsunk össze, dolgozzunk, imádkozzunk, hogy Isten virágoztassa fel szegény Székelyországot!

Mély csendben és nagy figyelemmel hall-

gatták az idegenből megtért férfi beszédét. Lassanként kiharmatoztak a szemek. De az utolsó mondatoknál felmozdultak a lelkek szárnyai e nagy melegségben voltak együtt a szívek. Pista már leült s csendes mosolygással mondta magában: — Milyen nyugodt, milyen boldog tud lenni az ember.

A lakoma tovább folyt. Azután a cigányok, akik már piros-pufókra ették-itták magukat, megint nagy marcangolásba kerültek a hegedűikkel. Az asztalokat félrerakták. Az öregek a fal melletti padokon ültek, vagy a tornácban ittak. A többi táncba kezdett. Pista kezdte a táncot Mártával, komolyan, méltóságosan táncoltak. Az asszonyok gyönyörködve nézték a hatalmas embert.

Mikor egyszer a tánc szünetelt, egy nagy csomó gyerek, kisfiú, kisleány, nagy mosolygós félnépszerűséggel leskődtek a ház mögül, hogy ők valamit akarnak ajándékozni a menyasszonynak. Az öreg bíróné felcsapott vezetőjüknek s erre felbátorodtak. Mindenik gyermek vörös pipacscsal és búzavirággal volt megkoszorúzva s az életnek ez a sok apró lánigocskája bevilágította a szíveket. Elöl egy kislány hatalmas virágbokrétát vitt, az is égő pipacsokból és búzavirágokból volt. Márta magához ölelte a kislányt és elkezdett sírni kacagásnál boldogabb sírással. A gyermekek kürtöskalácsot, cubákat s mi egy s mást kaptak. Vö-

rös, fényes kis szájukat elfedték a kezük fejével.

Este még vidám éberséggel folyt a tánc s zengett a jókedv, mikor Pista és Mária eltűntek a vigasságból. Simon bá nagy csúfondárosan károgott utánuk. Künn a széles székelly mezőkön, a jóakaró csillagok szeme vigyázásában hallgatagon nőtt az új vetés.

4.

Szép júniusi reggel volt, a nap orcája még érte a begyeket s a levegő még lúdbőröztető friss volt. Mária a tehenet fejte s a szép fehér tej habosán csordult ujjai közt a sajtárba. A tehen szétterpesztette négy lábát és belecsodálkozott a reggeli levegőbe. Szép nagy szemei jósággal voltak tele és ezek a szemek azt mondták: — Én termék, én adom a jó tejet és nem nézem, ki és mire használja. Mert az én életem abból áll, hogy adjak.

Pista a tornácon reggelizett. Éktelen nagy szalonnafalatokat küldött le magába s hozzáhozta a zsíros kést a kenyérhez. Közben nézte az asszony munkáját és olyan jól érezte magát, hogy minden szó aludt a lelkében.

Márta csak fejte, fejte a tejet és várta, hogy az ura szól valamit. Olyan jólesett volna a szó az ajakáról. Hacsak azt mondta volna is: — Mennyi teje van a Bojtosnak! — Vagy ezt: — Milyen szép reggel van! — Mert min-

den szó híd, amit a lelke az ő lelkéhez ver és minden szóban magáénak érezheti ezt a hatalmas szép embert. De ma csak hallgat, csak hallgat és nézi a levegőt. Hol járhat a lelke, mikor így nincs szava számára? Kié lehet a lelke akkor?

Már meg is fejte a tehenet s a Bojtos nagy lassan kicammogott az uccára, hogy legelőre menjen többi társaival. Márta vizet húzott fel a kerekes kútból és szétkeresett egyszerű lelkében, hogy mit mondjon, amivel magához húzza a hallgató ember lelkét. Egyszerre csak felnézett az égre és mondta:

— Ma még eső lesz.

Pista szétnézett a horizonton, azután felnézett az égre. Megint szétnézett a kerten, az ide látható világon és mondta s a szavakat lassan ejtette egymásután:

— Lesz ördögöt, hogy mondhatsz ilyen csacsiságot?

Szelíden mondta, mint ahogy az édes gyermekéhez szól az ember. De Mártának, nem tudni miért, mégis rosszul estek ma ezek a szavak. Mintha hűvös magasságból mondta volna azokat, mintha elhúzódott volna bennük tőle. Nagy zokszóval mondta:

— Mán pedig bizony eső lesz s mindenki láthatja.

Pista lenyelte az utolsó kenyérfalatot, letakarította a morzsákat magáról s úgy mondta

a szavakat, mint ahogy megszokott tárgyat tesz egyik helyről a másikra az ember:

— Dehogyan lesz, dehogyan lesz. Nézd, hogy száll fel a köd a Feketeügy felől és milyen tiszta az ég Bita fölött. Olyankor sohasem esik eső. Pedig most nem is ártana egy kevés.

Nagyon hanyagul mondta, látszott, hogy nem fontos neki, hogy igaza van. Márta már hideg visszautasítást fázott a szavakban. Oh, hova merülhetett el lelke, ki hívhatja vissza magához, hogy ilyen tétován áll a felesége előtt, aki egész életével szereti őt. Majd kiszökött a könny a szeméből, miikor mondta:

— Pedig azért fog esni s te is meglátod. Igaz, hogy én csak egy egyszerű asszony vagyok.

Pista nem sokat ügyelt a szepegő szavakra, csendesen elköszönt s elindult a török-búzaföldekre kapálni. Kapált, kapált, egyszerre csak azt veszi észre, hogy valami szomorúság van a lelke alján. A sógora átszól neki a szomszéd földről:

— Mi a bajod, Pista? Úgy hallgatsz, mint egy régi temető.

— Nem dalolhat az ember mindig, — mondta Pista és tovább kapált. De azért maga is kereste, hogy miért nehezedett meg úgy a lelke. Akkor aztán visszajött lelkébe a Márta elszomorodott arca és a szavaiban megbújt szepegés. — Szegény jó lelkét talán megbántottam, — mondta magában. Azzal megállott, kiegyenesedett, szétnézett az égen és a földi

Határokon. Egyszerre csak olyan hangon, mintha az egész Háromszéket akarná értesíteni, felkiáltott:

— Bizony eső lesz még ma!

Mind odanéztek a földekről. A sógora felkacagott:

— Megkeveredtél, sógor? Nézd, úgy ragyog Bita felett, mint a Salamon dicsősége. Nem lesz eső még egy jó hétig.

Pista úgy bevágta a kapát a földbe, mintha régi bosszúját töltené rajta. Kifortyantak a szavak belőle, mint a fővő víz a fazékból.

— Füttyülök én a te Bitádra! Ha azt mondom, hogy lesz eső, hát lesz!

Erre aztán nagyon megenyhült. Úgy érezte, hogy eleget tett az asszonymak. Vidáman dolgozott tovább és később maga szólt oda a sógornak:

— Kell-e szűz dohány, Zsiga sógor!

Megérkezett az ebéd ideje. Egymásután hozták ki az asszonyok az ebédet. Már a többiek leültek a Feketeügy mellé, ettek, közben beszéltek és kacagtak. A Márta csak nem jött. Simon bá odakiáltott Pistának:

— Te Pista, te! Te nem valami rossz fát tettél a tűzre, hogy az asszony nem hozza az ebédet.

— Aki vár, jót kap, — mondta Pista, de elfacsarodott a szíve. — Talán mégis igen durva voltam az asszonyhoz, talán most kesereg

szegény. — Szinte fohászkodott, hogy induljon meg egy kis záporosó, hadd legyen az asszonynak igaza. Milyen diadallal mondhatná majd: — Úgy-e megmondtam, hogy esni fog ma az eső?

De az ebéd csak nem jött s most már igazán szomorú lett. Hát egy ilyen kicsinységért így duzzog az asszony? Ennyi próbát sem állana ki a szeretete? A többiek szurkáltak a tréfáikkal. Nem állta tovább, ledobta a kapát és haza indult.

Útközben lelkendezve fut elébe az Imre Sándor kis Sanyi fia:

— Pista bácsi, Pista bácsi, Kis Ferenc néni azt parancsolja, hogy jöjjön rögtön haza.

— Miért? — kérdezte Pista és feldobogott a szíve.

— Azt nem mondta. Csak úgy kiáltott ki az uccára, hogy jöjjetek Pista bácsiért.

Csak nem az asszony akaratoskodik! Csak nem fog színházat játszani, mint az úri nyeflék! — füstölgött Pista és megcsóválta a fejét.

Hazaért. Az udvaron senki sem volt. A konyhában asszonyi beszéd hallszott. Anyósa, a Kis Ferencné beszólt a bábával.

— Miért hivatott, édesanyám? — kérdezte Pista.

Az öreg asszony jó boldog mosolygással felelt:

— Már nincs semmi baj, akár künn is maradhattál volna.

Pista ránézett a bábára. Az bölcs megnyugtatóssal mondta:

— Na, csak ne vágjon olyan ijedt képet. Új asszonynál az eféle megesik. Kicsit rossz volt s annyi az egész. Karácsonyra olyan kis babája lesz, mint a pinty.

Pista szívében felzengett a brassói nagy orgona. Átnyalábolta a vén bábát, megpende-
rítette, azután az anyósán fordított egy alapos vígat és két nagy csókot cuppintott két öreg arcára. Berohant a tiszta szobába. Ott ült egy széken Márta, kissé halovány volt, de már egy kötényt foltozgatott. Pista hozzá ugrott, átölelte s nagy vigasságú lelke csókokban záporozott rá.

— Édes lelkem, édes kis feleségem, meglátod, hogy eső lesz még ma, — lelkendezte.

— Dehogy lesz, dehogy lesz, neked volt igazad, — kacagott boldogan Márta a hulló csókok közül.

5.

Pista felült ágyában. Márta még aludt. Jóságos barna arca rózsaszínű és boldog volt álmában. Talán már gyermekét látta. Pista halkán kikelt az ágyból. Nagyot nyújtózott.

A novemberi ködös reggel megfogta az éjszaka uszályát és visszaráncigálta. Nagyon

homályos volt a világ, pedig már reggel hat óra is lehetett. Pista kiment a konyhába. A konyhaasztalon virágok, őszi rózsza, georgina, muskátli s megkezdett koszorúk heverték rendetlen rendben. Ma halottak napja van és ebből lesz a sírok mennyasszonyi ruhája. A friss virág őszi illata betöltötte a konyhát. Pista felvett egy őszi rózsát, megszagolta, letette. A halál gondolata végighúzott a lelkén, szelíden, jólesően, mint egy jó öregasszony keze.

Megmosdott. Kis Ferencné már az állatotkat etette az udvaron. Most belépett és nagy suttogva mondta: Várj, fiam, csinállok egy kis meleg köménymag levest, meg ne fázz odakünn az erdőn. — Jól van édesanyám, — felelte Pista. Ls hogy ne legyen hiában addig a két keze, elkezdett egy félig elkészült koszorút tovább kötözni.

De már benn is mozgás hallszott. Kijött Márta. Nagy meleg szemeiben még ott volt a jó édes álom, de a gondoskodása az uráért már ébren volt. — Vettél lelkem valami meleget az inged alá? Hideg szél fú az erdőn, megvesz az Isten hidege.

Pista szelíden szólt:

— Álltam én ki már más szeleket. Olyanokat, hogy a vízből nagyobb tornyokat építettek, mint a borosnyói torony. Különben is délen visszafordulunk, hogy még délután itt legyünk és együtt mehessünk a temetőbe. Ti ma hagyjátok a házi dolgot. Csináljátok meg

ezeket a koszorúkat s menjetek templomba. Imádkozzatok helyettem is. Négy óra tájt már mi is itt leszünk.

Köszönt, elment. Az öreg biróéknál máivárták három szekérrel. Ott volt a Bartalis Abris, a Zsiga sógor meg a Simon bá. Sürögösen kellett a fa és azért a kis ünnepet is munkára használták. Majd este jóvá teszik a mulasztást.

A nehéz ködben, a nyirkos úton lassan mentek a szekerek. Nem beszéltek, még Simon bá is hallgatott. Mert azért mindenik lelkére ráhajolt a halottak napja. Ma eljönnek a földben nyugovók és odahajolnak a munkás nap dolgai közé. Hűvös arcuk rámered a forró szív falára: — Szántsatok, vessetek, arassatok, szegény emberek, a barázda végén, mi várunk.

Megérkeztek az erdős völgytorokba. A levágott fa már készen állt ölbe rakva. A nedves erdőből fújt a halál, mint széles szárnyú áradó szélvész. Mikor már a hácm szekeret felrakták fával, tüzet csináltak, hogy egy kis szalonnát pirítsanak. A tűz fel szálló füstjét visszataszította egy kegyetlen tenyér s mint megpirongatott kutya, alázatosan terült el a földön. Simon bá ivott egyet a kulacsából, levette a kucsmáját, megvakarta a fejét, aztán megint befedte.

— Kár, kár, — mondta és köpött egyet.

— Mi kár? — kérdezte Bartalis Ábris.

— Hát csak úgy. Nektek jó, ti még fiatalok vagytok.

— Az a fiatalabb, aki többet menyecskezik. Simon bá a legfiatalabb a faluban.

Simon bá ajakára csak nem jött vissza a rendes mosolygás. Megint megcsóválta a fejét:

— Maszlag az csak már, fiam. Olyan az öreg ember szerelme, mint a savanyú bor, nem leszel részeg tőle. Pedig bizony jó dolog a menyecske. Csak a menyecske jó ezen a világon.

Azután Pista felé fordult:

— Te Pista, te okos ember vagy és sok országot bejártál. Hiszed-e te, hogy a túlsó Világban élni fogunk!

Pistának megállott a szíve és megtöltötte a mellét. Érezte, hogy ha azt mondja: nem hiszem, hazudni fog, mert holt édesanyja van és nem ez az utolsó szava. És ha azt mondja: hiszem, akkor is hazudik. És rágondolt arra, hogy otthon van Márta új étellel a méhében s hogy ő most nem mondhat egy könnyelmű szót is. Megfújta a tüzet és mondta:

— De fene mód füstöl ez a fa.

Az öreg szomorúan nézett Pistára, de nem erőszakoskodott tovább. Elővette a pipáját, megtömte dohánnyal s nagy meggyőződéssel szívni kezdte. Kezét meg-megmelegítette a pipa forró cserepén.

Hazafelé indultak. A szekerek nyikorogtak a nehéz teher alatt, az ökrök párája látszott a hideg ködben. — Hej, hó, hohó! — kiáltott Pista, hogy felmozdítsa a vérét.

Homályosodott már a délután, mikor megérkeztek a faluba. A nép már szállingózott a temetőbe, asszony, ember, gyermek. Mindenki vitt valamit, gyertyákat, koszorúkat, vagy legalább egy pár szál virágot. Pistát már várták otthon Márta, az anyósa, Sárrika és a Boriskáék. Forró pörköltkávészag volt a házban s a Pista lelke felmelegedett, mint koldus a konyhán. Oh van élet, van család, van halhatatlanság! Megivott egy pohár forró kávé. Felpakkolták a halottak ajándékait és megindul tiak a temetőbe.

Mindenünnen szaporán jött a nép, tisztességes ünnepi gúnyában, halkán beszélgetve vagy hallgatagon. Körülállták az emberek a maguk sírját, letették virágaikat a fejfára vagy a hantra, felállították a kis gyertyákat hosszában a sírra, meggyújtották. Azután ott álltak, álltak, nézték hosszan a gyertyák lobogását s ajkuk meg-megremegett.

Lassanként minden síron kigyúlt egy-két lángocska, minden láng körül volt egy-két áhítatos arc. A nagy ködben gömbölyű volt az égő gyertyák fénye s halvány, ködbe serkedő világosság volt az imádkozó fejek és csupasz fák körül. Lassanként sírtól-sírig beszélgetés hallatszott át:

— Karácsonykor lesz tíz esztendeje, hogy sírba tettük.

— Szegény úgy szerette a haricska puliszkát, még az utolsó napon is azt kért.

— Ő ministrált szegényke mindig a tisztelendő úrnak, igen-igen szép hangja volt.

A holtak apró emlékekben jöttek vissza a szívekbe s az élő falu magához ölelte a temetőt. Pista, Márta és Sárika, ott állottak a sírnál, hol hűs ágyukban Szabó Áron, a harangozó, Áronná és Bodor Benedek aludták ébredés nélküli álmukat. És Pista most érezte mélyen és harangzug és os ünnepi elrévüléssel, hogy nincs építő akarat a halottak nélkül s üres kalász a temető nélkül az élet. Hogy a holtak a lerögzítő gyökerek s a mi jó gondolatunk a holtak ajkán felfakadó ének. — Édes anyám, édes anyám, bocsáss meg megtért fiadnak. Erős lesz mindig az én jószágom, mert közel van a te sírod. — Márta és Sárika halkán imádkozott.

A gyertyák kezdtek kilobbanni, az emberek visszatértek az élő élet dolgai közé, do vissza-visszanéztek a temetőre. Pistáék az utolsók közt hagyták el a halottas kertet. Minden gyertya kialudt, sötétek lettek a sírok.

De éjfélkor a szél fia odament a kápolnához és meghúzta a kis harangot. — Bing-bang, — mondta a kis harang és összefáztak a temető fái. Még érzett a leégett gyertyák

saaga a levegőben. — Bing, bang, — mondta újból a harang és megmozdultak a rögök. — Bing, bang, — mondta harmadszor a kápolna szíve és felnyíltak a sírok. A föld alól kijött a tegnapi falu.

Tisztes öreg asszonyok, öreg emberek, fiatalok és gyermekek léptek ki a mozdulatlan csónakból. Gondos vigyázásbain nézték a temetőt: — Az én fiam négy gyertyát égetett, pedig olyan szegény, mint a templom egere, — mondta az öreg Deák Barabás. — Milyen szép koszorút hozott a húgocskám! — szólt Szűcs Gábor, aki tavaly ment el.

Azután a lelkek szép sorba álltak. Elül voltak a gyermekek, utánuk az öregek, leg hátul a fiatalok. Megindultak a levegő gyalogjáróin a falu felé. Hangtalanul mentek, mint az este sötétsége.

Megállottak az alvó falu fölött. Halvány világosság szűrte át az éjszakát, átment a sötétben, átment a fedelén, átment a falon. Kövön, fán, vason átment. Látszott az egész belső falu, minden alvó, minden teremtett lélek.

— Ni, a Palika lelkem, hogy mosolyog álmában. Megigazítom a párnáját, — mondta Keresztes Ignácné.

— Nézd, Áron, a mi jó fiúnkat, — szólt Áronné az öreg harangozóhoz, — Isten elvezette őt a szívéhez, nézd álmában is azokra gondol, akiket szeret.

Azután a Bodor Benedek felé hajolt és mondta s nagy meleg lágyság volt a hangjában :

— Milyen szép a te Sárikád is.

— Ők várják a tavaszt, — mondta az egyik.

— Ők vetni fognak, — mondta a másik.

— Ők aratni fognak, — mondta a harmadik.

— Ők élnek, szegények, — sóhajtotta a negyedik.

— Szegények, szegények, szegények! — sóhajtották mindnyájan. A kakas felkiáltott s iramló árnyékot rohanása lett a levegő. Harmadikat kiáltott a kakas s már néma csontok voltak a holtak porladó koporsóik mélyén.

6.

A fűrészpor lassan hullott a földre, mint egy szelíd nevetés. Pista lábainál már halomba gyűlt a felfűrészelt tuskó. Akkor fogta a baltát s hatalmas csapásokkal hasigatta a kemény bükkfát. Az öreg Gyöngyös az ól mellett ült és nézte hatalmas gazdáját. Márta benn végezte a ház dolgait.

Már vastag hó fedte a falut és novembervégi csúnya hideg volt. A kút mellett a pocseták be voltak fagyva, a vedernek lelógó jégszakálla volt. A pajtában párolgott a trá-

gya, mint egy jó áldozat. Pista meg-megfújta a körmeit.

Ahogy aztán szürkülni kezdett, Pista a kamrába dobálta a felvágott fát. Még nem volt készen a munkával, mikor nyolc-tíz székely jelent meg nagy titokzatos arccal. Úgy köszöntek adjonistent, mint akinek nehéz titok nyomja a hangját. Pista szólt:

— Menjünk a pajtába. Nem asszonynak való dolog az efféle.

Nagy dologról volt szó. Flórján Bogdán, a korcsmáros ezelőtt félévvel megtért a mozdulatlan örményekhez. A korcsma árendáját megpályázta akkor Pista is, mert szép, hasznos pályának találta a korcsmáros hivatását, meg a jó kereset is szép dolog. De a felsőbbség, az urak, akik nem nézik a szegény ember dolgát, egy idegennek juttatták a korcsmát. Az idegen aztán bejött a faluba, feleséggel, sok gyermekkel, szolgálóval. Furfangos, okos, szorgalmas ember volt, ki tudta beszélni a krajcárt a legények belső zsebéből is. Csak egyre gyarapodott, már földet is vett árendába. Pista már rég törte a fejét, hogyan lehetne kifüstölni innen ezt a gyökértelen embert s most összehívta legbizalmasabb embereit a faluból, hogy tanácskozzanak a dolgon.

— Hát valamit kellene tenni, az szent igaz, mert igen furfangos egy ember ökeme — mondta Darkó Mihály.

— Nem ember az te, hanem sváb —
figyelmeztette Bartalis Ábris.

Sorra beszéltek:

— Nem is sváb, hanem tót, a Kónya
Zsigmondtól hallottam.

— Tót fenét, zsidó az, olyan zsidó,
hogyna.

— Oláh is lehet, ha már arról beszélünk.

— Nekem mindegy, ha sváb, ha tót, ha
zsidó, ha oláh — mondta Szabó Pista. — De
idegen, de nincsenek koporsói a székelyek
földjében. Amit az ő gyermekei esznek, szé-
kely gyermekek elől eszik meg, amibe ők
öltöznek, azzal a székelyek lesznek meztele-
nebbek, ami pénz az ő bugyellárisába megy,
azzal székely emberek lesznek koldusabbak.
Menjen haza az ő országába s ott áldja meg
az Isten.

Az öreg Barabás Istvánban megcsordult
a bölcsesség:

— Már én azt mondom, hogy ezen nem
lehet Isten áldása, mert ez nem keresztényi
dolog. Ember, ember, akárki ia-fia s őt is
megváltotta a Krisztus. Ő se bántott minket,
mi se bántsuk őt. Különben is becsületes em-
ber — mondta és felcsiholta pipájában a
tüzet.

Pista kirántotta a Barabás István szá-
jából a pipát, saját szájába tette s mohón
elkezdte szívni. Barabás Istvánt elöntötte
az epe:

— De a nemjóját az apádnak! Hol tanul-
tál te tisztességet, hogy így csúfolod meg az
öreg embert! Add vissza a pipámat, ha jót
akarsz.

— Én is olyan ember vagyok, mint kend,
engem is megváltott a Krisztus, meg aztán
becsületes ember is vagyok, miért ne szív-
jam én a pipáját?

A férfiak kacagtak s most már két kéz-
zel fogták a Pista igazságát. Barabás István
beadta a derekát:

— Nagy lurkó vagy te s látszik, hogy sok
országot bejártál.

Azon éjjel tizenkét órakor valaki beko-
pogtatott a korcsmáros ablakán.

A korcsmáros felszuszpetelődött, kinyi-
totta az ablakot. Sötét alak állott ott, fekete
posztóval volt eltakarva az arca.

— Maga a korcsmáros!

— Hát ki lennék? Csak nem a pap lakik
magának a korcsmában.

— Szereti maga a gyermekeit?

— Ezért ébresztett fel! — méltatlanko-
dott a korcsmáros, de vacogott a foga.

— Mert ha szereti, három hét múlva ne
legyen a faluban.

Az alak továbbállt. Negyed óra múlva
új kopogtatás, új alak, újra ugyanazok a sza-
vak. Aztán negyed óra múlva megint s így
tovább egész pitymallatig. És ez így ment

éjszakáról éjszakára. Vasárnap délután Pista elment embereivel a korcsmába.

Sokan voltak a korcsmában, különösen fiatal legények. A korcsmáros töltötte a bort s dült belőle a mézes beszéd, mint hamis bor a feldült bordóból, pedig csak úgy marcan-golta a magyar nyelvet. De a szemeiben nyugtalanság és álmatlanság volt. Pista leült nagy ártatlan képpel s a többiek is mind helyet foglaltak. Pista magához intett egy legényt:

— Te, ittál már sokat az idegen korcs-máros borából?

— Ittam, de nem túlságosan.

— Mert én a múltkor hazahoztam egy litert s majd meghaltam tőle. Azt mondják, hogy mérgezett bort árul s azért jöttünk, hogy kitapogassuk ökelmét. De te ne szólj senkinek.

Később a korcsmárost intette magához. Az nagy ragadós nyájassággal ment oda.

— Honnan hozatja a korcsmáros úr a bort!

— Magyar-Igenről, pompás ötéves ter-més. Alig nyerek két krajcárt egy literen.

— Jó bor, egészen jó bor s kend derék becsületes korcsmáros. Hát aztán hány esz-tendő s a korcsmáros úr?

— Ötvenegy leszek húsvétkor, ha az Isten is úgy akarja.

— Igaz, hogy van egy férjhez ment lánya is?

Beszólt, beszélt, kérdezett Pista s a korcsmáros csak állott a kötélnek. A Zsiga sógor pedig ezalatt besomfordált a söntésbe s hajtóport tett a csapraütött kis hordóba, az edényekbe. Azután egy másik asztalhoz ült. Tíz perc múlva a korcsmáros már megint mérte a bort.

Hát egyszer csak csikarja a cifra a legényeket. Egyik is kap a hasához, a másik is. Boldog, amelyik futni tud. Végre a Kónya Misi elordította magát.

— Megmérgeztél bennünket, te sehonnai! Figyelmeztettek már becsületes emberek, hogy mérgezett bort árulsz. Fiúk, itassuk meg vele a saját borát.

Nagy zengés lett a korcsmában s már koppant a korcsmáros háta. Szabó Pista már tovább állott a korcsmából. Ha a kisbíró és pár józanabb ember be nem jön a zajra, szétzedik a korcsmát. Szabó Pista a kapujában állott, mikor a hazaballagó legények arra mentek. Kérdezte:

— Mi történt te, miért volt ez a csodálatos eset?

Elmondták neki, megcsóválta a fejét:

— Különös eset, nagyon különös eset. Bukovinában egy korcsmáros ötven vendégét mérgezte meg. Ez igaz, mert az újságban volt. De azért ez talán csak véletlen eset,

talán nagyon kénes volt a hordó. A korcsmáros derék embernek látszik. Igaz ugyan, hogy idegen s a székely ember sem inge sem gatyája neki.

Éjjel megint megjelentek a titokzatos vendégek a korcsmárosnál. Másnap délelőtt sápadtan állított be az idegen Pistához:

— Úgy hallám, hogy kend is pályázott az árendára.

— Lehet, — mondta Pista.

— Hát ha akarja, eladom magának az árendát.

— Eladja? Ugyan ne tréfáljon. Hiszen úgy dült oda a pénz, mintha ígérték volna.

A korcsmárosból kitört az elkeseredés:

— Hát csak dúljön, hogy dúljön fel az egész falu. Éjjel halállal fenyegetnek és nincs nyugvásom, nappal megvernek. Nem maradnék ebben a faluban, ha ezer forintot adnának napjára. Visszaadok árendát, korcsmát s ott verje el a jégeső őket. Hát megveszi-e?

Pista hanyagul nézett a levegőbe:

— Hát bizony nagyon kevés pénze van az embernek, meg aztán már kedvem sincs nagyon hozzá.

A korcsmáros addig könyörgött, amíg megesett a Szabó Pista szíve és alkut csinált vele. Még áldomásra is meghívatta magát ráadásul.

Harmadnapra aztán az idegen pénzzé tette mindenét s odább ment egész pereputy-

tyával. Pista hétköznap az anyósára bízta a korcsmát, vasárnap meg maga szolgált ki. Elbeszélgetett a fiatal legényekkel, mesélt nekik, lopott beléjük hasznos tapasztalatokat és jó szándékokat. Nem volt többé kárhozat tornáén a korcsma.

Egyszer aztán csak elérkezett a karácsony szombatja, Reggel Pista kacagva mondta Mártának, aki még csak vagy húsnapra várta a szabadulását:

— Tudod mit, lelkem, állítunk egy szép fát, hogy siessen az a gyermek.

Már tegnap egy szép hatalmas fenyőfát hozott le az erdőről. A tiszta szobába állította fel, dióval, gyógyi almával, cukorkával, fűgével, aranyfüsttel halmozta tele. Kis vörös viaszgyertyákat rakott rá. Olyan boldog volt, mint egy gyermek.

Délután templomba mentek. Márta még jól bírta magát s nagy kéréssel imádkozott Istenhez a nehéz csata előtt. Pista lelke leborult a mások imája előtt és mondta: — Istenem, Istenem, én nem tudok hinni, de jó szándék vagyok s szeretlek az anyáin és a feleségem hitében. Légy irgalmas hozzám, szeresd azokat, akiket szeretek.

Hazamentek. Pista már kezdte gyűjtögetni a gyertyákat, mikor a másik szobában Márta csak felsikolt:

— Anyám, édesanyám!

Kis Ferencné és Pista berohantak. Márta

a földön feküdt. Felvették, feltették az ágyra. Pista kalap nélkül eszeveszetten futott a bábához.

A bába megérkezett s nemsokára egy hatalmas vaskos kis vörös testű fiúcska volt a kezében. Olyan könnyen jött a kölyök a világra, mintha soha egyebet nem csinált volna. Nemsokára már az anyja is mosolygott.

Pista felemelte a bábát gyermekestől és úgy táncolt vele. Patakszottak a szemei a szívtől és sírt a Kis Ferencné is. Azután Mártát csókolta össze-vissza, aki boldogan lágyult el a nagy szeretetben.

Künn betlehemes gyerekek húztak el. Pista kifutott, behívta őket. Felgyújtotta a karácsonyfát s a nagy boldog ragyogás elé odaállította a gyermekeket. Nagy zengésű zsoltáros hangon énekelte velük örvendő szívét:

Menyből az angyal
Leszállt hozzátok,
Pásztorok, pásztorok

Márta hallotta még az éneket, aztán hátradült a párnán s boldog mosolygással elaludt.

IX. A MEGTALÁLT KERESZT.

1.

Pista a mezőkön jött át s hátulról a kert felől került haza. A nagy jegenye mellett átlépte a kerítést. Akkor látta, hogy egy deszka kilóg a kerítésből. Lehajolt, próbálta helyére szorítani. Azok a betyár gyerekek mindent tönkretesznek, aztán ütheted a nyomát, ha az aprómarha elszéled a mezőn.

A deszka valahogy helyére került, felgyenesedett. Sötét bronz arca izzadt volt, kivette zsebkendőjét, letörölte az izzadtságot. Súlyos nyári napeste volt s a sárgás aszály homályán át haragos vörös volt a meghajló nap. — Ha két nap alatt nem lesz eső, minden elpusztul.

Keletről ugyan nehéz sötétkék felhők, mint roppant halottas kárpit, állottak fel. De ez úgy volt már negyed napja. Aztán minden este ellopóztak a hegyek mentén s éjjelre megint kiderült. A tikkadt földet nem enylehajtott szomorú fejjel állottak, a levelek, hitette semmi. A kertben virágok, növények

mint ernyedtt fáradt kezek csüggedten lógtak le. Pistának a testében, a karjában sajgott a drága élet szenvedése s hatalmas melle elszorult az élő dolgok szomorúságától. És nem segíthet rajtuk, itt nem számít az ő akarata.

Odament a paradicsomtáblához, vissza-segített karójára egy-két lekajladt tövet. A kis zöld gyümölcsök megfeketedve lógtak a széternyedtt levelek közt. — Ezekből sem lesz gálickő — és káromkodott egy szelídet.

Megállott, egy nagy mély lélegzetet vett, de a füledt forró levegő még jobban elszáritotta mellét. Levette kalapját s csillogó őszes haját megsimította.

Mert már több ősz haja volt, mint szőke s a szőkéje meg aranszínűből nehéz barnába ment át. Tizenöt éve már, hogy vissza-érkezett, hogy nyomorultul, koldusan visszavetődött az élet határáról s új életre indult a falu temetőjéből. Tizenöt éve már, hogy a hazai föld szelíd hullámai közt halálos szeretettel, dédelgető munkával keresi a kenyeret s gyermekei jövőjét. Voltak azóta nehéz napok, rossz termés, ellenséges zivatarok és a gondok, mint sötét madarak sokszor körülkárógták az ősi házat. De a Márta jó meleg szeme s az egyre szaporodó gyermekek vidám kacagása erőt adott a földet tépő karnak. És a föld nem fordult el ridegen megtért fia nagy szerelmétől, hol többet, hol kevesebbet,

de mindig adott s Pista lassanként a falu egyik legmódosabb gazdája lett.

Lassú, nehéz léptekkel ment át a kerten. Ahogy közeledett az udvarhoz, csak hallja a Márta hangját, amint éktelen nagy perlekedésben van a gyermekekkel:

— Szálltok le onnan, hogy az Isten a dolgokat akárhova tegye. Mindjárt leszakad az az ól alattatok s aztán majd ad nektek az apátok. Nincs az embernek egy pillanatnyi nyugalma tőletek. Te Andris, neked már lehetne annyi eszed, hogy ne bolondítsd meg a kisebbeket. Gyertek le onnan, ha mondom, mert a kenyérsütőlapáttal verlek le onnan benneteket, ti hegyitolvajok.

Pista belépett az udvarra. Hát látja, hogy nagy csata folyik az udvaron. Az Andris, a Miklós, a Laci, a Pali és a Gábor fenn az ól tetején védik a várat, nyárs-szerű fakarókkal felfegyverkezve, lenn pedig Misi, Dénes, Imre, Mariska éktelen nagy lapátokkal támadnak és még a csepp, alig hároméves Juliska is buzgón igyekszik egy bottal egy ártatlan nagyot szúrni a várbelieken. Csak legnagyobb fia, Áron, olvasott nagy komolyan a tornácon és a kis Zsiga nem vett részt a küzdelemben, a hathónapos kis baba, hanem békés álmodott benn a bölcsőben.

Amint a várbeliek meglátták apjukat, úgy lepotyogtak a disznóól tetejéről, mint megrázott érett vackor a fáról. Az alsó hadsereg is

eldobta hadi alkalmatosságát s igyekeztek szelíd kíváncsisággal vizsgálni a kiterjesztett erősséget. Márta libát töltött a tornácon. A liba egy nagy melankolikusat nyelt a túlzott gondoskodásra és hunyorított hozzá. Magában mondta: — Ha egyszer magam ura leszek, bizonyísten nem eszek egy álló esztendeig. Márta odakiáltott az urának:

— Éppen jó, hogy jössz. Ezek a kölykök megeszik az életemet. Ez az Andris, ez viszi minden rosszba őket. Nincs nyugta egy percig, ha nem emészti az embert.

Ez az emésztés nem igen látszott meg Mártán. Az idő és a sok gyermek nem változtatott sokat az erős székely asszonyon. Csak jó arca lett kissé határozottabb. Nagy szemében vidáman, tisztán lobogott a lélek, mint magas orom pásztortüze.

Pista szigorúan fogta az apró nép gyep-lőjét, de ma csak cirógatás volt a lelkében. Nagy tréfás erőlködéssel felfogott egy dorongot a vágatlan tűzifából és mondta:

— Na, kölykök, most mindnyájatokat agyoncsaplak.

Azzal szörnyű nagy léptekkel, rémes mumus arccal közelített hozzájuk. A gyermekekből a tekintély borzongása rögtön elszállott s visítva, kacagva bújtak egymás háta mögé. A kis Juliska elő-előnyújtotta kis mancsait, visított egyet és ismételte:

— Ni, apa, nem félek, ni, apa, nem félek.

Pista ledobta a dorongot, felfogta a kis mosolygó gyönyörűséget, harangozott vele a levegőben s minden lóbálás után csókolt egyet rajta. A gyermek visított a levegőben s kis friss arca boldog kacagással szélesedett el az apja ajakán. Márta nagy benyelő szemmel nézte őket s nehogy cinkosságon fogják a szívét, oda duruzsolta:

— Csak rontsad, csak rontsad őket, úgyis a fejemre nőttek már.

Pista letette a gyermeket, szólt:

— De azért ugye adsz vacsorát? Én nem másztam az ól tetejére.

Márta bement a házba, oldalba lökni a vacsorát, hogy siessen. Pista odament Áronhoz, feléje hajolt:

— Mit olvasol, öreg!

A kis fiú felemelte szép fejét. Két nagy kék szeme, az apja szemei, mint tengerpart horizontja, távoli ködökkel és vitorlás hajókkal volt tele. A jó mese édessége látszott ajkain, arcán, szemén. Mondta:

— Olyan szép történet, édesapám.

— Miféle történet?

— Robinzon Kruzó kalandjai.

— Miért szereted olyan nagyon?

— Mert tengeri utazás és puszta sziget van benne. Úgy szeretnék én is hajótörést szenvedni és kivetődni egy puszta szigetre Olyan szép lehet arrafelé a világ.

Pista elkomolyodott. Vájjon ebben a sze-

líd, jó tanuló kis fiúban is vad lázadással fog-
nak felmozdulni az alvó szárnyak, vájjon elég
volt-e az ő büntetése, nem maradt-e valami
ennek a gyermeknek? Megsimogatta a gyer-
mek szőke göndör haját:

— Fiókám, én bejártam a világot. Sok
hajótörést szenvedtem és láttam pusztá szige-
teket. Hidd meg, édes fiam, hogy nincs szebb
ország Székelyországnál s a mi miénk a világ
legszebb faluja. Nem él meg a székely ember
az idegenek között.

Márta megint kijött. A tornácon terített
asztalt. Aztán kihozta a vacsorát: meleg pu-
liszkát édes tejjel. A gyermekek körülzsibong-
ták az asztalt. Áron elmondta a háziáldást,
keresztet vetettek. Nagy mohó falás következ-
zett.

Pista nézte az elcsendesedett udvart. A
fecskék majd a földet horzsolták röptükben. —
Bár csak lenne egy kis eső — mondta s újból
töltött tejet a puliszkája mellé.

A kicsi felébredt a bölcsőben s nagy síró
követelőzéssel hánytorgatta a jogait. Márta
odament, felfedte gazdag mellét, rávette a kis
pogányt s úgy ült vissza az asztalhoz. A kö-
lyök két kézre fogta az anyai mellett s úgy
falt, hogy a fejkötőcskéje is hátradúlt a fe-
jéről.

Vacsora után a gyermekek új játékba
kezdtek az udvaron. Egy nagy tuskóra köte-
let kötöttek, azt kinevezték kocsinak s úgy

húzogatták, mintha fizették volna őket érte. Pista odaszólt a két legnagyobb fiúhoz:

— Áron, Andris, menjetek a korcsmába nagyanyátokhoz, kérdezzétek meg, kell-e ma bort hozni fel a pincéből. De hamar járjatok.

A fiúk elszaladtak. Pista leült a tornácon. Pipára gyújtott. Az égen a sötét violaszín felhők lassan-lassan terjengtek. A gyermekek most már a Gyöngyös kutyát, az öreg Gyöngyös unokáját próbálták rábírní, hogy képzelje parádés lónak magát. A csecsemő a nagy torkosságban megint elaludt, Márta vissza - fektette a bölcsőbe. Aztán felmosta az edényt, kijött és leült Pista mellé.

A falu csendes volt, az ucca néptelen. Mindenki a vacsora körül volt most. Hallgatott a falu, szelíden nézett szembe a közeledő estével. Hallgatott Pista és hallgatott Márta is, de életük megértett mélységes beszéd volt. Tudták egymás szívét és tudták egymás gondolatát.

Az udvar szürkülődött. Már a tehenek is megjöttek s elpihentek a pajtában. A tyúkólban meg-megrebbent egy-egy elnyugvó madár szárnya. A gyermekek az ölfá köré kuporodtak s bágyadt hallgatásban nézték az estét. Márta rájuk szólt:

— Gyermekek, feküdni!

Megindultak befelé, mozdulataik már súlyosak voltak az álomtól. Márta bement ve-

lük, lefektette őket. Kórusban hallatszott ki az imádságuk:

Én lefekszem ...
Kis ágyamba ...

Azután még kikiáltottak: — Jó éjszakát, édesapám! — s már memnyi fényes kertek bíbor gyümölcssei után nyúltak. Márta megint visszajött. Pista szólt:

— Hol az ördögben maradnak ezek a haszontalan gyermekek? Megmondtam, hogy rögtön jöjjenek vissza.

— Talán a nagyanyjuknak segítenek valamit, — védte őket Márta.

— No ugye, hogy te véded őket, — mondta Pista. Ezen aztán nagyot kacagtak. Az ég egészen elborult. Távolról már fényes tüzes ostorok suhanása látszott.

Egyszerre csak lelkendező futást hallottak. — Apám, édes apám! — kiáltotta már az uccáról a két fiú.

Áron valamit tartott a kezében. Már az apjuk térdénél voltak. Nagy lélegzetnyelón egyszerre beszéltek:

— Édesapám, édesapám, nagyanyánk megparancsolta, hogy ássunk egy gödröt a kacsáknak a-kút mellett. Mi ástunk, egyszerre csak szól a kapa: krcc! és ni, mit találtunk.

— Én találtam, ón vettem ki a földből, — kiáltotta Andris.

Áron odatartott apja elé egy öreg ezüst-

keresztet, melyen még látszott, hogy sokáig földben volt. Pista felugrott, elvette a keresztet, aztán össze-visszacsókolta a két fiút. Akkor szólt és boldog zokogás volt a hangja:

— Márta, Márta, ez az édesanyám keresztje, melyet én akkor... Van Isten, van Isten és megbocsátott nekem!

Azzal berohant a szobába s a hatalmas férfi odavetette magát a Feszület elé, mely nyitott szemeivel látta haldokló apját, kihűlt édesanyjáét s boldog erős zokogással tördelte a végtelen irgalom elé:

— Hiszlek, hiszlek, megváltottál engem!

A két fiú lefeküdt testvérkéi mellé. Pista sorra nézte a mosolygó alvókat és mondta magában: — Nyugodjatok és legyen édes és szép álmotok. Most már nem remegek miattatok.

Márta érezte, hogy nagy megosztani való boldogsága van az urának. Nem feküdt le, ott maradt a tornácon. Pista kijött, melléje ült, elmesélte a kereszt történetét. A végén, mint széles szárnyú madarak jöttek ki a szavak a boldog férfi lelkéből:

— Most hiszem a jó Istent és végtelen az ő kegyelme. Óh Márta, édes Márta, milyen szép az élet s hogy lehet hinni a jövőben!

Márta zokogva borult az erős férfi kebelére.

— Olyan boldog vagyok, édes uram s di-csértesség a jó Isten érte.

Az eső nagy cseppekben hullani kezdett. Pista magához ölelte a lelkét megosztó hűséges társát. Most már tagolatlan omlással hullott az eső s nagy zuhogással itatta a szomjúhozó vetést.

2.

A Sáríkához beütött a gyász. Az öreg bíró elköltözött a nyugvó faluba. Szépen, csendesen aludt el az öreg. Egyszer csak, ebéd után, azt mondta: — Ma nem pipázom, — és már nem is élt. Az egész falu ott volt a temetésén.

Kezdték törni a fejüket a falusiak, ki legyen az öreg bíró. Hogy jó is legyen, meg féljenek is tőle, parancsa is legyen, de úgy mondja, hogy ne fájjon az a büszke székely embernek. Végre aztán két táborra oszlott a falu. Az egyik azt mondta: Bajkó Kelemen legyen az öregbíró. — A másik azt kiáltotta: — Darkó Balázs lesz az öregbíró!

Bajkó Kelemen módos ember volt s a felesége nagy családból szakadt: a maksai jegyzőnek volt a húga. Vörhenyes, alacsony, mindig mosolygó ember volt Kelemen. Alázatos szava volt mindenkire, de ravasz, két-féle eszével kicsalta a pokol kulcsát a Lucifer legidősebb fia alul. Máshova látott, mint amerre nézett s olyan kerülő szavakban tudott a céljához menni, hogy az ember azt hitte, hogy ő akarta előbb, amit Kelemen akart.

Most, hogy gabonán, marhán, fán jól megtolasodott, nagyon elfogta a vágy, hogy rang is jöjjön a jó módhoz. De a felesége s a felesége rokonsága is egyre ráncigálta a fülét:

— Te vagy a leggazdagabb a faluban, meg okos is vagy, csak nem engeded, hogy más kerüljön eléd.

Darkó Balázsnak kevés pénze volt, de annál több szava. Darkó Balázst a jó Isten bástyatoronynak építette, de aztán mégis embert csinált belőle. Kétméterre nyúló hatalmas, vállas ember volt, akkora feje volt, mint egy bivalynak s domború melléből úgy zúgott a hang, mint valami trombita. És ő mindig beszélt, mindig kritizált, mindig jobban tudott mindent. Fejét hátravetette, hatalmas karjait ki-kidobálta a levegőbe s úgy zengett belőle fogyhatlan zúgással az okosabbság. Nagyon sok híve volt, a gyengéknek, az árváknak, a szegényeknek jólesett, hogy egy ilyen hatalmas ember erejével lehettek elégületlenek. A felesége, szilimányi kis vékony asszonyka volt, az ember csak csodálta, hogy fér rá ennek az ormóttan nagy embernek a csókja erre az asszonyra, aki olyan volt, mint egy ösztövév karó árnyéka. Epés, szúrós, szögletes, csípős, savanyú asszony volt, aki még jobbau tudta szítani a parazsat ura roppant kohójában. Állandóan az ura füle mellett volt, körmei mindig a lelkében voltak:

— Bajkó Kelemen legyen az öregbíró az

összelopott pénzével! Mert uzsorás s az egész falu tudja. Meg fog a felesége bolondulni a nagy gögösségtől, most is úgy hordja a farát, mintha a püspök asztala lenne. Neked csak akarnod kellene, a te okosságoddal és szép szavaddal te kerülnél fölibük. De te lusta vagy, te mindig csak másokért töröd magadat, miattad megpukkadhat a bosszúságtól a feleséged.

A két párt között nőttön nőtt a harc. Hossz híreket terjesztettek, szeges szavakat dobáltak s már minden kéz ököllé lett, hogy jobban fenyegetsen. Pista nem vett részt a csetepatékban. Kedve sem volt hozzá, de meg aratás ideje volt s egész háza népével a föld ajándékait szedegette. Ajándékait az áldott földnek, mely jóság, egység és békesség s amelynek hátán irigy, gonosz ember bogárkák civódnak. Hogyan lehetnek olyan rosszak, akik olyan jó kenyeret esznek!

Végre megvolt az aratás, A falu betakarította a gabona nagy részét. Vasárnap az emberek elmentek a templomba, hogy megköszönjék Istennek a kenyeret. De a hála jó meleg érzését a szívek szegletébe szorította a pártoskodás és sötét szemek néztek egymásra a föld diadalának az ünnepén. Mikor a templomból kijöttek, az első ajtón a férfiak, oldalt az asszonyok, a Bajkó Kelemenné a városi ruhájában olyan pöffeszkedve ment el Darkó Balázné előtt, hogy a sovány asszonyból csak kifortyant a bosszúság:

— Rázhatod a szalonnád, nem lesz bíró az urad s én mondom.

A zömök, kövérkés, méltóságosan vasárnapi asszony megfordult. Kigyúlt az arca és mondta:

— Látszik, hogy paraszt vagy, az Isten házában sem tudsz tisztességet.

— Én csak parasztasszony vagyok, de a te apád a szentgyörgyi zálogházban volt szegény-nyomorgató. Halljátok, asszonyok, a leendő bíróné önagysága, hogy megveti a parasztokat. De úgy-e jó volna bíróné lenni az ilyen parasztok közt, te felmászlított zsíros de-berke.

Tüzes lett erre a Kelemenné kerek arca, mint a lángon felejtett palacsintasütő. Most már egészen szembe fordult s az imakönyv reszketett a kezében. Úgy támasztotta hangját az egek magasságának, mint hosszú lajtortját az égő házhoz:

— Te beszélsz, te beszélsz, te! Vigyázz, mert eladlak a csontos zsidónak, ha ad éretted két krajcárt. Csak lázítsa tovább a te behemót urad az embereket, majd szólok a jegyző bátyámnak és bíró lesz az urad a szentgyörgyi dutyiban.

Égő arccal, hadonázva álltak egymás előtt, mintha egy lobogó varrótű kezdett volna ki egy felfortyant zömök tüspárnával. Az utolsó szónál nagyot ugrott a Darkó Balázsné:

— Nesze dutyi, te hájas hurka!

Azzal a csattos imakönyvével úgy vágta szájon Kelemennél, hogy tüstént véresek lettek a fogai. Kelemenné erre a maga imakönyvével a Darkó Balázsne orrát látogatta meg, hogy az három lépésre hátratántorodott. Az asszonyok közbe akartak lépni, de mindenik aszerint csitított, hogy kinek a pártján volt s ezért a sok csitításból az lett, hogy egymás hájába keveredtek s olyan vásár lett ott, hogy majd leesett a templom gombja. A férfiak végre szétválasztották a nekizendült tökéletleneket, mert a férfiak még fogták az indulatjukat s bennük volt még a learatott kalász ereje.

Ebéd után Pista kiült a tornácra. Áron fia melléje szegődött, mint kezes bárány s kérdezősködött, a messzi világokról. Pista felelt, felelt, de vigyázott, hogy minden szava jó kalászt termő mag legyen a gyermek lelkében. Egyszerre csak olyan szél támadt, hogy a könnyebb tárgyak vad táncba fogtak az udvaron s a kapu és kertajtó verdesett, mint megfogott sas szárnya. A keleti hegyek felől irtózatos felhők vad csordája közeledett. Elöl sárgások voltak és füstösek, a hegyek szélén sötétviolásan feketék. — Jön az ítéletidő! — kiáltotta valaki az uccáról s a másik percben már egy égis éró porfelhő rohant át a falun. A gyermekek bemenekültek a házba.

A felhők rohantak előre, mint veres posztónak torpanó bikák, a szél millió haragos te-

nyérrel paskolta a falut, a jegenyék zúgtak, a harang jajgatott a toronyban. Az állatok bölgve szaladtak haza a mezőkről s a megérkezett fergeteg sötét rohanása égtől földig betöltötte a háromszéki síkságot. Jaj, ki fogja megvédeni a remegő falut a haragos Isten orcájától! Már dörgött az ég s összeveszett pásztorai irtózatos ostorokkal ostorozták egymást, A zápor omlott, mintha tenger zuhant volna le a széttört boltozaton át s a meggyúlt vizek zokogva rohantak az elfeketedett földön.

A fergeteg nekirontott a Fekeügynek. A békés, jóságos folyónak, melynek ballagó, halk vizében szöszke hajú, meztelen gyermekek szoktak vízicsatát játszani és ő úgy vigyázott rájuk, úgy simogatta a kis mosolygó testeket. Most az irtózatos korbácsok alatt kirohant medréből, futott, futott, neki a falu alsó részének, elöntötte a kerteket, az udvarokat, mosta a szép kerti vetemények gyökereit, szétvájta az ólak oldalait. Pedig még most jött csak az igazi, most jött a viharok királya vad falkája a veszett szeleknek. Egyetlen égő, részeg, vak óriás volt a világ, mely iszonyú bődulással önmagát tépte. A házfedelek röpültek, letört fák zuhantak, a szél szétszórta az emberek vetését a mezők keresztjeit s a behordott drága asztagokat. A villám több helyen felgyújtotta a falut s a lobogó ég alatt most már lángolt a föld is. Márta a gyermekekkel a feszület elé térdelt és az ő jóságos szíve s a kis

imádságos kezek kérték a rettenetes haragvót, hogy legyen irgalommal a jó emberek munkája iránt.

Pista az ablaknál állott. Sötét felegyenesedésben nézte a vihar vad tivornyáját. Óh, hogy nem elég erős ahhoz, hogy roppant mellével elébe álljon, hogy karjaival átfogja s visszalökje a székely határokról. Egy irtózatoss dördülés hallszott: a villám becsapott a templom tornyába. Azután az öreg ház megreszketett, jajgatott egyet, mint a megdőfött ember. A szél lekapta róla a tetőt. Az imádkozó családra omlott a zápor fekete zuhataga. Könyörtelen, irtózatoss Isten!

3.

Egész délután, este s az éjszaka jó részében tartott a vihar. Néha egy percre elhallgatott s a dermedt, fekete csendben kijött a szívekből a remény, mint lobogó a hallgató ház ablakából. Aztán újult erővel, visítva, hejehujázva tiporta, öklözte, tépte a falut. És az ég ágyúi zengtek; a halál irtózatoss nászának.

De reggel már sütött a nap. Világteremtés tiszta, forró nap. A sugárzó ég jósága, mint lázból ocsúdott gyermekre az édesanya, hajolt a megrázott vidékre. Pista viharvert, átázott, rémülettől bódult családját átvitte nagyanyjukhoz a korcsmába, azt érin-

tetlenül hagyta a vihar. Szólt egy-két jó bátorító szót Mártának s megindult a faluba.

Oh mivé lett a falu! A fák kidült halott testükkel átfeküdték az uccákat. Minden harmadik ház rom volt s a romok alatt sok helyen hullák is feküdtek. A falu betakarított termése, az édes jó kalászkok meggyalázva, sárba tiporva szerteszét heverték. Sápadt néma emberek álltak körül a feldúlt házakat. A kertekben kitépett virágok és sárba kevert vetemények. A templom tornyának fele a földön. Lezuhant a harang is, nem hívja jó munkára a szíveket, nem siratja a falu halottait. A parókia fedele szétzúzva hever az udvar közepén s a szétroncsolt ház hallgat, mint a hulla. A temető szétdúlva, a fejfák leverve, bokrok, fák kitépve. Itt-ott csontok fehérlenek fel nagy jajgatással a feltépett földből.

Pista bement a parókiára. A konyha még eléggé épen maradt, de a szobákban néhol beszakadt a plafon. — Tisztelendő úr, tisztelendő úr! — kiáltotta Pista. Végre megtalálta a lezuhant kövek közt az öreg pap összezúzott testét a térdeplő előtt. Imádkozott, mikor rálépett a halál.

A faluból mindenünnen hordták össze a holtakat a cinterembe. Lehajtott fejűek és némák voltak az emberek, csak egy-egy anya tudott még jajgatni. Péter Andrást, az öreg kondást ott kapták meg a várhegyi lankán. A kürt a kezében volt, a kutyája a lábánál dögölt

meg. A jó meleg nap sütötte a nyitottszemű hullát.

A cinteremben feküdtek a holtak, kinyújtva, sorjában, hallgatagon. Gyermekek, fiatalok, öregek, asszonyok és férfiak. Oh nagyon, nagyon meghízik a temető!

A Bajkó Kelemen házát felgyújtotta a vilám, alig tudott menekülni az égő tető alól. A Darkó Balázs házaról elvitte a fedelet a szél a széttiporta a fal gerendáit. Egyetlen gyermekük odaveszett. Most az is itt fekszik a cinteremben, hallgató ajakkal az ömlő napban. A két ellenséges család ott didergett a holtak körül.

Másnap volt a nagy temetés. A hatolykai papot hívták meg a szomorú tisztségre. Közelebb nem kaphattak papot, mert most minden papnak sok temetni valója volt.

Ott volt a temetésen az egész falu, az egész meggyötört falu. A pap beszentelte a holtakat, először a halott lelkipásztort, azután elpusztult juhait. És elsírta a halálba menő lelkek zokogó könyörgését.

Akkor Pista előállott. Szép érett férfiarcán lobogott a lélek, nagy kék szemeiben végtelen jószág s végtelen szánsalom volt, roppant természetén egy kétségbeesett erős akarat feszült. Levette kalapját, szétnézett a sápadt, zokogó embereken és mondta:

— Testvéreim, édes székely testvéreim, ne csüggedjetek! Mi versengtünk, gyűlölködtünk

és nem vettük észre, hogy rajtunk van a halál nyitott szeme. Nem gondoltuk meg, hogy a föld, melyből a kenyér lesz, mindnyájunk apáiból porlott össze, nem gondoltuk meg, hogy vérben és sorsban testvérek vagyunk. Rosszak voltunk, kihalványult belőlünk a Krisztus. Testvéreim, egyforma a kenyér, a munka és a sírás és egyforma a halál. Szeressük egymást. Székelyországot végigszántotta az Isten haragja, hogy nagy intése legyen a gyűlölködő testvéreknek. Fogjunk össze, dolgozzunk, engeszteljük meg a nyitottszemű haragvót, Építsük fel a romokat, szántuk fel a feldúlt mezőket, segítsük egymást. Legyen minden hajlék és minden falat közös. Meglátjátok, testvéreim, felépül romjaiból a falu, felvirul a Székelyföld s szegény megalázott, letiport székely nép boldogabb lesz, mint valaha. Csak egymást szeressük, csak fogjunk össze.

Kérő zokogásba folyt a beszéde és nagy sírással sírt az egész falu. De ebben sírásban már olyan jó melegség is volt. Mert az élet kietlenségében, az ellenséges természet s a hidegen mosolygó ég előtt szív szívet érzett maga mellett és minden kéz testvéri kéz volt.

És akkor felzengett az egész falu, mint ünnepi orgona: — Légy a vezetők, légy a tanítók, te légy a bíró!

Bajkó Kelemen előlépett. Sápadt volt az arca, de már nem mosolygott és jó volt a szeme. Kezet nyújtott Pistának és mondta:

— Ím megvallom a falu szeme előtt: nagy-ravágyás volt a szívemben, de az Úr meglátogatott. Én Bajkó Kelemen kérlek titeket, válasszátok Szabó Pistát bírónak, mert ő tud a legjobban szeretni.

Darkó Balázs is előlépett. Szemeiből csurgott a könny s a rengeteg ember olyan volt, mint a megvert gyermek. Inkább zokogta, mint mondta:

— Isten elvette egyetlen gyermekem és én megértettem az ő szavát. Szabó Pista komám, viseld áldással a bírói tisztséget.

És akkor Bajkó Kelemen és Darkó Balázs ott a sorban fekvő néma holtak előtt szembenéztek egymással. És kezük egymás felé nyúlt, és szívük egymás felé bajolt és egymásra borultak. Óh, hogy is gyűlölhetik egymást, akik élnek!

A pap ajkán felzokogott a circumdederunt. A megcsillapult Isten szeme mosolyogva nézte a megtisztult falu szívét.

X. MINDEN JÓL LESZ.

1.

A székely szekerek hosszú egymásutánban nyikorogva jöttek a poros országúton. A rajtuk ülők vidáman beszélgettek, vagy dajnáltak, mert jó volt a vásár s már jókor túladtak minden portékán. Már egy jó órája hagyták el Kézdivásárhelyt s még egy órai út volt előttük. Az első szekéren felállt Bene Zsiga, hátrafordult, kiáltotta:

— Te Andris, a márkusfalvi korcsmánál csak megállunk egy lélegzésre. Jó lesz egy pohár borvizes bor ebben a veszekedett melegben.

A megszólított a második szekér bakján ült. Hatalmas szép harmincöt-, harminchat-éves ember volt. Mellette egy csinos Mária-szemű menyecske ült. Hátral a szekérben egy hatalmas öreg ember volt s egy tizenöt éves fiú. A férfi hátraszólt az öreghez: — Édesapám, megállhatunk egy kicsidég a márkusfalvi korcsma előtt.

— Hát csak álljunk, ha kedvetek telik benne.

Erre a férfi felágaskodva átkurjantotta az utánuk jövőknek:

— Aztán megállunk a márkusfalvi korosmánál, hé.

Az öreg ember roppant ujjaival egy szelíd fricskát adott a mellette ülő kis fiú orrára. Kérdezte:

— Nem vagy-e fáradt, öreg? A városban, tudom, sohasem keltél fel olyan jókor, mint ma.

A fiú megrázta szőkefürtös fejét. Kék szemeiben eleven volt a mosolygás. Megfogta nagyapja kezét, mintha birkózni akarna vele s kedves kérkedéssel mondta:

— Én sohasem vagyok álmos. Fel tudnék kelni éjfélkor is. Olyan jó falun lenni.

Az utolsó szavakra az öreg szemei felviláglottak, ajkain édes mosolygás nyúlt el, mint boldog macska a meleg tűzhely előtt. Megcirógatta a fiút:

— Úgy-e, hogy szép a falu! Majd te is falusi ember leszel, te leszel az öreg bíró, ha meghalok.

Halkan, röviden nevetett. Az öreg úr átlépte a hetvenet, de a régi hatalmas Szabó Pista még mindig látszott tagjaiban. Feje most már hófehér volt, de arca egészséges piros maradt. A bakon második fia, Andris ült, feleségével, a barátosi bíró leányával. A

mellette ülő fiú legnagyobb fiának, Áronnak a másodszületett csemetéje. Szentgyörgyi diákgyerek, aki falura jött vakációzni a nagypajához. Mert a legnagyobb fiút, Áront, a Városba húzták a könyvek, tanult és most professzor a szentgyörgyi kollégiumban.

Huszonöt éve telt, hogy Szabó Istvánt bírónak tette a falu s hetvenkétéves korában az öreg még meg nem támadott tekintéllyel vezette a falu ügyeit. A parancsában is apa volt, a korholásában is jóság volt és ezért sokan szerették a faluban. Zúgolódni nem egyszer zúgolódtak ellene, mikor furcsa munkákra: faültetésre, uccakövezésre s más ilyen magyartalan különösségekre szorította őket. De a dolog végén mindig belátták, hogy igaza volt.

A szekerek megérkeztek a márkusfalvi kis korcsma elé. Az első szekér megállott, a többi utána engedelmeskedett. A szekereken ülők leszálltak, asszonyok, férfiak, legények a egy-két fiatal lány, összesen lehetek vagy huszonötén, mind egyfalusiak. Megrázták magukat a portól s nagy vígan beözömlöttek a korcsmába. A korcsmáros, egy vastagnyakú, dülledt szemű örmény már töltögette a kétdees üvegeket, ismerve már az emberek szokását. Az asszonyoknak nem adott, de azért azok sem maradtak szomjan. A férfiak ittak a magukéból, akkor nyegtek egy nagy jólesőt, megtörölték a szájukat s a maradé-

kot odanyújtották az asszonyinak, mossa le az is a port a torkáról.

Kökössy Péter mondta:

— Jól eladtam a búzáimat. Úgy kapott rajta a vásárhelyi csizmadia, hogy na.

Deák Mózsai, egy húszéves ravasz góbé, odatartotta az ujját nagy mereven a Gagyi Jani orra tövéhez. Akkor hirtelen rákiáltott: — Jani te! — Az arra kapta a fejét s jól beütötte a természetes orrát a Mózsai ujjába. Nagyot kacagtak. Egyszerre csak az öreg Szabó István az oldalához kapott és nagyot kiáltott:

— Jaj! jaj!

És a hatalmas öregnek alig volt annyi ereje, hogy egy széket kapjon maga alá. A fia, a menyé, az unokája s a többiek mind ijedten futottak köréje. — Édesapám, édesapám, mi baja? — kérdezte Andris. A fiúcska ijedt könnyörgéssel ismételte: — Nagyapa, jaj, nagyapa! — Mindenki horgonyt vetett a szemével az öreg emberbe, hogy ismeretlen kezek el ne ragadják.

Szabó István csak fogta oldalát s kifordult szemekkel nézte a plafont. Végre egyenesre ült, szemei visszatértek rendes helyükre, kérte:

— Egy pohár vizet.

Adtak neki. Ivott mélyem, egyetlen kihajítással. Nagyot sóhajtott.

— Mi a baja, édesapám? — kérdezte megint András.

— Semmi, semmi. Katonadolog. De talán már indulhatunk is.

Visszaültek a szekerekre. Az öreg hallgatott. Száján ott volt a jó mosolygás, de a szemei nagyon távolnézők és szomorúak voltak. Ez a szomorúság ráfolyt a többire is.

Estére hajlott a nap, mikor megérkeztek a faluba. A többiek lassanként elmaradoztak.

— Adjon Isten jóestét s bíró úrnak adjon egészséget — mondták, mikor elköszöntek.

A kapuban három gyermek várta őket és egy öreg asszony, akinek már ősz volt a haja, barázdás az arca, de nagy jó fekete szemed fiatalon melegek voltak.

A szekér megállt. A gyermekek csókos fijkakkal, vásárfiát váró kezekkel maszatolták körül az érkezőket. Szabó István már megint vidám volt, a szemei is felmelegedtek. Sorra ölelte fel szájához a kicsinyeket. Márta szólt az urához:

— Vendégek vannak s találd ki, kicsodák:

— Talán a barátosi árendás, — mondta Szabó István huncut mosolygással, mint aki akarattal nem akarja kitalálni a dolgot, hogy a másoknak is öröme legyen.

Az öreg asszony jót nevetett. A tenyerébe csapott és kiáltotta:

— Egy, kettő, há—rom!

Erre az udvarról, a kapu mögül moso-

lyogva bújt elő egy úriruhás férfi, egy úrinő, két kisebb gyermek, egy fiúcska és egy lány s egy ragyogó gyermekarcú hadnagy. A legnagyobb fiú, Áron volt, feleségével és gyermekeivel. A fiatal hadnagy szakasztott a nagyapja mása volt. Lejöttek Szentgyörgyről, hogy meglepjék az öregeket. A Pistuka, aki nagyapjával jött a szekeren, nagy örökiáltással ugrott az anyja nyakába:

— Mamuka, olyan jó falun lenni! Én szántóvető leszek.

Szabó István a hadnaghyhoz fordult:

— Hát te hogy jöhettél le.

— Háromnapig szabadságot kaptam. Nagyön kívántam már a Feketeügyben fürödni.

Bementek a házba. A kitatarozott, megfiatalodott ősi házban az öregekkel csak Andris lakott a családjával és Zsiga, a legkisebb fiú, aki még nem jött haza a mezőről. A többiek szétházasodtak a faluba, az egyik pedig egy bessenyői gazdag családba. A nagyobbik lány Eresztevényre ment férjhez, Józsa Ferihez, a Juliskát Kocsis Gábor vitte el Zágonba.

— Nekünk aztán a pajtába vessen ágyat, édesanyám, a széna közé. Hadd lélegzeljem be éjjel is a falut, jólesik az a városi embernek, — mondta Áron.

Zsiga csak nem jött haza, hiába vártak rá, — Talán érte sétálok — ajánlkozott Áron. A Márta arcán árnyék ment át:

— Hagyjátok. Ki tudja, micsoda fiatalos huncutság tartja valahol. Fiatal, élje a világát.

Vacsorához ültek. Áron tartotta őket szóval. Beszélt messzi országokról, nagy városokról, amiket ő a könyvekből ismert. Azután beszélt Kolozsvárról, ahol a professzorságát kitanulta. Elmondta, hogy szépnek szép Párizs, London is takaros egy község, Rómában megvan valahogy a pápa, de Kolozsvár a világ legszebb városa. Leírta az agg Főteret a szép Szent Mihály templomával, az öreg házakkal, melyekből úgy jönnek ki Erdélyország múlt napjai, mint gyermekkori árnyékok a jó álomból. Leírta a nagy sétateret a roppant fáóriásokkal, melyek mint mérhetetlen porosz-lók állanak és morogva őrzik Erdélyországot. Leírta a szent földet, a kolozsvári temetőt, melynek földje olyan szívekből omlott össze, melyek Erdélyországért égtek halálig tartó lobogással. A vén Bethlen-bátyát, a hallgató Farkas uccában a két kollégiumot s az öreg színházat, ahol a világ legcsodálatosabb dolgait látta. Az Óvár szűk uccáit, öreg házait és köztük a szent házat, ahol a diadalmas magyar született, aki térdre sújtott németek és csehek szakállába törölte a fényes magyar csizmát. Nagy szeretet és jövőbe rontó kétségbeesett ölelés voltak a szavai. Márta szerelmes, paphallgató szemekkel nézte fiát s fiát ölelte magához szavaiban, amikor mondta:

— Bizony szép ország ez az Erdélyország.

Vacsora után kiültek a tornácra. Szabó Istvánnak ma igen kevés szava volt, de jószágos szemeiben mindig benne volt az egész család. A gyermekek még játszottak egy keveset az udvaron, aztán beterelték okét aludni. A nagyobbak még maradtak s csendes beszélgetésben nézték a szelíd nyári estét. Az esti levegőn át bejöttek a mezők illatai.

Azután ők is nyugovóra tértek. Áron és a hadnagy fia a pajtába mentek és egy-egy szó még kihallzott a jószagú széna közül. Azután csendes volt a kis ház az elforgó világok fényes arculatjánál.

Éjfélkor az öreg Szabó István riadva ült egyenesre. Valamit látott, valamit hallott, mert megtágult szemein irtózatossá vált a visszatükrözés volt. — Istenem, Istenem! — mondta csendesen. Öreg szíve vert, mint egy széltől bántott harang.

Nesztelenül kikelt az ágyból, felöltözött. Óvatosan lopózott ki az alvó gyermekfejek közt, nehogy felverje álmukat. Kilépett a tornácra.

Csöndes volt a falu és sötét volt az éjszaka. Hold nem volt, csak az alákerülő csillagok égtek. A sütőkonyha falai sápadtan világítottak az udvaron. Az alvó dolgok úgy hallgattak a homályban, mintha lelkük lett volna.

— Édesanyám, édesanyám — suttogta az öreg ember.

Aztán szétnézett a kis telken, homályt átrontó szerelmes nézéssel. Ott állott a pest, szinte látta benne az ágaskodó piros lángokat s előtte az édesanyja meghajló alakját. Ott az öreg pajta, hol édesapja villázta a szénát. A kutyaól, hol a Gyöngyös-nemzedék apárólíúra hű vigyázásban őrizték a ház dolgait. A kertből tájtékosan, gazdag cikornyával jött a viola, a rezeda, a majoránna szaga. A virágtáblákat még az édesanyja formálta. Még az összerovátkolt agg fatuskó ott az udvaron, az is egy darab a család, életéből. Azt a jó Bodor Benedek iktatta nehéz hivatalába. És itt az öreg ház, hol annyi sóhajtás, annyi sírás és jó öröm, a dús élet-fának olyan gazdag avarja feküdt. És most idebenn alusznak azok, akiket szeret, akik az ő jövője.

Oh, hogyha magához ölelhetné az alvó házat, a régi dolgokat és különösen azokat, akiket szeret! Ha belekapcsolhatná lelkét a lelkükbe, testét a testükbe, hogy ne tudná a halál öreg életét elragadni, hogy élne bennük szerelmes tavaszi megújulással. Az öreg ember kitérte karjait s magához ölelte a meleg éjszakát, mint egy vigasztaló leány testvért:

— Oh élet, élet, csodálatos élet! — suttogták ajkai.

Felnézett az égre. A végtelen mező fényes rendjei mind-mind közelebb mentek a sötét hegyek széléhez. Egyszerre egy csillag felszik-

rázott, nagyot lobbant, aztán sziporkázva hullott le a brassói hegyek felé.

— Édesanyám, édesanyám — ismételte az öreg s halkán visszament a házba.

2.

Zsiga csak reggel jött haza, vörösek voltak a szemei és zilált az arca. Szabó István úgy tett, mintha nem venne észre semmit, Márta is türtőztette magát. De mikor a reggeli után a fiú végig dült a pajtában a szénán, az öreg asszony mégis csak odaszólt neki:

— Hát te ma sem mész dolgozni!

— Édesanyám mindig csak hajszol engem, hát nem is pihenhet egy kicsit az ember!

— Miért nem pihentél az éjszaka!

— Miért nem pihenhetem! Mert fiatal vagyok. Majd pihenek, ha olyan öreg leszek, mint az édesanyám.

— Ne add már olyan nagyon a fiatal. Maholnap már huszonhat éves leszel. Másnak ilyenkor már felesége és háztája van. Megjöhethetne már az eszed.

— Hát csak prézsmítáljon, édesanyám, ha jólesik.

Azzal befúrta fejét a szénába és horkolni kezdett. Az öreg asszony szomorúan ment a ház felé. De két perc múlva már kacagva segített unokáinak összefogdosni a macskakölyköket.

Aznap délután Szabó István korábban jött haza a mezőről. Nem fájt semmije, de érezte, hogy le kell pihennie. Az öreg asszony a fiatal Áronnéval és a gyermekekkel a kertben volt. Ő nem ment ki hozzájuk. Bement a tiszta szobába, lefeküdt a lócára és elaludt.

Arra ébredt, hogy már késő délután van s hogy a konyhában két hang perel egymással. A Márta hangja volt s a Zsiga fiúé. Az öreg asszony mondta:

— Nem adok többet, egy krajcárt sem adok többet. Nem sül ki a szemed, mindenki szerez a családban, mindenik jó, mint a falás kenyér, te pedig csak lumpolsz, csak herdárod a pénzt. Hát el akarod emészteni a szegény öreg anyádat!

— Csak két forint kell, két forinttól nem lesznek koldusok. Van elég pénzük, mit zsurgoriskodnak, úgy sem vihetik a föld alá. Dolgozom eleget, két koszos forintot csak megérdemlek.

Lumpoltál eleget az éjszaka, ülj a helyeden, hogy tudj holnap dolgozni. Elég, ha ma megint elloptad a napot.

— Nem ad két forintot?

— Adok kötelet, nem két forintot. Azt érdemelnél.

— Ad-e, vagy nem?

— Nem hallod, hogy nem adok! Majd járt nyakonütlek, szemtelen kölyke.

— Hát akkor azt mondom, üssön meg,

üssön meg, ha lelke van hozzá! — kiáltotta a fiú és öklével megverte a mellét.

Sötét fenyegetés volt az állása s a szép fiatalemberből kilépett az ősi Kain. A tiszta szoba ajtaja kinyílt, az öreg Szabó István állott a küszöbön. Az arca fehér volt, mint éjjeli hó, a szemei szomorúak voltak és szigorúan néztek. A fiát nézték.

A rossz fiú karjai lehullottak, mint dér-csípett ágak. A szemei bizonytalanok lettek s nyelt egy nagyot.

— Gyere be, Zsiga — mondta Szabó István.

A fiú úgy ment be, mint egy tetten ért kis gyermek. Szabó István betette az ajtót. Künn az öreg asszony, maga sem tudta miért, egyszerre nagy nyugodtságot érzett.

Az öreg leült. A rossz fiú előtte állt, mint egy megidézett bűnös.

— Nézz rám — mondta az öreg.

Zsiga ránézett az édesapjára. Kísérteti fehér volt az öreg arca, nagy szemeiben valami döbbenetes távoli árnyék volt. A rossz fiúba feldobogott a gyermek szíve s nagy hideg szomorúság futott át rajta.

— Zsiga fiam, — szólt megint az öreg — én nemsokára meghalok és láthatod, az arcomon. Meg akarod ölni az édesanyádat is? És ami a legborzasztóbb, meg akarod ölni a saját életed? Oh, hogy el fogok: kárhozni, ha te az én rosszaságommal leszel rossz?

A rossz fiú ajkai vonaglottak, szemeibe kiserkedt a könny. Aztán kijött belőle a zokogás, mint jó tisztító zápor. Ráborult az öreg ember kezeire, sírva tördelte:

— Édesapám, én nem tudom, mi bánt. Valami itt bent nem hagy nyugtot, valamit kívánók és nem tudom, mit. Szeretnék elmenni messzi országba, idegen embereik közé. Én jó akarok lenni, nekem fáj, amikor rossz vagyok.

Az öreg megsimogatta a zokogó fejet:

— Ülj mellém, édes fiam — mondta.

A fiú engedelmeskedett. És az öreg elmondta egész életét. Gyermekkorá napos napjait, legénysége lázas vívódását, rosszaságait, az édesanyja nagy búsulását s az ő szörnyű vétkét. Bujdosásait, vágódásait, szerelmét, királyságát, mindent, mindent. Azután odament egy öreg ládához, felnyitotta, kivett egy maskara bohócruhát és egy bolond csörgő sapkát. Mondta:

— És mi lett a vége a sok lázadásnak, az éhes vágyaknak, a nagy világ bujdosásnak? Nézd fiam, ebben kerültem vissza a temetőbe, félig élve, félig halva, koldusan. Oh fiam, fiam, a jövő életem, az üdvösségem öled meg, ha az én utamra tévedsz.

A fiú zokogva csókolta apja kezét. Az öreg mondta:

— Te az én lelkemet örökölted, vigyázz, hogy kerüld el azokat a mélységeket, melyekben egykor összezúztam magam. A katon-

ságnál jól beváltál, káplárságig vitted. Neked még erős fegyelmezés és rendes élet kell. Menj, fiaim, vissza, bátyáddal a városba, jelentkezz és légy két-három évig katona. Minden év csillapítani fog rajtad. Egyszer csak nagyon fogod kívánni a falut, a szántást-vetést, a kaszálást, a jó székely beszédet és akkor megleszel mentve. Majd csak megszeretsz egy jóra való székely lányt és lesz családod, gyermeked. Oh, mert fiam, szent, szent a család és az Isten legelső akarata. És szegény Székelyországnak sok gyermekre van szüksége.

— Mindent megteszek, édesapám, mindent megteszek — sírta a fiú.

Harmadnap reggel, mikor Áronék búcsúztak. Zsiga is előállott a kész batyujával. Márta az öregre nézett és mindent megértett. A nagy legény minden erejét összeszedte, hogy a könyvei ki ne rohanjanak. Mikor a szekér már tovavitte őket, Szabó István hangtalan fohászban beszélt Istennel:

— Oh Istenem, Istenem, nagyok voltak az én bűneim. Legyen hozzájuk mért nehéz büntetésem a túlvilági életben, de őket, őket, a gyermekeket ne bánts!

3.

Július derekán egy napon már nem kelt fel az öreg. Nem tudta, mi a baja, az öreg testnek már az egész élet baja volt. Valami na-

gyom nem is fájt semmije, de gyengült, gyengült s már az étel sem igen kellett neki. Az orvos egyszer kijött Szentgyörgyről, forgatta, mint a szász a káposztát, itt bekukucsált, ott kikukucsált, itt tapogatott, ott kopogtatott. Aztán kivette a zsebkendőjét, megtörölte a szemüvegét, megtörölte egyúttal az orrát és akkor visszatette a zsebkendőt a zsebébe. Aztán mélyen gondolkozott, végre mondta:

— Öreg a legény, öreg a legény.

— No, ezt nálad nélkül is tudtam — gondolta Szabó István és nem engedett többet orvost hívni. Tudta ő már, hogy ki fogja meggyógyítani.

Azért vidám volt s kérdezősködött a külső munka dolgairól. Néha annyi erőt is gyűjtött, hogy ki tápázkodott a tornácra s beült a nagy karosszékbe. Nézte a falut, nézte az udvart, a kertet, játszó unokáit s jó öreg kék szemei kiharmatoztak. — Milyen jó melegen süt a nap — mondta ilyenkor.

Augusztus elején már lázas éjszakái voltak. Néha felugrott ágyában és vadul kiáltozott. Háborgó tengereket, tört hajókat és irtózatossá árnyékokat látott. Egyszer meg elkezdett üvölteni, mint a sakál és kiáltotta: — Szent leszek, szent leszek! — Egyszer pedig üres szemekkel nézett szét és siránkozva mondta:

— Mennyi halott, én Istenem, mennyi halott egy koronáért!

Pár nap múlva megint megenyhült. Éjszakái álmatlanok voltak ugyan, de nyugodtak. Egy napon behívta az öreg asszonyt:

— Szegény jó Mártám, emlékszel-e, milyen rossz voltam egykor hozzád? Megbocsáttottál?

— Édes uram, édes jó uram — zokogott Márta.

Egy reggel azt mondta Andrisnak:

— Hozz be, fiam, egy csomó szénát és egy marok búzát.

Andris engedelmeskedett. Az öreg betemette arcát a szénába, szagolta, lélegzette, csókolta. Aztán a búzaszemeket öntötte egyik tenyeréből a másikba és azt is forró megilletődéssel vitte a szájához. — Oh a föld, az édes székely föld — mondta s nehéz harmat verte ki a szemeit.

Egy reggel aztán szólt:

— IzenjeteK a gyermekeknek, mindeniknek, hogy jöjjön mindenik. Az éjjel láttam édesanyámat s ő megmondta az Isten akaratát. Szeretném még egyszer látni őket.

Márta, sírt, sírtak a gyermekek és sírtak az unokák. Még aznap izenet ment Szentgyörgyre, Zágonba, Bessenyőre, Eresztevényre, hogy siessenek az utolsó búcsúzásra.

Mindenik eljött, mindenik az egész családjával. A faluban lakó gyermekek és Sárrikáék is ott töltötték most az egész napot. Tizenkét gyermeke, két veje, kilenc menyé és huszon-

két unokája sugározta be az öreg haldokló utolsó napjait.

A falu szíve is felzendült. Mindig állottak falusiak a ház előtt. Mindegyre szánakozó arc jött be: — Hogy van az öreg bíró úr, csak már jobbra adná az Isten az egészségét. — Apró gyöngéd ajándékok jöttek: jó sárga tyúk-leves, becsinált csirke, befőtt és vörös bor. Az öreg már nem érintette őket.

Nagyboldogasszony napján felült Szabó István az ágyában és mondta az öreg asszonynak :

— Feleség, adj tiszta inget rám.

Márta feladta az inget. Akkor mondta az öreg:

— Hívd el a fiatalabb tisztelendő urat és legyenek a gyermekek is közel.

Az egész család hangtalanul, némán várt az udvaron. Még a gyermekek szíve is nehéz volt a nagyok bánatától. A fiatal káplán megérkezett a ministráns gyermekkel. Bementek a beteghez. Szabó István meggyónt. A pap feladta a halotti szentséget. A haldokló mondta:

— Tisztelendő úr, én sokat tévedtem, mert nagy volt a fiatalságom és sok volt a vágyam. De sokat is szenvedtem és életem azután felajánlott áldozatnak tekintettem. Nyugodtan megyek a túlsó partra. Csak a gyermekeket, csak őket áldja meg az Isten.

A káplán kiment, odaszólt az öreg asszonynak:

— Menjen be a haldoklóhoz,

Márta bement s visszaharapta a zokogást.

— Hívd be a gyermekeket — szólt Szabó István.

A család betódult. Ellepték az egész háaát. Szabó István egyenesen ült ágyában, végtelen béke volt az arcán és tiszta, nem földi sugárzás a szemeiben. Lassan, érthetően beszélt:

— Gyermekeim, meghalok. Hallgassátok meg utolsó tanításom. Idegen az egész világ, csak itt vagytok testvérek közt Erdélyországban. Én bejártam a világot és a világ megtépett, rám típort, kidobott magából. Maradjatok itt, ide húzta Isten a ti barázdáitokat. Szeressétek szegény Székelyország földjét. Itt építsetek, itt vessetek, itt legyetek jók, erősek és ravaszok. És szeressétek egymást, fogjatok össze...

Künn harmadikra harangoztak. A harang sürgetve hívta a lelkeket Isten házába. Szabó István felegyenesedett, szemeiben felhők mentek át, kitérta karjait a levegőbe:

— Édesanyám, édesanyám! — kiáltotta nagy hívással.

Azután úgy nézett szót, mintha haragos hullámok tornyosulását látná. Belekapaszzkodott az ágyba, ijedten hörögte:

— A tenger, a tenger!

Szétnézett. Nagy kérdő szemmel meredt az Andris fiára. Mondta:

— Ne félj, Peti, ne félj Peti pajtás, győzni fogunk.

És akkor egyszerre, mintha vad seregek véres rohanásában lett volna, felordított:

— Székelyek, testvérek, testvérek!

— Pista, édes Pista — zokogott az öreg asszony és lefogta a haldoklót.

A haldokló szemeibe visszajött az élet. Halálos nagy szeretettel nyitotta rá szemeit az egész családra. Ajkai már mosolyogtak:

— Minden jól lesz, minden jól lesz — sutogta biztatón és meghalt.

A templomból kizengett a nagyboldog asszonynapi ének, egyszerű szívek forró könyörgése a tiszta Anyához:

Magyarországról,
Bomlott hazánkról,
Ne felejtkezzél meg
Szegény magyarokról

Mindenki sírt a kis házban. A sírás kihallszott a kert ünnepi derültségébe, hol ékes virágok hajbókoltak a szép vasárnap előtt. Ünnepi nagy megilletődés volt a dolgok hallgatása. Az ereszről egy fehérszárnyú galamb röpült fel s szállt, szállt, hangtalan szárny verésekkel szállt az örök szeretet felé.

Vége.

TARTALOM:

	Oldal
IV. A csodálatos sziget _____	5
V. Szent Elek éjszakája _____	85
VI. Asszony a kútnál _____	124
VII. Szomorú karácsony _____	158
VIII. Boldog karácsony _____	197
IX. A megtalált kereszt _____	255
X. Minden jól lesz _____	275